

TROJIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

FEBRUARIE 2002, Nr. 2 (378), anul VII (XXXVII) • 16 pagini — 5000 lei

stări de spirit

Martori în eternitate

Sunt implicat de oarece vreme într-un demers editorial, de raschetare și asanare a unui text provenit din literatura clasică a cutreierătorilor mării (vor spune unii că este vorba de apucături minore). Cartea vizată urmează să apară în Editura „Yacht Club Român”, ea fiind editată în premieră, cu ani în urmă, la „Albatros” sub îngrijirea prietenului meu, excelentul interpret Alfred Neagu. Autorul lucrării este Richard Henry Dana. Titlul ei este, în original, **Two years before the mast**, adică **Doi ani în fata catargului**. Un titlu ca acesta spune mult degustătorilor de nuanțe lingvistice anglofone. Nouă, însă, celor ce stăm mai mult pe tărâm așteptând vara plajelor însoțite, oferta nu ne spune aproape nimic dacă nu cumva ne serveste chiar sugestii derutante. Cum adică *înaintea catargului*?

Nu știu de vom fi avut — conform unei hagiografii nautice prea pripite — corăbii valahe cutezătoare inclusiv cunoștințe adecvate de echipament și manevre corespunzătoare acestora. Corăbiile moldave ale lui Ștefan cel Mare au rămas, deocamdată, în arealul unor considerații speculative cum că și noi, nu numai alții...

Începând asadar cu titlul — hotărât în final a fi **Doi ani pe teugă** (teugă — cazarma din prova a marinarului de rând) ne-am trezit în fata unor dificultăți serioase pornite din dorința de a ofiția o logodnă cinsită, cu promisiuni ferme de căsătorie, între terminologia noastră marinărească, săracă, lacunară și peștrită și limbajul consacrat internațional, adecvat unei meserii care ne-a integrat de mult conștiinței planetare.

M-am simțit tentat să abordez explicit această chestie la urma urmei de importanță națională dacă n-as fi pornit aici de la o cu totul altă intenție.

Richard Henry Dana, autorul unui superb memorial de călătorie pe mare, în calitate de marinar angajat voluntar în ciuda pedigrului său intelectual (pe care, ulterior, îl va onora cu prisosință prin înalte recunoașteri științifice) ne angajează pe noi, contemporanii, la o descindere în tunelul timpului. Curajul său de a trăi un aspect de viață adevărată, dură, de a se smulge conștient rutinei pentru a înfrunta furtunile năpraznice ale Capului Horn și, în special, meritul de a fi lăsat posterității prin observație directă fapte ce pot și trebuie să fie încorporate în memoria activă a umanității îl fac, potențial, contagios. Fiindcă fără Dana, fără mărturiile lui, n-am fi știut prea multe despre servitutea vieții la bord de corabie, despre obiceiuri, mentalități, cutume și mai ales despre America, pe vremea aceea (1830-1840) o țară pălpând ca o lampă cu (fără) gaz, între ale cărei state, California, vizitată de R.H.D., trăia din piei de vită, adăpostind meridonali lăncezi și meteci ceva mai treji.

Încât: câte lucruri, fapte știute și integrate în spațiul nostru cognitiv cu șanse de intervenție activă ne lipsesc pentru că n-au fost prea mulți ca Henry Dana? Omul nostru nu știa, pe vremea aceea, sau poate n-a dat să se înțeleagă că era destinat, fecundat de vocația de *scriitor martor*. Raportându-ne la el, la abnegația lui căreia greu îi găsești o motivație în afara aceleia de a ni se confesa nouă, celor de astăzi, mă întreb: câți scriitori ne lipsesc dintre cei capabili să ne releve, cu luciditate, sacrificii și îndrăzneală, imaginea reală a unui moment altfel pierdut în eternitate fără martorul cheie?

Nu fac din Henry Dana un apostol. Îl pot socoti doar o conștiință responsabilă pe termen lung.

Avem nevoie de *Martori*! Aici am vrut să ajung. Fără Pigafetta, Magellan n-ar fi fost ceea ce este acum în conștiința noastră de insulari. Trăim din mărturie. O parte din America zilelor de azi aparține lui Henry Dana. Pigafetta mușcă mult din teritoriul câștigat / descoperit de Magellan. Și așa mai departe cu această putere capabilă să constientizeze, inițiind, câte ceva în beneficiul viitorului.

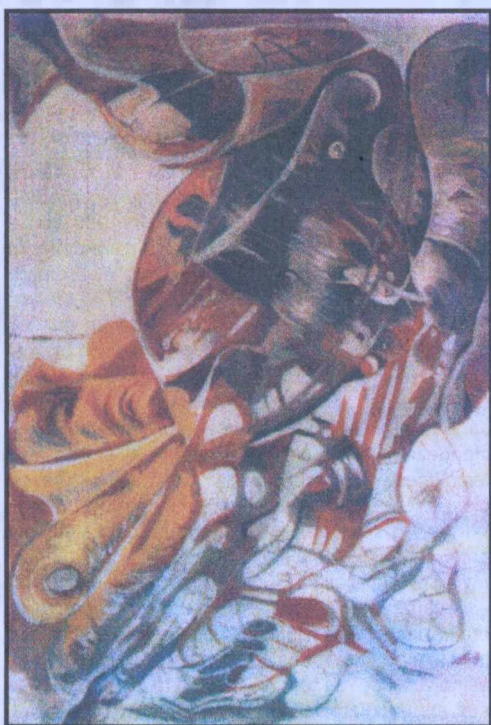
Ajung să mă adaug, cu neprefăcută umilintă, undeva spre etcetera, acestor martori și mărturisitori

CONSTANTIN NOVAC

continuare în pag. 2

În celelalte pagini:

ALEXANDRU GEORGE, NICOLAE MOTOC, NICOLAE PRELIPCEANU, MARIUS TUPAN, DAN CRISTEA, VARTAN ARACHELIAN, NICOLAE ROTUND, DUMITRU MUREȘAN, MIHAI IRIMIA, CONSTANTIN TUDOR, STOICA LASCU, FLORENȚA MARINESCU, RADU ALDULESCU, **IUSTIN PANȚA**, CĂTĂLIN ȚÂRLEA, GHEORGHE SĂȘĂRMAN, MARIAN DOPCEA, LIVIU CAPȘA, FLORENTIN POPESCU, ION ROȘIORU, DAN PERȘA, SORIN ROȘCA, CONST.MIU, NISTOR BARDU, MONA MOMESCU, CARMEN ȘERBAN

• Eternitate

marină de iarnă

Îmbrățișată de vară
am uitat locul
unde înfricoșătoarea ta frumusețe
se combină cu viscolul
ferestre înghetate gata
să spargă nuanțe între dinți
fiorosi
greu de îndurat
pentru ochi
pentru sufletul răstignit
pe crucile iernii
măști de delfin
suprapuse vâslelor
ascult un geamăt prea omenesc
o rostire încrâncenată
peisajul îmi arvunește
refugiul
în înserare exist
ca un semn al mirării

MARIANA FILIMON

dosarele istoriei

Tratatul de la Craiova și cedarea Cadrilaterului

Tot mai izolată pe plan internațional, România va fi supusă, în vara anului 1940, unor puternice presiuni politice și militare, ai căror promotori au fost Uniunea Sovietică, Germania nazistă și aliații acesteia din urmă, Ungaria și Bulgaria, presiuni la care Carol al II-lea și Guvernul României au fost obligați să cedeze. A urmat o cruntă amputare teritorială a României Mari. Semnalul l-a dat Uniunea Sovietică care, în urma celor două ultimatumuri adresate Guvernului român, la 26 și 28 iunie 1940, ocupa, în mod abuziv, cu complicitatea Germaniei, nu numai Basarabia, ci și nordul Bucovinei și Tinutul Herța (Florin Constantin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. „Univers enciclopedic”, București, 1997, p.374-375).

În aceste împrejurări, România renunță la garanțiile anglo-franceze și începe o campanie politico-diplomatică disperată de apropiere de Germania, în care vedea singura forță politică și militară europeană în stare să tempereze tendințele revizioniste ale Ungariei și Bulgariei, prima revendicând Ardealul și a doua Cadrilaterul. O telegramă a Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei către Ambasada sa de la Sofia, din 1 iulie 1940, referitor la poziția pe care o are Guvernul Reichului față de pretențiile revizioniste ale Bulgariei, menționa: „Noi manifestăm o înțelegere deplină

față de dorințele revizioniste ale Bulgariei față de România. Noi considerăm însă că ceasul realizării acestor dorințe nu a sosit încă și suntem convinși că o soluționare satisfăcătoare a problemei Dobrogei, în favoarea Bulgariei, poate fi realizată.” (M.Musat și I.Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol.II, partea a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 1138).

În aceeași zi, la audiența pe care o solicitase regelui Carol II, Gheorghe Brătianu îl informa pe suveran că el vede, ținând cont de presiunile Bulgariei în ceea ce privește revizuirea graniței de sud a României, o „posibilitate de a ceda ceva din Cadrilater” (Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol.II, Casa de editură și presă „Sansa” SRL, București, 1996, p.208). În fata unei situații devenite tot mai nesigură pentru România, regele Carol al II-lea încearcă încă de pe 1 iulie 1940 să-l contacteze la telefon pe Hitler, pentru a-i expune noua poziție a României, dar negăsindu-l se vede nevoit să-l cheme în audiență, a doua zi, 2 iulie 1940, pe ministrul Fabricius, căruia îi era transmis un mesaj personal pentru Führer, în care era sintetizată noua poziție a României. (*Ibidem*, p. 210).

La 3 iulie 1940, Hitler răspundea propunerilor

continuare în pag. 13

CARAGIALE ȘI POLITICA

La o sută de ani de la publicarea în volum, schitele lui Caragiale își păstrează actualitatea. Bunăoară, cele care fac referiri la viața politică și care dau deliciul cititorului, prin ironia fină, par inspirate din articolele și stirile de pe prima pagină a jurnalelor din zilele noastre.

În multe din schitele lui Caragiale, *politicianul* este *amicul* — bucureșteanul care simte nevoia „să combată” guvernul. *Toposul* preferat în care protagonistul își ține expozeurile este *berăria* (cu variantele sale: ospătăria, băcănia, cafeneaua, terasa). Aceasta este *agora* eroului caragialian limitat la „moftul” de a *face politică*. Dar cum înțelege amicul nostru a *face politică*? Există o adevărată strategie în acest sens.

Procedul principal prin care autorul pune în evidență această strategie este paradoxul. Aparent, protagonistul schitelor vine la berărie — această *agora vulgaris* — spre a-și expune punctul de vedere față de situația politică a țării. De obicei se află în expectativă: așteaptă apatic un alt bucureștean, faimosul amic având aceeași apetență de verbalizare. Bunăoară, nemulțumirea amicului Nae din **Situațiunea** față de incompetența guvernului aflat la putere și lipsit de patriotism, în timp ce „falimentul bate la ușă”, este perfect îndreptățită. Cine l-ar vedea și auzi vorbind cu atâta patimă, ar crede că Nae, ca un bun patriot, nu poate rămâne indiferent la criza politică pe care o traversează guvernul. Însă revolta lui e doar un foc de paie: în realitate, omul aștepta ca nevasta să nască. Și pentru că nu putea asista la fericitul eveniment, ca să treacă timpul mai ușor, a intrat în berărie — locul său preferat, unde se poate manifesta în voie. Acolo, se-nțelege, a putut să-și concretizeze *moftul de a face politică*.

Pe același procedeu al paradoxului este realizată schita *O lacună*... La întoarcerea de la cumpărături pentru o masă festivă, doi amici foarte buni, Lache și Mache, intră în berăria „Gambrianus”. Aici, câțiva amici comuni comentau „decizia Curtii în procesul asasinatului și complotului bulgăresc”. În cazul lui Lache, se poate vorbi de un dublu paradox: în loc să se grăbească spre casă, unde era așteptat de soție și cumnată, intră în berărie, pentru că simtea nevoia de conversație. Mai mult chiar, desi toată lumea îl cunoaște ca fiind un om pasnic și nu „un om crud”, amicul constată cu regret, pentru prima oară în viața lui, că „legea noastră penală prezintă o lacună”: nu prevede pedeapsa cu moartea. Rizibilul constă în această dublă situație paradoxală. Pe de o parte, cu toate că e pentru prima oară când „face politică”, totuși Lache manifestă o ciudată apetență pentru acest soi de *politică ofensivă* — combaterea unei lacune a justiției. Pe de altă parte, pe măsură ce combate, el devine atât de ofensat de această nedreptate, încât faptul de a fi în întârziere la o masă festivă i se pare derizoriu față de o cauză publică, pe care el o sustine cu ardoare: „la să stie dumnealor că este aici o justiție, care pedepsește cu asprime orice tentativă, mă-nțelegi...”. *Justitiarul* nostru își va continua perorațiile la o băcănie, unde, intrând să cumpere mezeluri, dă peste alți amici, care comentau aceeași lacună a Curtii de justiție.

Cei care vin la berărie ca simpli clienți și *nu fac politică* sunt considerați oportuniști atât de simpatizantii guvernului, cât și de adversarii. Limbajul vitriolic al celor doi amici ai naratorului — unul pro-guvernamental, celălalt contra — este foarte asemănător; din perorațiile lor reiese un fapt indubitabil, și anume că nu atât guvernul sau tabăra opozanților ar fi vinovați de „lipsa de patriotism”, cât mai ales cei care stau deoparte, în berării, și rămân insensibili la frământările unora și ale altora. Aceasta este *vină* pe care cei doi amici din **Atmosferă încărcată** i-o reproșează naratorului:

continuare în pag.4

prin
retrovizor

VARTAN
ARACHELIAN

politică și ficțiune

Sunt cei doi termeni compatibili? În viziunea domnului Viorel Hrebenciuc, da. „România-Armonia” e titlul pe care inventivul om de afaceri și vice-presedinte al PSD l-a dictat ziaristilor prezenți la lansarea protocolului de guvernare încheiat între PSD și UDMR. Un titlu de cea mai pură spetă ficțională, trebuie să recunoaștem. Ce minune s-o fi produs la Cluj, duminică, 17 februarie, ora 13, în orasul în care, de trei legislaturi, e ales același Ghită Funar, încât, vorba aceluiași guru al partidului de guvernământ, la Washington și în alte mari cancelarii trebuie să se studieze documentul? Dacă n-a fost o ironie bine mascată, atunci am avea de-a face cu un simptom care reclamă psihiatrii și nu analiștii politici. „Dosarul” româno-maghiar, e adevărat, a cunoscut sub dictatură iluzii și mai gogonate, dar în nici un caz n-a fost vândută gogoasa încă din nava elaborării, când documentul era deja în studiu în cancelariile de aiurea! Ce mai: S.F. și parapsihologie, Mironov și Tugu!

Cu o săptămână mai devreme, la București, forul suprem al PSD, fusese cutia de rezonanță a unui discurs rostit pe un ton vehement de liderul aripei naționaliste împotriva unor promisiuni făcute UDMR ca pret al sprijinirii guvernului. Dacă Dumnezeu a făcut lumea în șase zile, de ce n-ar fi reușit PSD să stingă conflictul istoric româno-maghiar în timpul acesta? Pentru că unii cârtitori

zic că problema apartenenței Transilvaniei nu se va rezolva decât la Judecata de Apoi? Si chiar sunt piramidale pretențiile udemeriste? E vorba doar de locul de plasare a unui grup statuar cu eroi ai Ungariei și, apoi, de înființarea de facultăți în limba maghiară în universități de stat. Apoi dacă sunt eroi unguri, iar arădenii (și nu numai!) îi percep ca ucigasi, la 1848, ai românilor din Apusenii, de ce generalii de granit nu sunt duși în Ungaria? Si o a doua întrebare care a reverberat în amintitul CC pesedist: „legitimitatea de maghiar” acordă doar privilegiul (prin naștere / maghiarizare voluntară) de a fi bursier în Ungaria vecină și prietenă. Da, ar răspunde dl. Hrebenciuc, dar ce-ar mai consuma cercurile de lectură aflate în funcțiune la Departamentul de Stat, Foreign Office s.a.? Dacă lectura acestui document va produce sau nu delicii în străinătate e chestie de gust, dar că reacțiile la prevederile tainice ale acestui protocol vor nutri antimaghiarismul e aproape o certitudine. Va fi în primul rând târaboii cu statuia. Aflați, pe rând, în SUA, premierul și presedintele au promis că vor fi „italibanii” statuiilor (două, după știința mea) lui Antonescu, în timp ce PSD dă verde scoaterii din „consemn în garnizoana arădeană” a generalilor care au omorât revoluționari de-ai lui Avram Iancu și plantarea lor în grădina publică pentru a fi expusi obscenităților / vandalizării? Si asta tocmai în anul când vrem în NATO, ca pruncul la sânul mamei, să avem parte de un „război al statuiilor”? Apoi, la CC, doamna cu învățământul l-a liniștit pe colegul de partid că, totuși, partidul nu e în toate (cape timpuri!) și că existând o autonomie universitară, senatele nu înghit gălusca promisă... Alt prilej de gâlceavă deci. Una peste alta, se vede bine, una au vorbit și Kent au fumt. Or fi înghitit udemeristii și alte fumuri, nu numai cele povestite aici, inclusiv afirmația mai marilor pesediști cum că „Transilvania este o locomotivă geografică”. Ba gălusca din urmă chiar cu plăcere, din moment ce românii pun pe roate Transilvania! Cum vesticii — e afirmația aceluiași inventiv domn Hrebenciuc, „nu înțeleg cum e posibilă armonia interetnică în România”, acest recent ficțional de partid și de stat se pregătește pentru un turneu în sus-amintitele cercuri de lectură pentru a tine lectii de politologie, adică despre efectele soporifice ale ficțiunii în politică...

Martori în eternitate

urmare din pag. 1

prin vocatie ai evenimentelor, socotiti generic scriitori prin forta de evocare a cuvântului. Într-o etapă absolut fericită a vieții mele, am navigat spre Japonia, pe motonava *Sinaia*. Etapa n-a fost absolut fericită, la drept vorbind, decât după ce am revenit acasă. Într-un moment altfel destul de des întâlnit pe o coajă de fier numită navă de cursă lungă, la bordul căreia conflictele își pretind ratiile lor de subzistență, i-am replicat comandantului de atunci spunându-i că, fără mine, *martor super cargo*, voiajul cu nr... între multe alte numere obosite, va rămâne zero în memoria vieții; reținut doar în arhive, cu termen de prescriere administrativă. „Fericit cel care ca Ulise...” cartea mărturie a aceluiași voiaj, face din nava *Sinaia* și din oamenii săi, îmi permit să spun, un mijloc de provocare a eternității. Fiindcă rămânem eterni prin memorie și memoria nu poate fi hrănită decât prin oameni care, scriind, se mistuie luminând înainte. Iubiti sau huliți, cochetează și ei, săracii, cu nemurirea.

Iarnă euxină

Undeva, deasupra unei improvizatii dorită a fi port turistic, pe hornurile din vecinătate s-au cazat deja perechi de pescăruși implicați, ca să zic așa, în procesul ciclic al reproducerii. Sunt păsări aspre, vigilente și suspicioase, abandonate ore-n șir într-o nemiscare statuară insinuând un soi de demnitate sfidătoare. După locul în care-si întemeiază cuibul la adăpostul uneia dintre laturile hornului abia săltat din cocoasele ritmice ale olanelor Peninsulei, îți poți da seama dincolo de bate vântul predominant până la momentul ecloziunii noii generații de zburătoare. Se vor împerechea mai către primăvară, și faptul că se regăsesc cu multă vreme înainte, printr-un contract pe viață sau anual, nu știu, nu sunt naturalist, mă face să cred că nu sunt numai slugile unui imperativ biologic. Orasul freamătă dedesubtul lor, pervertindu-i cu ghețele și pubelele lui de gunoi la o condiție de pasăre menajeră. Îi salvează zborul înalt, trufas, modelat de curentii aerieni ai locului, austeritatea și paradoxala lor solitudine-n doi într-un spațiu plin de aripi.

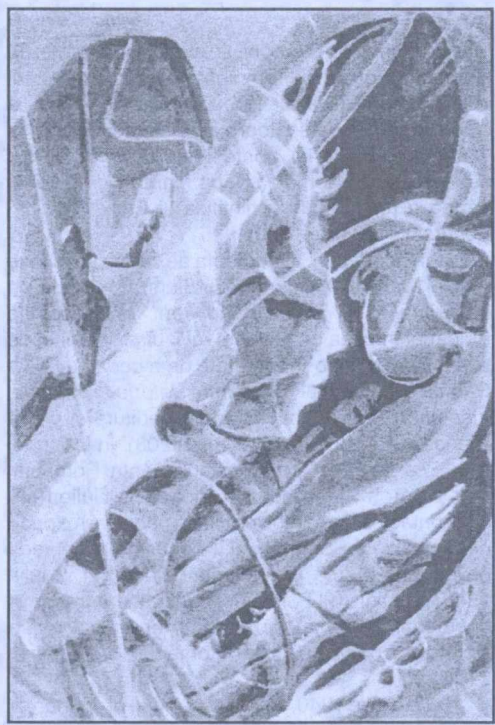
Mai jos de mine, de orizontul care mă exprimă, si mult mai jos de ei, portul TOMIS. Cheuri liniare, cu prăjini pescărești striind albastrul difuz al cerului, scările de piatră din colturile bazinului lînse de valuri cu clipocitul aferent, draperii de gheață în capătul digului de larg, bărci inerte, iernând pe cavaletii sau tasându-și coastele pe betonul cenușiu, accidentat al locului. Pe fundul apei incredibil de transparentă, băntuită de o fervoare lentă, cu fiori circulari de umbră și lumină, zac anvelope

uzate, fierătanii roscate prin hățisurile cărora pesti căinesti își poartă în viraje scurte o viață ieftină, neînduită de flămânzii cu undită ai portuletilui.

Din tainele acestui univers contradictoriu au descins și lebedele. Albe ca zăpada, escadre lente de corăbii hrănite eretic cu miez de pâine, umplu această margine sărată de lume cu grația lor ceaikovskiană. Printre ele, rătuste negre lopătând vehement pe creasta valului deferant intrat nestingherite pe gura acvatoriului, completează o faună indecisă sau poate numai derutată de capriciile iernii. Oricum, știu prea bine că, odată trecută iarna, noi, cei de pe malul mării, vom rămâne doar cu pescărușii.

Pe casa vecinului meu, amiral trecut în rezervă, s-a statornicit de mult o pereche de pescăruși. Îi observ cu intermitențe. În fluxul cât de cât previzibil al vieții, din punctul în care mă aflu, voi mai putea, cred, deslusi clipa istorică a nuntirii prin falfăiri furibunde, repetate de aripi — patru la număr cuprinse-ntr-una singură; apoi, itită din spatele hornului vecin, doar coada mândră, arcuită ca un etambou de galeră spaniolă a pescărușitei așezată pe ouăle Renasterii, în veghe neacurmată, mută, devotată a Tatălui.

Le admir tenacitatea lor extraordinară cu care-si păstrează un ritm natural, propriu, insensibil la impulsunile și intemperiiile noastre lumesti. Mi-e teamă doar de faptul că, tot ciugulind din gunoarele generoase ale orasului, ar putea să ajungă să ne semene.

• Conexiuni

DISTINGUO

principiului *négritudine* de către poetul politician Leopold Sédar Senghor, care desemna o sumă de trăsături caracteristice spiritualității africane și până la afirmarea principiului *blackness* în cultura americană contemporană, s-a parcurs un traseu destul de încărcat de conotații politice din cele mai vehemente. Aceasta și pentru că *blackness* funcționează totdeauna în opoziție cu *whiteness*, (conștiința apartenenței la rasa albă, am putea traduce), și totdeauna superior în raport cu acesta. Se poate spune că rolurile s-au schimbat, și că intoleranței „albe”, care a produs nenumărate victime în rândurile populațiilor non-europene i se răspunde cu aceeași monedă; totul se situează sub semnul derutant al multiculturalismului, care ar trebui să desemneze egala promovare a tuturor culturilor și nu războiul ideologic cu formele culturale de sorginte europeană. Confruntarea aceasta, în aparență puțin periculoasă, dar cu consecințe serioase la nivelul mentalității a dus, cum se știe, la dispariția unor cursuri de literatură „albe” și „traditionale” din curriculum-ul umanist al universităților americane și înlocuirea lor cu diverse seminarii de *Black Studies*, *Gender Studies*, mai nou *Afro-American Studies*, care nu promovează valorile de tradiție africană, ci le propun drept *singurele* valori utile în educație; este de prisos să menționăm aici dezbaterile cu privire la „culoarea” lui Dumnezeu sau a primului om, la „încărcătura” politică a algebrei — pentru că cifrele au fost inventate de... arabi și la relațiile dintre albi și populația de culoare în... *Othello*. Toate acestea sunt cunoscute și sunt utilizate ca ilustrări anecdotice ale confruntării, indiferent de ce parte a baricadei ne aflăm. Cărți importante, precum celebra *The Closing of the American Mind* (Îngustarea gândirii americane) a lui Allan Bloom, *Illiberal*

MICILE PARADOXURI ALE MULTICULTURALISMULUI

construi o existență cât mai confortabilă pe „pământul făgăduinței”, la adăpost de neajunsurile și conflictele din țara de origine. Așa se face că, în 1909, Israel Zangwill, un popular autor de piese bulevardiere (în buna tradiție a secolului al XIX-lea), publica și oferea spre reprezentare piesa intitulată chiar *The Melting Pot* (*Creuzetul*), care s-a bucurat de un succes deosebit și care a consacrat sintagma preluată mai târziu de științele sociale. O piesă în care personajele sunt demonstrativ alese din aproape toate națiunile care au trimis emigranți la începutul secolului: evrei, irlandezi, ruși (de altfel... din Chisinau!), germani. Miza acestei piese (asemănătoare, ca structură, cu piesa *The Matchmaker* — *Petitoarea* — al lui Thornton Wilder): dragostea învinge prejudecățile, fie ele personale sau „rasiale”. În piesa lui Zangwill, tinerii înving prejudecățile celorlalte națiuni pentru că nu sunt altceva decât... americani, indiferent din ce cultură provin, iar unicul tel este existența fericită și lipsită de conflicte pe care numai patria de adopțiune o poate asigura. Astfel că totul se sfârșește cu o fabuloasă serbare populară, la care participă și evreii bătrâni și mormocâni, și nemulțumita slujnică irlandeză și fostul tortionar rus, în acordurile orchestrei conduse de un capelmăistru german. Iar replica finală nu poate fi alta decât: „Da, Răsăritul si Apusul, Nordul si Sudul, palmierul si pinul, semiluna si crucea — iată cum marelui Alchimist le topește și le amestecă cu flacăra-i purificatoare! Si cum toate se fac una, să clădească Republica Omului si Împărăția lui Dumnezeu. Ah, Vera, ce-i oare faima Romei si a Ierusalimului, la care toate națiile si semintele merg să se închine, către care totii privesc înapoi, pe lângă gloria Americii, unde toate națiile vin să munească si privesc înainte?”

Aceasta era atmosfera începutului de secol, în care idealul se constituia ca un pluralism cultural „bine temperat”, am putea spune. Anii '20-'30 au adus, printre altele, începutul unei mișcări culturale a populației de culoare din Statele Unite, mișcare ce a impus nu numai muzica binecunoscută, dar și scriitorii valorosi precum Langston Hughes, Nora Zeale Hurston etc. Cu toate conflictele sociale care s-au acutizat în timp — să ne amintim numai sfârșitul anilor '60 — niciodată acest pluralism cultural, idealizat anterior până la sanctificare, nu a fost mai pus sub semnul întrebării ca în ultimele două decenii. Conștiința identitară a „explodat” sub presiunea unor fascinante concepte, dar si unor cariere prestigioase care puteau deriva — si chiar așa s-a si întâmplat — din angajarea în această confruntare care nu mai avea ca scop armonia în acorduri de orchestră; uneori ea marca un segregatism a *rebours* care, în numele promovării *minorităților* aflate anterior în poziție subalternă, a respins, cu eficiență, orice legătură cu formele „traditionale” — deci fundamentale europene — de educație și cultură. În acest context, cultura afro-americană și-a revendicat din ce în ce mai vehement drepturile; simultan, criticile nu au întârziat să apară din partea celor care vedeau în înlocuirea sistemului de valori (canonului, în ceea ce privește literatura) european o nouă formă de terorism, cu nimic diferită de aceea pe care susținătorii multiculturalismului o denunțaseră. De la enunțarea

Education (Educația neliberală) a mult mai tânărului Dinesh D'Souza, chiar cunoscuta elegie a lui Harold Bloom în *The Western Canon* (Canonul occidental, Ed. „Univers”, 1998) atrag atenția asupra eșecului acestui proiect care a început ca o necesară și democratică „reordonare” a componentelor identitare într-o cultură pluralistă precum cea americană și a sfârșit ca o formă de terorism cultural, de control mental sau, la nivel politic, de *neo-tribalizare* (Gerd Baumann, 1999).

Din păcate, paradoxurile acestui proiect se observă și din aceea că i-au căzut victime nu numai scriitorii, cărți, modele comportamentale „albe”, ci și propriii reprezentanți. Menționăm aici numai cazul scriitoarei de culoare Toni Morrison, laureată a premiului Nobel pentru literatură pe anul 1993, militantă recunoscută a drepturilor de afirmare, în virtutea principiilor multiculturalismului, a culturii afro-americane. Pe lângă romanele care au consacrat-o, dintre care menționăm: *Song of Solomon* (Cântarea lui Solomon), *The Bluest Eye* (Cel mai albastru ochi), *Paradise* (Paradis), *Beloved* (Scumpa), Toni Morrison a publicat, în calitate de autor sau coeditor, un număr de volume de eseuri care au ca obiect situația subalternă a valorilor culturii afro-americane, proasta și distorsionată reprezentare a afro-americanului în literatura americană scrisă de albi, desconsiderarea populației de culoare prin persistența, chiar și numai la nivelul conștiinței, a apelativului *nigger* (negrotei) etc. De asemenea, eseurile sale nu omit situația femeii de culoare, a cărei afirmare a fost și mai dificilă din pricina persistenței modelelor patriarhale în societate.

Paradoxul principal al noilor cerințe culturale, al confruntării din perspectiva unei ideale reprezentări „perfecte” a diverselor identități culturale este acela că unghiul de vedere se îngustează treptat și că fostele sentimente de culpabilitate sau fostele elanuri de culpabilizare se transformă în intoleranță. Ceea ce se observă mai greu în cazul multiculturalismului este tocmai această intoleranță în mișcare, care nu atacă numai „conștiința rasei albe”, ci orice cade la un moment dat sub incidența neconcordanței cu reprezentarea — prin limbaj, în cazul acesta — unei minorități sau a unei cauze aflate pe agenda autorităților culturale ale momentului.

Cum se poate vedea, de la paradisul „creuzetului” de la începutul secolului trecut și până la falsele acte justitiare ale multiculturalistilor, obsedați de „corectitudine”, indiferent cum s-ar defini aceasta, nu este adeseori altceva decât un obșnuit și scurt traiect substitutiv de tip metonimic, în care se confundă cauze cu efecte și scriitorii cu reprezentări; de aceea, ca într-un tardiv, dar amenințător *Fahrenheit 451*, romanul *Beloved*, semnat de Morrison, era expus într-o vitrină a unei biblioteci universitare, având dedesubt o banderolă cu acuzațiile de care se făcea vinovat; printr-o ironie a soartei, îi ținea tovarășie *Oameni și soareci* (John Steinbeck), o altă mostră a absurdului și singurătății, condamnată și aceasta pentru „scene imorale”; într-un final „conștiința albă” și „conștiința neagră” au pătimit împreună, în același „creuzet”.

MONA MOMESCU

RADU ALDULESCU:

Literatura este, în fond și la urma urmei, un act de libertate individuală. Asta se întâmplă, în genere, pentru toți scriitorii adevărați. Și ei sunt foarte puțini. Atâta lucru m-a învățat experiența scrisului, a cititului și a literaturii, că până la un anumit punct literatura se poate mima. Ea se mimează atâta vreme cât scriitorul are o altă motivație pentru a scrie decât cea naturală ... Să fii scriitor, să contezi ca scriitor, să obții o casă, o mașină — scriitori din acestia sunt cu miile și îi vedem. Ca să spun o vorbă banalizată, motivația artei este devenirea prin spirit. Ori în lumea de astăzi, și din ultimii zece, cincizeci de ani, vorbim mereu despre crize. Criza adevărată este cea spirituală. Este o criză a spiritului. Spiritul este la bază, dar cum el nu prea există, se năruiesc atât cultura cât și civilizația și economia. Toate crizele despre care vorbim — cea culturală, politică, economică s.a.m.d. — vin din criza spirituală. Ori scriitorul, pe undeva la fel ca și preotul, oferă un mod de salvare. Există mântuirea prin credință, dar există și o salvare prin literatură, prin gestul artistic.

Un scriitor adevărat nu stă cu fața la public când scrie. E ca preotul. Stă cu spatele la public și cu fața la altar. E momentul unei detașări. Dar vine și momentul implicării totale, care există și la preot. În taina spovedaniei el se cufundă în chinul și mizeria sufletului, și la fel e și la scriitor. Este momentul detașării totale, când stă cu spatele la lume, căruia îi precede momentul implicării totale, când se cufundă în tot ce are omenesc sufletul, mai mult decât oricine și oricare alt om care are relații cu oamenii. Literatura nu e o profesie, e o vocație, o chestiune de dragoste.

IUSTIN PANTA:

Întrebarea este destul de dificilă, în primul rând pentru că literatura se desfășoară într-o zonă în care mai degrabă se poate aplica verbul "a umaniza" decât verbul "a civiliza". Mai mult, cred că locul literaturii este acolo unde oamenii au un nivel de trai mai modest, au un salariu mediu sub 200-300 de dolari pe lună, iar literatura își găsește un loc important acolo unde se întâmplă lucruri destul de triste. Tristetea compune o anumită formulă a culturii și locul unde ea există este un loc unde literatura și nu numai ea, ci întreaga cultură, e fertilă. Prin urmare ceea ce noi receptăm acum în limbajul public, cuvinte, noțiuni cum ar fi „năspă”, „OK”, „look”, sau „un nou look”, te provoacă să dai o replică. Trăind într-o lume în care televiziunea, mass-media în general, impune un anumit *modus vivendi*, tu, ca scriitor, trebuie să intervii exact pe o anumită tradiție, combinată cu o anumită cultură gravă. Într-o asemenea lume, eu cred că singura variantă este aceea de a fi pe de o parte moralist, iar pe de altă parte rafinat, pentru că acestea două pot teroriza (iată cuvântul într-un sens pozitiv) un întreg spectru social frivol și, după părerea mea, imbecil. În momentul când am aflat că nu se mai spune: „el arată în alt fel” ci „el are un nou look”, m-am oripilat și mi s-a făcut pielea de găină. Asadar, nu știu alții cum sunt, dar eu realmente mă simt obligat să intervin. În sensul că toate aceste diformități trebuie cumva aranjate și periate, pentru ca lucrurile să reîntre în normal și rămân la părerea mea că lucrurile simple sunt singurele care pot aranja o anumită lume (aranja în sensul grecesc al cuvântului), iar ceea ce mi se pare absolut necesar și obligatoriu este normalitatea ființei noastre.

Sunt convins că toate lucrurile care vin spre noi, pe de o parte ne „aranjează”, produc o anumită ordine, iar pe de alta ne bruiază. Prin urmare trebuie găsit un echilibru între ele, ceea ce nu este deloc ușor.

NICOLAE PRELIPCEANU:

Azi locul scriitorului e mult mai periferic decât până în 1989 când, în vechea perioadă despre care noi credem, probabil în mod greșit, că e depășită, scriitorul era de toate: și ziar și televiziune și mediu de informare etc. Din cauza asta își vindea bine produsele și era luat în seamă de cititor. Astăzi locul său este mult mai marginal și i-aș da dreptate lui Alexandru George, care a nuanțat foarte bine motivația acestei situații. El spunea, în substrat, că, probabil, dezinteresul publicului față de scriitorii români se datorește astăzi și faptului că, după 1990, nu a avut loc o reală revizuire a valorilor, a faptului că nu a fost separată literatura influentă, avariata de ideologie, de literatura de valoare. El vorbea de o campanie împotriva acestei literaturi care este fără cap, campanie făcută de generațiile mai noi, care neagă în bloc tot ce s-a creat mai înainte, idee complet greșită, pentru că putem reține pe un Stefan Bănulescu, a cărui literatură ar fi arătat probabil la fel, fie scrisă între cele două războaie, fie scrisă peste patruzeci de ani, indiferentă la ideologia care a dominat epoca. Iată că vă răspund cu ideile altora, dar sunt chiar sub influența lor acum și le dau dreptate.

O NOUĂ RECEPTARE A LITERATURII?

Perioada comunistă a alterat, diferit în anumite etape ale ei, nu doar literatura în sine, prin impuneri dogmatice, ci și, implicit, modul de receptare a literaturii. Astfel că literatura a dobândit cu totul alte funcțiuni pentru publicul cititor decât cele normale. Nu ne interesează acum explorarea acestei chestiuni, despre care s-a vorbit atât de mult încât poate rezulta chiar o „sistemizare”, ci am pus o altă problemă (la care au răspuns câțiva scriitori români), și anume aceea a funcțiunilor pe care le posedă literatura astăzi, într-o societate aflată la mai bine de zece ani distanță de societatea comunistă. Problemă care, în substrat, poate da seama despre modul cum este astăzi receptată literatura. Nu la nivelul criticii profesionale, pentru care actul lecturii e deplin conștientizat, ci la nivelul cititorilor obișnuiți, la nivelul publicului cititor. Motivația ce a îndemnat spre această anchetă a fost tocmai problema scăderii drastice a numărului de cititori, fapt ce antrenează scăderea tirajelor și produce un lanț de neajunsuri: subrezirea puterii economice a editurilor, scumpirea cărților, drepturi de autor iluzorii. A fost remarcat și un fenomen al acestui lanț și anume sentimentul de inutilitate, tot mai acut, al oamenilor de cultură. El a fost însă pus pe seama lipsei de susținere statală a culturii instituționalizate, deși e limpede că statul nu se va implica financiar mai mult decât o face acum, deci munca pur onorifică a scriitorilor nu își va găsi o rezolvare din această direcție, ci prin aducerea la funcționalitate a instituțiilor culturale, care să devină viabile într-o economie de piață liberă. Fapt ce depinde de consumator, în cazul nostru de lectorii de carte. Au devenit astăzi normale funcțiunile literaturii? În ce mod ar putea fi recâștigat publicul cititor? Ce ar putea face scriitorii și societatea în acest sens?

DAN PERSA și SORIN ROSCA

Ce au de făcut scriitorii, e greu de spus. Probabil că, în primul rând, ar trebui să se redezvolte o rețea de difuzare culturală națională în care să pătrundă numai acele opere care pot sensibiliza cititorul de azi. Dumezeu știe care sunt acele opere, dacă sunt poeziile sexualizate ale unui lanus, prozele sexuale din culegerile lui D.S. Boerescu, "Fugile postmoderne" ale Angelei Marinescu sau tot proza de valoare scrisă în România până în acest moment.

DAN CRISTEA:

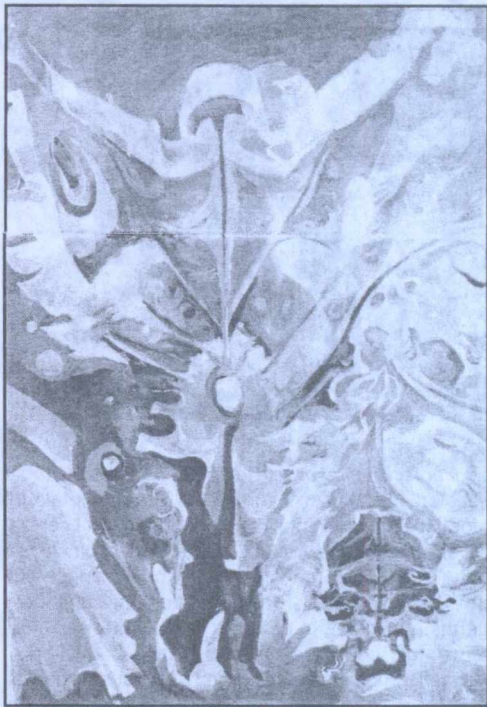
Se poate răspunde în multe feluri la această întrebare. Literatura este păstrătoarea limbajului literar al unei națiuni, este depozitara celor mai subtile limbaje ale unei națiuni. Asta este literatura, o îmbinare de limbaje ale scriitorilor din diferite epoci, este un testimoniu al puterii creatoare a unui popor. A ignora acest lucru, a ignora valoarea literaturii, valoarea ei de testimoniu, valoarea ei de mărturie a creativității unei națiuni, a unui popor, ar fi o mare greșală. Stim astăzi despre multe lucruri din epocile trecute, din epoca antichității, stim lucruri numai și numai datorită unor producții care s-au dovedit a fi producții literare. Cred că, în epoca actuală, datorită uneltelor concurente la care trebuie să facă față literatura, ei îi revine vechea misiune, aceea de a fi educatoarea gustului estetic. Literatura trebuie să revină la această majoră funcție de a educa gustul estetic, de a face ca el să fie perceptibil celor interesați de acest lucru. Nu putem obliga pe toți oamenii să manifeste aptitudini sau apetentă pentru estetic, dar pe cei care au aceste aptitudini trebuie să-i educăm în folosul gustului estetic. Deci, literatura are un rol "educativ" (folosesc în ghilimele acest cuvânt), deoarece ea trebuie să „educa” modul de a gândi, modul de a simți. Altfel, literatura se dovedește, în multe privințe, a se afla înaintea modului de trăire al unui popor. Literatura ne propune moduri de trăire imaginare, care câteodată, din fericire sau din nefericire, se dovedesc moduri de a trăi în realitate.

Fără sprijinul scolii, literatura, și acum și în epocile revolte, nu se poate descurca singură. Să nu uităm, de pildă, că epopeile homerice au constituit cărțile de bază ale educației poporului grec pentru mai multe secole, deci au constituit acel fond cultural ce a creat o mentalitate, un anume mod de a gândi. Eu cred că școala are o funcție cu totul și cu totul deosebită în propagarea literaturii bune, a gustului estetic și a tot ceea ce ține de o justă percepere a literaturii. De altfel, școala este formatoare în această privință și, eu însumi fiind profesor, știu că am dificultăți, dar cred că, prin ceea ce fac alături de colegii mei profesori, îndeplinesc o misiune: aceea de a-i educa pe tineri, elevi sau studenți în perceperea frumosului literar și nu numai.

CĂTĂLIN ȚÂRLEA:

Înteleg că întrebarea dvs, a celor de la revista "Tomis", pune problema unei posibile noi funcții a literaturii în contextul actual. Literatura a avut, se știe, o funcție foarte bine conturată sub dictatură, categoric în ultimul ei deceniu și anume aceea de a suplini anumite componente care, altminteri, într-o lume democratică, sunt susținute prin instrumente adecvate. Mă gândesc la presă, la istorie. Asa cum în timpul dictaturii nu exista o presă liberă, o libertate a scrierii istoriei, literatura căuta să suplinească astfel de funcții. Eu cred însă că nu literatura și creatorul de literatură în speță făceau așa ceva intenționat, ci mai degrabă cred că literatura avea atunci un public larg deoarece exista un mod mai curios de a lectură, care se baza, în principal, pe obținerea de informații.

Literatura era în acea perioadă un loc din care se obțineau informații, pe care publicul nu le putea afla prin sursele adecvate, normale. Deci accentul cădea pe rolul informațional al literaturii, situație care astăzi s-a schimbat radical. Instrumentele de manipulare a informației funcționează, din fericire, și cred că funcția literaturii începe să fie din ce în ce mai diferită de ceea ce a fost. Nu cred că și funcția ei normală, și am să explic de ce. Într-o societate liberă funcția literaturii ar trebui să fie aceea a producerii, a relevării sentimentului estetic, a producerii stării de grație în fața frumosului. La noi, ea continuă să posedă o

● Zburător

funcție cu o componentă socială. În România acestor zece ani, literatura a căpătat o funcție tot mai mult simbolică și, probabil că, va rămâne astfel încă multă vreme de acum încolo. Ce înțeleg prin funcția simbolică? Cititorul nu urmărește neapărat obținerea plăcerii estetice, ci un scop social, acela de căpătare a unei identități. Literatura este căutată, atât cât se mai întâmplă asta, pentru obținerea de către comunitate a unei identități, a unui tip de identitate marcată cultural. Pentru că noi simțim — și când spun „noi” mă refer la fondul acela necunoscut al maselor: nu știm exact despre cine vorbim când spunem popor — nevoia identificării proprii identități. Și unul dintre instrumentele cu care individul își poate identifica identitatea, cultura, este literatura. Asa încât cred că literatura nu a revenit încă la funcția ei de bază. Ea continuă să posedă, în România, o funcție socială. Chiar dacă diferită de cea de dinainte de '89, această funcție socială, de căutare, de aflare a unei identități colective, naționale, este o funcție pe care literatura o îndeplinește în afara menirii ei.

GHEORGHE SĂSĂRMAN:

Parafrazându-l pe poet, îmi permit să întreb: unde ne sunt cititorii? Nu am aici în vedere doar sensul retoric, mai la îndemână, al deplângerii fenomenului trist de restrângere numerică, din pricina îndeobște cunoscute, a publicului cititor. O comparație a tirajelor de astăzi cu cele de acum două, trei decenii este mai mult decât semnificativă, iar această tendință, accentuată drastic de starea materială precară a celor mulți, care nu și mai pot permite luxul

ANCHETA T.

de a cumpăra o carte, e departe de a se limita la tările marcate de dificultățile economice ale așa-zisei „perioade de tranziție”. Dezvoltarea explozivă a mediilor electronice, a rețelelor de comunicație, ponderea tot mai mare a audio-vizualului în raport cu textul scris, interesul acut al tinerei generații pentru computere și mai ales pentru Internet, ridică pe toate meridianele aceleași semne de întrebare asupra viitorului literaturii, în general. Publicarea în Internet, cartea pe CD, cartea digitală, vor putea înlocui vreodată cartea clasică, tipărită pe hârtie, între ale cărei file, lucru experimental încă de Creangă, poți prinde, la rigoare, chiar și muste? Este astfel oare înțeles faptul că astăzi scriitorul se întreabă mai des, și la modul cel mai propriu: pentru cine scriu? Unde anume îmi sunt cititorii? Iar pentru cei care mai au și sansa sau nesansa să-si ducă zilele într-un alt mediu cultural și lingvistic, răspunsul are, de multe ori, un dramatism aparte. Pentru că, fără îndoială, publicul predilect al oricărui scriitor de limbă română se află în țară, și cu cât se află geografic mai departe, cu atât mai anevoios e drumul până la cititorii săi.

Pe de altă parte, depărtarea de țară are și ea virtuțile ei. Scriitorul din diaspora nu e cel mai în măsură să oglindească literar actualitatea românească. El are, mai curând, funcția de ambasador de spirit, prin ochii căruia cititorul are putinta să perceapă străinătatea altfel, mai aproape de sensibilitatea proprie decât prin lectura unor autori străini. Chiar imaginea depărtată a patriei părăsite are alt relief și alte profunzimi decât în scrierile celor rămași acasă. Adeseori însă nu e vorba numai de patrie și de străinătate, de raportare existențială la o țară sau la alta cu oamenii, cu structurile social-politice, cu viața ei culturală, ci de o depășire a orizontului național, de raportarea la destinele omenirii, la problemele globale, cu care autohtonul se confruntă poate mai rar și oricum, mai puțin dramatic. În felul lui aparte, scriitorul pribegit poate deschide, în literatura română, căi promițătoare spre universalitate.

Important este, în ultimă instanță, să scriem. Să spunem deci, odată cu Maiorescu: „Scrieți băieți, scrieți!”

ALEXANDRU GEORGE:

Niciodată nu am considerat literatura română folosind formula aberantă a deceniilor, împărțirea autorilor în saiezisti, optzecisti, nouăzecisti etc. După mine, este unul dintre motivele de confuzie și de introducere a arbitrarului. Nu există nimic în literatura română care poate să fie separat pe decenii sau pe decade, decenii care, conform modelului Piru, au de fapt unsprezece ani! Cred că singurul deceniu în care literatura română prezintă o anumită configurație este deceniul 1938-1947. În strânsă legătură cu tema propusă de dumneavoastră, remarc existența unei separații îngrijorătoare și profund nocive a generațiilor. Destul de numeroși autori tineri, care se apropie totuși de cincizeci de ani, întrețin un fel de rezervă (uneori agresivă, mergând declarativ până la oroare) față de literatura care s-a scris înainte, indiferent cine a scris-o. Eu am avut revelații treptate, simpatia mea mergând în direcția tinerilor, dar aceasta nu m-a împiedicat să constat intoleranța lor și ideea de a globaliza, de a prinde într-o imagine generală, și în mare măsură negativă, pe scriitorii care au scris în comunism. Cred că există totuși o diferență între modul în care a scris atunci Vasile Voiculescu ori chiar Labis și felul în care au scris Dan Desliu, eventual Nichita Stănescu, sau oricare dintre scriitorii importanți, care rămân în literatura română. Există scriitorii care au slujit regimul comunist și alții care au trăit în acel regim. Acesta din urmă poate au și profitat într-un fel sau altul, dar au scris o literatură care nu are nici-o legătură cu comunismul. Este cazul lui Bănulescu, dar și al altora. Ar trebui să se țină seama că a existat o rezervă, uneori cu rezultate remarcabile, în care scriitorii precum Dan Desliu, Nina Cassian, Florin Mugur sau Baconski au scris cu totul altă literatură, după începuturi literare nefavorabile lor din acest punct de vedere. De aceea cred că tinerii care osândesc tot ceea ce s-a scris în comunism sunt într-o situație de gravă eroare.

În momentul de față literatura română este discreditată. Toți scriitorii, inclusiv Uniunea Scriitorilor din România, ar trebui să încerce să-l readucă pe cititor la scriitorul român. Desigur, problema este mult mai complicată decât pare la prima vedere, pentru că a devenit deja un fapt de opinie. Nu este vorba doar de trei tineri cu astfel de idei, sau de treizeci, este chiar opinia publicului. Datorită erorii grave care s-a făcut după anul 1990, când nu a fost declansată o acțiune serioasă de revizuire, publicul a rămas cu impresia că tot ceea ce s-a scris și s-a făcut în ultimii cincizeci de ani este o escrocherie și în consecință trebuie să se adreseze mai ales literaturilor străine, să disprețuiască literatura română. Un rol foarte important în schimbarea acestei optici îl poate avea învățământul, dar și el trebuie reformat pentru că, iată, au și absolvit examenul de bacalaureat primele serii de tineri care nu au trăit în comunism, ci s-au format în libertate.

urmare din pag.1

„Când vine, mă-nțelegi, un guvern ca bandiții, fiindcă n-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump (...) fiindcă tăcem tot, și eu și dumneata și dumnealor (arată pe cei de la mesele apropiate) ca niște lași...”. După cum se poate observa din acest citat, e și aici un paradox: amicul e revoltat pe cei lipsiti de curajul de a se opune unui guvern corupt, dar chiar și el, cel care acuză, e la fel ca ceilalti — lipsit de curaj; revolta sa se manifestă la nivelul limbajului, iar când spune lucrurilor pe nume, o face aici, în această *agora*.

Celălalt amic este tot un oportunist ca și primul, iar „sfânta sa revoltă” are la bază același paradox: „la să fi mers, dumneata cu mine și cu dumnealor (arată pe cei de la celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca niște cetățeni convinși să facem și noi o manifestatie... Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafelele, și-n berării, și-n cluburi, și lăsăm pe totii apelpisiti, care ard să puie iar mâna pe slujbusoare, ca să-și facă de cap și să răstoarne sub felurite pretexte...”.

La orice oră din zi și din noapte, ori de câte ori se-nțâlnesc amicii noștri, nu le scapă prilejul de a comenta pe marginea unui cât de neînsemnat eveniment politic, care pentru acești *moftangii* capătă importanță. Așa se întâmplă cu cei trei „vechi prieteni” din schita **Cam târziu...**, care, „târziu de tot în noapte”, stau de vorbă într-o berărie despre „noul impozit asupra tuicii”. Apariția unui al patrulea amic, mare cultivator, venit din provincie după o absență de opt ani din Capitală, transformă discută de până atunci într-o „anchetă în regulă asupra activității lui Costică”, în toată această perioadă de absenteism. Om de afaceri, Costică s-a lăsat de vechea habitudine de a *face politică la berărie*, cu amicii. Venit în București cu o petiție semnată de mai multe zeci de cultivatori, spre a o prezenta în Parlament, „ca să oprească votarea impozitului pe grad”, din considerații amicale, a trecut și pe la *cuibșorul de nebunii* de altădată.

CARAGIALE ȘI POLITICA

Aici, află cu stupeoare c-a venit prea târziu: legea se votase deja. De remarcat faptul că subiectul comentariilor politicienilor este, în fond, unul pe cât de banal, pe atât de absurd: impozitul pe grad la băuturile alcoolice! O atare lege votată nu va încuraja producătorii, ci-i va obliga, în cel mai fericit caz, să scadă calitatea produselor, direct proportional cu impozitul pe grad.

Politica pe care o fac sotiile amicilor nu are loc în faimoasa berărie. Este însă mai subtilă și ține de *diplomatie*. Amicul Mandache din schita **Diplomatie** se mândrește cu „politica” sotiei sale. Aflat în berărie, el relatează naratorului felul cum aceasta își pune în practică *tactica de luptă*. În fapt, *diplomatia* acesteia este o variantă mai rafinată a seducției, prin care *politician* urmărește obținerea, din partea victimelor, a unor avantaje materiale. Mandache are un adevărat cult pentru sotia sa, căci aceasta „are o diplomatie (...) ceva de speriat”. Citind schita respectivă, se poate lesne observa că rolurile sunt inversate în cazul sotiilor Mandache: ea este cea care are *inițiative politice*, iar el, prin relatările amănunțite făcute amicilor, la berărie, conferă acestor *demersuri diplomatice* o aură sacră. Din aceste considerente,

se poate vorbi de tipul bărbatului degenerat. Rizibilul vine de aici, din această situație paradoxală a substituirii rolurilor celor doi soți.

Există altă categorie de schite ce relevă și alte modalități de a *face politică*: fie prin „jertfă patriotică”, fie prin metamorfozare — din opozant în versunat, apărător al ordinii publice, ori pur și simplu din întâmplare. Ilustrative sunt **Jertfe patriotice**, **Tempora...** și **Cum devine cineva revoluționar și om politic...**

În prima schită, negustorul Nită înțelege să contribuie, cu o anumită sumă de bani, la complotul de răsturnare de la putere a lui A.I. Cuza, contra „fitantie” — dovadă a *jertfei sale patriotice*, în momente grele pentru țară. Devenit om de afaceri prosper, „vechiul patriot are (astăzi) un hotel nobiliar în București, un echipaj blazonat și câteva milioane...”. El continuă să mai facă asemenea *sacrificii*, subscriind „pentru monumentul lui Brătianu douăzeci de lei și pentru al vânătorilor cinci”. Un asemenea multimilionar ce se gândește și la binele țării — prin asemenea „substanțiale” subscrieri — nu e departe de cei din zilele noastre. Si unul și ceilalti merită stima contribuabililor.

A doua schită amintită — **Tempora...** — relevă cum, prin cameleonism, se poate trece dintr-o *barcă* în cealaltă: ieri în opoziție, azi apărător al puterii. Referirile la liderul studentimii bucureștene, Coriolan Drăgănescu, accentuează calitățile sale oratorice, dar și pe cele organizatorice: „De câte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputând sta indiferentă față cu împrejurările politice, se hotără să-și spună și ea cuvântul ei, Coriolan îi strângea rândurile, o organiza, o îmbrăbăta, o înflăcăra și o ducea — la statuia lui Mihai Viteazul”. Spre a fi mai convingător, autorul reproduce ample pasaje din articolele și stiriile publicate în *Amicul poporului*, în care era consemnată activitatea politică a tribunului universitar. După ce si-a luat licența în drept, cu o teză având titlul sugestiv *Ordinea publică în statul modern*, „irezistibilul orator” n-a mai ținut prima pagină a ziarelor politice. Peste ani, când „studentimea era în fierbere și pusese de gând să manifesteze”, pentru că erau „chestiuni politice acute: criză economică, agricolă, financiară”, curiozitatea l-a făcut pe admiratorul lui Coriolan să ia din nou *Amicul poporului* și să vadă care e noul lider al tinerilor. Dar stupeoare: „Studentii au fost schingiuiti, zdrobiți, măcelăriți” din ordinul „inspectorului politist”, nimeni altul decât Coriolan Drăgănescu.

Ultima schită amintită de noi — **Cum devine cineva revoluționar și om politic...**? — aduce în prim plan istoria tânărului Nită, trimis de tutorele său să cumpere cărbuni și care la întoarcere, trecând prin Piața Teatrului, nimereste într-o ambuscadă dintre jandarmi și „revoluționari”. Deși fusese luat de la o văduvă, spre a fi crescut și educat în Capitală, spre a deveni preot la țară, după aventura din Piața Teatrului, „a prins băiatul gust de politică” și nu s-a mai popit. Nu degeaba stătuse el în arestul politiei și fusese scos cu un ochi vântat! E și acesta un alt fel de a *face politică*. Câți de-alte Nită s-or fi nimerit în decembrie 1989 în Piața Revoluției și au acum *carnet de revoluționar*?

CONST.MIU

Una dintre constantele existenței umane pe care le abordează lirica „ontologizantă” a lui Lucian Blaga este Erosul. La o lectură retrospectivă a liricii sale erotice, descoperim o ipostază a iubirii ca exuberantă a vieții, iubire ce întemeiază ființa, și una a iubirii cu conotații thanatice, ca aspirație spre dezlinitare.

Textele în care apare prima ipostază a iubirii sunt preponderent cele în care femeia e adorată ca principiu al existenței. Ea este vestala ce întretine focul vital, iar Erosul este modalitatea de salvare a ființei de teroarea timpului. Această ipostază a iubirii este apropiată de viziunea lui Freud asupra Erosului. În **Dincolo de principiul plăcerii**, Freud opune pulsuniile de viață, denumite prin Eros, pulsuniilor de moarte. Dacă pulsuniile de moarte urmăresc distrugerea unităților vitale și întoarcerea la starea anorganică, presupusă ca stare de repaos absolut, pulsuniile de viață tind nu doar spre conservarea unităților vitale existente, ci și spre constituirea, pornind de la acestea, a unor unități și mai cuprinzătoare. Deci Eros, asimilat libidoului și vieții, are sarcina de a păstra viu subiectul care luptă împotriva impulsiei distructive.

Cea de-a doua ipostază corespunde viziunii mitologiei grecești în care Eros este fratele lui Thanatos. Aceeasi perspectivă a regăsii în studiul lui Georges Bataille — **Erotismul** — în care Erosul și Moartea sunt intuite ca modalități prin care ființa umană își depășește discontinuitatea, adică își neagă durata individuală. „Dacă unirea celor doi îndrăgostiți este efectul pasiunii, ea cheamă moartea (...). Ceea ce semnalează pasiunea este o aureolă de moarte.” (p.47).

Textele bliagene care evidentiază deschiderea spre Thanatos a Erosului sunt în special două: *Noi și pământul*, *Cântecul spicelor*. Se observă că primul text aparține volumului de debut, iar cel de-al doilea este integrat unui ciclu postum **Cântecul focului**, fapt care semnalează aceeași viziune care apare atât la tânărul poet cât și la cel trecut de cincizeci de ani. Didier Anzieu, în **Le corps de l'oeuvre**, identifică trei vârste ale creației echivalente vârstelor omului, fiecare fiindu-i caracteristice anumite trăsături. În opinia sa, creațiile de tinerete stau sub semnul violentei, căci tânărul se simte asaltat în interiorul său de forta maximală a pulsuniilor, forță indusă de maturizarea organică și psihică. În cazul lui Blaga această violență se manifestă liric ca exuberantă, „extaz dionisiac”, „expandare a limitelor euului”, embleme ale volumului de debut. Viziunea unui Eros conotat thanatic apare ca o contrapondere a prea plinului vieții, adică această viziune încheie din sine echilibrarea dintre surplusul vital și golul morții. Creațiile ultimei vârste (cele ce aparțin autorului trecut de cincizeci de ani) sunt apreciate ca rezultat al unei intense reîncărcări pulsionale, provocate de perspectiva de a mai avea în față încă mulți ani de trăit. Moartea e proiectată în infinit desi ea rămâne în profunzimile ființei, martorul tuturor întreprinderilor acesteia. În cazul lui Blaga se poate observa un reviriment neașteptat al poeziilor de dragoste în postumele sale. Deci Erosul ar apărea ca o contrapondere a deficitului vital, dar conotația sa thanatică indică faptul că omul simte intrarea în zodia sfârșitului.

Cântecul spicelor este textul blagian în care ideea asocierii Erosului cu Thanatos-ul apare reliefată în modul cel mai pregnant. Simbolurile în jurul cărora se organizează materialul poetic sunt „spicele” și „luna”, decodificarea lor trimitând clar la conceptul de Thanatos, dar și la ideea de renaștere prin germinare, ca atribut al lui Eros. În **Dictionarul de simboluri** ce îi are ca autori pe J.Chevalier și A.Geerbrandt, luna este un simbol al transformării și al creșterii, al ritmurilor biologice, prin faptul că ea traversează diferite faze, schimbându-și forma: crește, descrește și dispare, într-o permanentă succesiune. Dar luna mai este și „primul mort”. Timp de trei nopți în fiecare lună, ea e ca și moartă, dispare. Totodată primul pătrar al lunii, moment în care luna are forma de seceră, semnifică, în unele culturi, luntrea care trece sufletele în lumea cealaltă. Aceeași semnificație de moarte și renaștere o are și spicul de grâu, emblema lui Osiris, zeul soarelui, mort și reînviat, simbolizând, în antichitate ciclul natural al morții și renașterii.

Primele două versuri ale textului („Spicele-lanuri-de dor se înfioară de moarte / când seceră lunii pe boltă apare.”) evidentiază modelul actantial, spicele și luna fiind destinatorul și, respectiv, destinatarul unui proces: „secerarea” („cum ar putea să ne taie pe la genunchi”) — simbol al erotismului. Prin personificare, spicele și luna devin instante umane, între ele instituindu-se ca relație de mediere „dorul”. Lexemul „dor” trimite la dorință, care în viziunea lui Lacan reprezintă punerea în relație a unui subiect (spicele-fete) cu un obiect (luna-zeu). Deci aceasta facilitează transformarea discontinuității individuale în continuitate, prin Eros.

Spicele-fete se înfioară de dor, dar în același timp și de moarte. Cele două stări ar putea fi interpretate ca opuse, dar ar putea fi semnalată și o altă perspectivă: iubirea este o formă atenuată a morții (actul sexual este „mica moarte”). Cea de-a doua interpretare se sustine pregnant în a doua strofă, în care relația erotică e proiectată în ipotetic: „Secera lunii e numai lumină — / Cum ar putea să ne taie / pe la genunchi, să ne culce pe spate în ardere avântului?” În studiul amintit, G.Bataille afirmă că, în culturile vechi, posedarea din timpul actului sexual era interpretată ca o ucidere rituală a femeii, având drept scop stimularea fecundității în natură. Secerarea aduce spicelor moartea, dar în același timp moartea

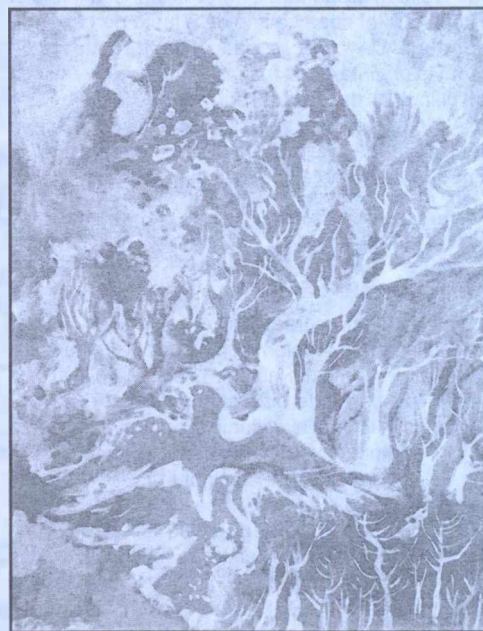
LUCIAN BLAGA

Eros și Thanatos

lor întretine viața celor ce se hrănesc cu ele și este condiția viitoarelor spice.

Cel de-al doilea text selectat, *Noi și pământul*, apare ca o emblema a sublimării erotismului carnal, căci la Blaga iubirea constituie mijloc de depășire a condiției umane, o cale de dezlinitare a ființei ca în mistica indiană.

Relația ce se instituie între Anthropos și Cosmos este una analogică: gestul demonului nopții care tine în brate pământul, suflând peste el scântei, se repetă și la nivelul umanului. Conform viziunii Grupului μ, bipolaritatea reprezentată de cei doi membri ai cuplului „poate corespunde binomului Anthropos/Cosmos, dacă femeia este simbolic asociată mării sau pământului.” În cazul de față, femeia este asociată pământului, iar bărbatul — demonului nopții. În finalul poemului, Erosul carnal se sublimează prin dorința ca trupurile să devină cenușă: „În zori când ziua va aprinde noaptea / când scrumul nopții o să piară dus / de-un vânt spre apus / în zori de zi as vrea să fim și

• Jonctiuni energetice

noi / cenușă, / noi și pământul.” O astfel de viziune întâlnim și în *Noapte extatică*, în care cuplul se integrează ritmurilor universale: „Așează-ți în cruce / gândul și mâinile. / Stele curgând / ne spală tărâniile.”

Dar putem realiza și o altă lectură a acestor imagini finale. Lexemul „cenușă” se încadrează izotopiei „moarte”, izotopie căreia îi aparține și imaginea căderii stelelor, simbol sub care se desfășoară unirea dintre noapte și pământ, respectiv dintre bărbat și femeie. Această legătură dintre Eros și Thanatos este exprimată astfel de Pascal Quignard în *Sexul și spaima*. „În cel mai complet amor, în fericirea însăși există o dorință care înclină toată, pe neașteptate spre moarte. Ceea ce debordează de violentă în plăcere este depășit de o tristete care nu este psihologică (...). Când iubirea atinge gradul cel mai înalt de intensitate, ceva ia sfârșit.” (p.126).

Imaginea cenușei îndrăgostiților apare și în finalul textului *Zodia cumpenelor*: „cenușa noastră, iubito, poate / fi pe talgere cântărită cu vreo / câteva roze.” Ne atrage atenția asocierea cenușei, ca simbol al morții, cu roza. Din simbolismul bogat al acesteia, reținem pe cel al iubirii mistice ce transgresează sfârșitul (asa cum întâlnim la Dante în *Divina Comedie*), precum și pe cel al renașterii, în iconografia creștină, trandafirul fiind potirul în care se scurge sângele lui Hristos.

Viziunea sâmburelui morții ce se află în iubire, conferindu-i acestuia dezlinitare, apare și în *Domnițele*. Uta, domnița medievală, desi „caldă și castă sub arătările inului”, otrăvea cu surâsul ei toate văile Rinului, frumusețea ei fiind „grea suferință pentru o țară întreagă.” Iubirea ce cuprinde așezările medievale, precum epidemiile, este văzută ca o boală a sufletului. Se observă în acest text o dublă intuire a izotopiei morții: ca „aureolă ce semnalează pasiunea” și ca fapt concret, căci în momentul evocării ei, Uta este „tovarășă umbrelor”.

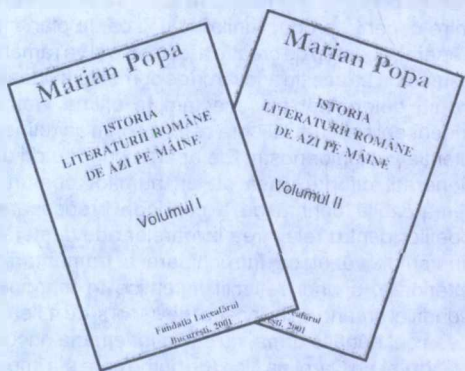
Există o serie de texte în care Erosul apare umbrit de aripa morții, timpul aducând cu sine distrugerea cuplului prin moartea unuia dintre parteneri: *Frumoase mâini, Elegie, Pe multe drumuri etc.* Ca antidot împotriva morții care răpește jumătatea rămâne amintirea: „În mine se mai vorbește și astăzi despre tine. / Din gene, ape moarte mi se preling” (*Amintiri*). Despre amintiri, Vladimir Jankelevitch afirmă în *Ireversibilul și nostalgia*, că sunt „secretul nostru inviolabil și bunul nostru inalienabil (...). Pozitivitatea negativă a lui a — fi — fost atestă caracterul intermediar al condiției umane, este o asigurare împotriva neantului.” (p.247). În consens total cu reflecția lui Vladimir Jankelevitch apare textul *Epitaf pentru Euridike*: „Când nicăieri nu mai ești / ești în mine. Ești, iată, Aducere-Aminte, / Singurul triumf al vieții / asupra morții și cetii.”

Sâmburele thanatic pe care îl poartă în sine iubirea, dar și forta regeneratoare sunt cele două ipostaze ale iubirii ce caracterizează lirica erotică blagiană, ipostaze surprinse succint în *Catrenele dragostei*: „Dragă-mi este dragostea, / soarele din an în veac, / dragostea ce poartă în ea / moarte-ades și-ades un leac”, versuri consonante cu un gând al lui Unamuno: „Iubirea este consolare în dezolare, unicul leac împotriva morții, aceasta fiindu-i soră.” (*Despre sentimentul tragic al vieții*, p.99).

CARMEN SERBAN

Marian Popa s-a născut în 1938, în zodia Fecioarei, caracterizată printr-un spirit al respectului față de ordine, frizând pedanteria, spirit acribic evident în cărțile sale de istorie și critică literară, aplicat unui imens material de cercetare. Amintim dintre operele teoretice și de aplicare **Homo fictus** (1968), **Dictionar de literatură română contemporană** (1971, ed. a-II-a în 1977), **Călătoriile epocii romantice** (1972), **Camil Petrescu** (1972), **Comicologia** (1975) s.a. În 1985 părăsește țara și se stabilește în Germania, refuzându-i-se, în pofida consacrării ca scriitor, statutul de azilant politic. De atunci, numele îi este ignorat în interior. La aceasta se adaugă discreția din afară, așa ca el intră în cvasi-uitare, neașteptat într-un fel, dacă reținem că nu fusese o persoană foarte comodă. Tăcerea este brutal sfâșiată prin apariția **Istoriei literaturii române de azi pe mâine**, vol. I-II, (Fundatia „Lucașfal””, 2001). Fac aceste precizări deoarece autorul nu s-a inclus aici, cum făcuse în **Dictionar** și, probabil, e aproape străin cititorilor mai tineri.

Istoria lui Marian Popa cuprinde perioada 23 august 1944—22 decembrie 1989, este format A4, corp de literă 10, tipărită pe două coloane, greu de citit pentru cei cu oarecare probleme de vedere, printre care mă număr, mai ales când este vorba de citate. O trilogie — tot se poartă! — ar fi fost convenabilă sub raport grafic. Titlul însuși este falacios și cere o decodare. Sintagma „de azi, pe mâine” denumeste o stare de precaritate care necesită o fundamentare pentru viitor, o îmbunătățire sau, altfel spus, o revizuire. Aceasta din urmă se poate face ori la nivelul opiniilor critice, ori la acela al informației. Dintr-o curiozitate firească, am comparat prezentarea operelor unor scriitori din **Dictionar** și din **Istorie** și, fundamental, nu am înregistrat, decât în putine cazuri, diferențe. Asadar, o nouă ediție se va putea lipsi de specioasa precizare din finalul titlului atunci când vor fi îndreptate anumite inexactități de ordin

informational, când se va îmbogăți zestrea bibliografică sau când vor apărea alte date biografice, poate și alte zvonuri...

Interesul pentru lectura masivei **Istoriei...** (circa două mii cinci sute de pagini) pomeste chiar de la **Avertismentul** preliminar, din care reținem argumentul privind includerea scriitorilor mărunti, ca dovadă a faptului că în această perioadă s-a scris mult, scriitorii fără valoare fiind mai ușor manipulabili: „Se va putea constata că putine popoare își desfid retrospectiv mai dărz silențios nonvalorile ca românii, drama lor constând însă în aceea că despărțirile de stadii ale sinelui au trebuit executate prea des”. Deosebirile dintre valoare, pe de o parte, popularitate și notorietate, pe de alta (acestea fiind impuse în epocă nu prin contribuția altor arte, cum se întâmplă, ci cu sprijinul ideologiei), firul istoric al cărții, cu personaje (scriitori) ce revin, oferă **Istoriei...** conturul unui „roman balzacian-ionescian”. Înspre sfârșit, precum un Ureche sau Costin, Marian Popa pune și problema finalității scrierii: „Autorul ei s-a apucat de scris cu două gânduri. O atare istorie ar putea preveni în viitor pierderea timpului și a cumpătului. Dacă procesele și fenomenele descrise se vor repeta, ceea ce înseamnă că se vor repeta cu siguranță, unii scriitori vor găsi paralelisme și prin urmare sugestii pentru alegerea celei mai avantajoase atitudini într-un moment dat... În sfârșit, autorul este convins că scriind Istoria aceasta și-a făcut datoria față de poporul și limba sa, a căror soartă ar putea fi fost programată prin similitudini față de aceea a amerindienilor”. Nota ușor patetică nu prea este susținută de curgerea istoriei literare ca atare, de comentarea ei de atâtea ori cu tăietură pamfletară.

Structura enormului material este una cronologică, impusă însă de considerente ideologice: prima etapă începe cu 23 august 1944 și sfârșește cu 3 martie 1953, data morții lui Stalin; cea de-a doua etapă e plasată între 5 martie 1953 și 26 aprilie 1964, data celebrilor teze din aprilie '64; a treia etapă, tratată în volumul al doilea, se situează între 26 aprilie 1964 și 22 decembrie 1989. Desigur, nimeni nu este naiv să creadă că delimitarea ar fi exactă, ca într-un act civil unde se consemnează data nașterii și aceea a morții individului. Dar cele patru zile istorice marchează începutul unei noi perioade care se va contura în timp. Este cu adevărat impresionantă puterea de sistematizare a lui Marian Popa. Politicul, culturalul, etnicul, geograficul, cancanul, propria imaginație atâtată de fizicul scriitorului, de reacțiile lui în afara textului, de relațiile conjugale și extracconjugale

și atâtea altele se adună, se segmentează, se comentează, se amendează și uneori, e drept că mai rar, se laudă oferind un spectacol unic în felul său, unde informația verificată este dublată de cea apocrifă, cinismul se împletește cu detasarea marcată de o usoară afabilitate, judecata justă cu injustitia crasă, ostilitatea vizibilă cu partipri-ul, într-un soi de partiu minutios gândit de autor. Apăsarea ideologică a fost atât de cruntă, încât trecerea de la o etapă la alta, atunci când aceasta se realizează, se datorează nu atât scriitorului, cât mecanismului politic. În raport de etape sunt analizați și scriitorii. Poetul „fruntas” Mihai

întotdeauna o cultură dominantă: în secolul douăzeci, aceasta este cultura iudaică. Noutatea provine din aceea că spațiul occidental tinzând să devină planetar, cultura lui dominantă este favorizată; în același timp, această cultură are o capacitate excepțională de absorbție, prelucrare, sintetizare și comercializare a elementelor altor culturi, care-i oferă, volens-nolens, o ecumenicitate supraetnică”. Atitudinea antievrească este parțial amendată în analiza scrierilor unor autori de origine iudaică. Alții, în schimb, sunt plini de toate păcatele lumii și opere de recunoscută valoare sunt fie sever sancționate, fie

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE AZI PE MÂINE

NIICOLAE
ROTUND

Beniuc, care a monopolizat „o vreme tezele privind literatura și mai ales poezia” dispare în ultima etapă, desi a mai trăit aproape un sfert de veac, până când „se metamorfozează și în cenu mai fusese: în propriul său cadavru”, cum consemnează criticul cu cruzime. Alții și-au metamorfozat opera — poezia, proza sau critica — în raport cu noile cerințe impuse de sus. Geo Bogza este tratat în primul segment ca prozator al senzationalului reliefat „de coloritul violent, atroce, realizat adeseori prin contraste de provocare a reacției fiziologice”, găsindu-și răsplata obedienței prin primirea, în 1955, în Academie, „primul academician fără studii superioare”, și mai apoi printre poeții ultimei etape, când e analizat / atacat sub titlul *Geo Bogza: un poet imprevizibil*, refuzându-i-se valoarea și atitudinea antitotalitaristă despre care s-a vorbit, sopit, de atâtea ori. Tăios, dar mai detasat, este „necrologul”: „Eternitatea autentică, indiferentă față de artă și morală a început pentru Geo Bogza la 14 septembrie 1993, pe-un pat de spital bucurestean”. Si exemplele pot continua. L-aș mai aminti pe Gellu Naum, de curând dispărut, care și-a găsit refugiu în traduceri și literatura pentru copii, ca să revină la suprealism de pe la sfârșitul deceniului al șaptelea. În raport de noile realități se semnalează răsturnări spectaculoase privind anumite concepte. Dacă la început nationalismul, patriotismul sunt condamnate ca opunându-se internaționalismului, după 1964 patriotismul, naționalismul devin usi larg deschise pentru intrarea în literatură. Evident că lor li se adaugă scrierile despre partid, despre conducător, într-un cor halucinatoriu. Esteticul nu mai are căutare, cititorul vânează în ultimii ani altceva, nici măcar nu mai este satisfăcut de tematica până acum extrem de tentantă. Autorul înțelege bine situația dar exemplifică limitat: „Notorietatea nu mai e dată de curajul atitudinii politice sau problematice, nici de valoarea estetică a operei, ci de capacitatea / abilitatea scriitorului de a codifica în dublu regim”. Cred că aici își găsesc locul scrieri incluse parabolice sau alegorice, ca cele ale unui Eugen Barbu, Stefan Bănulescu sau Silviu Angelescu. Sunt texte cu funcție demitizantă, menite să prezinte puterea totalitară și să-i demaste (demonsteze) mecanismul dinăuntru. Spațiul este fie neprecis, fie aparținând unor timpuri vechi. Personajele sunt veritabile arhetipuri, ele fiind funcționale în situații asemănătoare din prezent. Limbajul esopic, gradul de abstractizare fac transferul de la particular spre general, de la local la universal.

Situația dramatică la care s-a ajuns după 23 august 1944 se datorează, în opinia lui Marian Popa, evreilor. Într-un capitol consacrat etniilor intitulat *Probleme etnice*, evreilor le sunt atribuite mai multe pagini decât unguirilor și germanilor la un loc. Dar nu cantitatea vreau neapărat s-o pun în valoare, ci modul de tratare. După o formulare ca aceasta: „românii nu pot disocia marxismul de evrei”, urmează o alta, referitoare la situația intervenită după emigrarea lor masivă: „Reducerea numerică nu înseamnă și abandonarea unei politici proprii; sarcinile rămân aceleasi, dar se recurge la alte moduri de functionare”. După el, evreii sunt vinovați de apariția numeroaselor conflicte, determinând o reacție antievrească, ea manifestându-se „pretutindeni unde s-au așezat evreii, indiferent de etnii, rase, religii, organizări sociale, economice și politice.” Aceasta va duce, pentru secolul al XX-lea, la hegemonia evrească în lumea occidentală, pe plan spiritual: „Desigur, a afirma, cum fac unii în lume și în țară, că expansiunea spiritualității, culturii și artelor si, în ansamblu, a influenței evreiești constituie o gravă amenințare pentru culturile naționale, este exagerat, inutil și lipsit de perspectivă istorică. Spațiul, în mod foarte convențional numit occidental, a cunoscut

ignorete. **Literatura română între cele două războaie mondiale**, (vol. I-III) a lui Ov. S. Crohmăniceanu e dominată de „descriptivismul mediocr și citatoman”, Felix Aderca și M. Blecher sunt supralicitați, Alexandru Jar nu este scriitorul Alexandru Jar ci „evreul Alexandru Jar”. Mai mult chiar, condamnarea lui este programatică și de moment „în vederea redistribuirii lui ca erou într-o nouă etapă”, metodă folosită cu succes în 1949 cu Nina Cassian, Crohmăniceanu și Maria Banus.

Autorul **Comicologiei** își pune în practică, cu succes scontat, achizițiile din domeniul comicului, sarja, satira, pamfletul, anecdota, vorbele în răspăr, caricatura la nivelul fizicului sau al spiritului, tarele morale expuse ca în vitrină sunt folosite când cu încreșcenare, când cu senzația că se joacă. Anomaliile din orice domeniu sunt aruncate ca în treacăt, dar având un efect așteptat. Preotul care i-a în noaptea de 12 spre 13 august 1944 pe evadatii din lagărul dela Târgu Jiu, Gh. Gheorghiu Dej și Gheorghe Vidrascu, ascunzându-i într-un butoi de varză, este viitorul patriarh al României. Astfel de informații, multe cu caracter anecdotic, luminează și colturile istoriei, de atâtea ori lăsate în umbră, luminează, asadar, istoria însăși. Pe de altă parte, nu putini sunt lectorii avizi de asemenea informații, unele de absolută gratuitate, altele de absolută gravitate. Cele mai multe se referă la obștea scriitoricească. Cu privire la **Mitrea Cocor**, roman considerat în epocă drept capodopera noii literaturi, autorul real ar fi, conform spuselor lui Zaharia Stancu, bazate pe o scrisoare de la Mihail Sadoveanu, poetul Dumitru Ciurezu. Adevărul este că multe nume au fost pronunțate, dar încă nu există o certitudine. După succesul eclatant al romanului **Ora 25** de Constantin Virgil Gheorghiu, „una dintre

● Oul primordial

cărțile fundamentale ale planetei din secolul 20”, scriitorul român din exil este solicitat să scrie la comandă: „A produs, de exemplu, vâlvă prezenta sa într-o vilă a proaspăt defunctului Juan Peron, pusă la dispoziție pentru a scrie două cărți despre el; surprins, biograful abjură relația cu dictatorul argentinian, declarând că a fost indus în eroare”. Titus Popovici ar fi scris romane pentru alții, Silviu Podină și Jakob Popper, acesta din urmă punându-și numele pe romanul **Taina albă**. Memorabilă este și scena în care un grup de scriitori condus de Mihai Novicov ajunge la Bicaz în scopul reabilitării lui Dimitrie Stelaru, pe atunci responsabilul clubului muncitoresc. Când discuțiile par că vor avea un deznodământ favorabil, marele boem „cheamă femeia de serviciu și o roagă să caute prin sală niste chistoace, să-și facă o țigară. Reabilitarea e amânată câțiva ani: sugerea mizeriei e socotită de politrucii un afront”. Si exemplele pot continua.

Multe observații sunt de făcut în privinta opțiunilor sale despre literatura din această perioadă. Si aici există o tehnică a abordării de la care nu se abate decât rareori. Se începe cu o prezentare a biografiei aseasonate de anumite considerații, încadrabile nu scrierii propriu-zise, apoi se trece la

analiza / comentariul cărții și se finalizează cu o sentință, unele dorindu-se a avea caracter sententios. Depart de scriitorii români analizați de unii prin timp, de alții prin spațiu —, istoricul literar are puțină detașării și, urmare firească, a obiectivării. Numai că este o obiectivare a sa, ce pare subiectivism pur pentru mulți dintre lectori. Trebuie să recunoaștem că și aici impresionează enormul travaliu depus, evidențiat înainte de toate de numărul scriitorilor tratați, inclusiv de aceia din diaspora, de prezentările ca atare, de reconstituirea unor geneze literare, de eforturile făcute în a dovedi valoarea sau nonvaloarea unei cărți din perspectiva impusă, din aceea a simpatiei ori antipatiei nu mereu declarate, însă reținute de cititor.

Ca și în reconstituirea a epocii, și în prezentarea individuală sunt aduse informații, picanterii, bârfe, zvonuri etc. Tehnica este a pamfletarului, coleric și impetuos, rapid în intervenții, răceala prezentării aparținând, în schimb, polemistului, distantat, cu precizie de chirurg. El știe prea bine, teoretizând mijloacele de manipulare folosite, cum se procedează. Enumerarea unor defecte morale sau biologice facilitează viitorului lector deformările (dezinformările) textului, îl pot manevra mai ușor. Desigur, aici „vina” o împarte cu receptorul. Dacă esteticul este subordonat politicului, te întrebi pentru ce a fost necesară o astfel de strategie? Influențează aceste chestii înțelegerea scrierilor, se stabilește o legătură de nedesfăcut între viață și operă? Cred că mai mult ca să-și exerseze filonul pamfletar. Astfel, la istoricul literar D.Z. „caracterul de mic intrigant, delator și tapeur ar putea fi explicat prin supradimensionarea somatică. În lipsa unei stabilități familiale (sic!, n.n.) alimentația este una din grijiile sale principale, și în eterna geantă ponosită purtată pretutindeni, printre manuscrise proprii, cărți rare și documente trebuie să se afle o pâine și niste felii de salam”; despre poeta N.C. (a cărei operă o apreciază): „Biografia erotică a N.C. n-a depășit oralitatea celebră. Cu capul ei de cal și corpul butucănos, ea nu și-a permis decât luxul de a propune ofensiv, a accepta rapid și de a abandona înainte de a fi fost abandonată; numele reținute de istoria literară formează totuși o minoritate în raport cu golanii bucureșteni, lipovenii și marinarii Mării Negre intrați în colecția sa, de circa o mie. Este de altfel relevant că bărbatii ei legali au fost niste stăpînituri ca Vladimir Colin și Al.I. Ștefănescu și, pe de altă parte, că a orientat cabale întregi contra celor ce au refuzat-o.” Opresc aici insalubritățile.

Istoricul literar are slăbiciuni, sau poate așa ni se pare nouă, pentru scriitorii legionari, pentru foștii colegi de la **Săptămâna**, lui Eugen Barbu îi consacră în total treizeci și cinci de pagini, despre cărțile elogioase ale lui C.V. Tudor, la adresa familiei Ceaușescu, spune că au fost scrise „pentru a se putea obține mai ușor viza de trecere, pentru idei și opinii care nu aveau cum să-i caracterizeze”, dovedindu-se în schimb, aspru ori aparent neutru când adevărul este prea evident. Puterea de reconstituire a unor momente probează din plin și calitățile de prozator, și pe acelea ale pamfletarului sprijinit pe sarjă, burlesc, grotesc... și vizând nu doar individul ci și categoria. De dragul spectacolului, morții lui Marin Preda, de exemplu, i se acordă cam tot atâtea spații cât și prezentării prozei de după **Morometii**, I. De altfel, criticul nu cade în zona de influență a prozatorului, iar receptarea extrem de favorabilă a ultimului său roman de către unii dintre cei mai prestigioși critici îi produce disconfort vizibil, dând în ironie: „S-a bucurat de succes public extraordinar și **Cel mai iubit dintre pământeni** (1980), considerat de câțiva înfierbântați, necititi sau dedați iluziilor cotidiene, drept capodoperă, «roman total» (Eugen Simion), «roman complet» (Nicolae Manolescu), oricum cel mai bun roman al celui devenit între timp cel mai iubit dintre pământeni.” Altfel, în opinia sa, romanul este bun și foarte bun prin multe episoade, mediocrul prin structura improvizată, chiar rău prin unele neglijente de redactare și prin lipsa de interes pentru verosimilitate. „Găsește destule cusururi celor patru tomuri din **Scriitori români de azi**. Despre mai discutată **Dimineața poetilor** nu se pronunță, rezumându-se la o scurtă prezentare. Retineri are și față de câteva dintre scrierile lui Nicolae Manolescu, inclusiv **Arca lui Noe**, unde „se fortează complexități prin simplificare și se complică simplități, inducțiile, deductiile și reducțiile selective guvernând ansamblul unei parăzi de seducătoare instabilitate și relativism.” Totuși, conchide el la un moment dat, „foarte multe dintre observațiile sale privind opera pur și simplu sunt remarcabile.” Mai concesiv este față de Eugen Negrici, când discută trilogia **Expresivității involuntare și Introducere în poezia contemporană**. Desi sunt enumerate câteva dintre cărțile de critică și teorie literară, Marin Mincu este eludat în această postură, căci, zice autorul: „Cum comentarea textelor altora are dezavantajul caducității, e de presupus că viitorul îl va prefera pe poet”. Favorabilă este opinia despre C. Stănescu: „cronica ar fi un spirit pertinent, bunul simț e un criteriu al adevărului, iar expresia o manifestare a malității, polemicii și de refuz a oportunismului”.

Este evident că în perioada exilului istoricul literar a beneficiat de lecturi critice mai bogate, de un orizont teoretic mai clar și mai amplu, făcându-și o cultură de invidiat. În comparație cu analizele și

continuare în pag. 10

EDITURA EX PONTO

LITERATURĂ

● **Fulgurații lirice**
de Dumitru Ene-Zărnești. Versuri.
124 p.

● **Cântece pe limba lor**
de Petru Brumă. Versuri. 148 p.

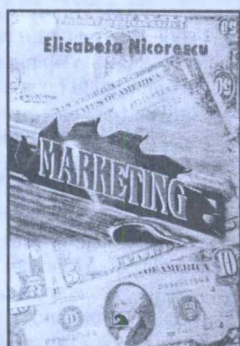
ȘTIINȚĂ

● **Revista română de drept
maritim.** Anul III, Nr. 4/2001.
208 p.

- **Drept comercial** de dr. Marin Voicu. 248 p.
- **Elemente de sociologie** de Ana Rodica Stăiculescu și Mihaela Rus. p.118
- **Matematici aplicate în economie** de Gheorghe Dumitrascu, Dumitru Deleanu și Dragoș Micu. 224 p.
- **Prelucrarea imaginilor în format G.I.F.** de Dragoș Micu. 164 p.
- **Criminalistica** de Gheorghe Alecu. 118 p.
- **Sănătatea optimă de-a lungul vieții** de Dr. Marin Gh.Ciobanu. Mama și pruncul. Vol.1. Ediția a 2-a. 274 p.

MARKETING

● **Marketing**
de Elisabeta Nicorescu. p.242

ARTĂ

● **Actorul și muzica**
de drd. Dumitru Lupu. 118 p.

cântec pentru pantofi

A scunsă sub un titlu fără o semnificație directă, proza lui Mircea Tuglea, **Cântec pentru pantofi**, se înscrie în ceea ce se numește în limbaj psihologic *legea continuității și a regresivității*. Eul narator (la persoana a doua) reconstituie, pornind de la imaginea imună a pantofilor săi vechi, un întreg univers mnezic. Și, pentru că în orice astfel de „fantasmă” este nevoie și de un intermediar, de un mistagog care să înlesnească *trecearea*, locul este luat aici de persoana cersetoarei care „brusc” își termină cântecul ei zilnic și spune „prin rezonanță ciudată, doar bolboroseli în șoaptă, vrăji poate”. Această voită nedeterminare textuală („poate”) se va transforma mai târziu în siguranță: „întră-acum descântecul cersetoarei, monotone, te năpădesc”. De altfel, întreg fragmentul este dispus în mod gradat, ca și cântecul femeii care, tânguitor, ni se spune că „învăluie dimineata, gradând-o”.

Din psihanaliza jungliană aflăm că, înainte de un profund proces de anamneză, există o perioadă de transgresie printre informațiile și imaginile arhetipale stocate în inconștientul colectiv, ceea ce este tradus de către Mircea Tuglea în *confesiunea* sa matinală prin umătoarele rânduri: „De câteva zile, când ochii-i deschizi în zori, auzi același cântec izbucnind, apoi, când te speli cu apă rece, el te acompaniază. Odată-ai privit-o atent pe cersetoare, de la-năltimea balconului. E tânără, absentă, și ți se pare, sau negreala fetei aduce-a machiaj? Gândind așa, perii, aproape cu duioșie, pantoful din mână ta, sau poate mână din pantoful tău, fiindcă ții mână în pantof pentru a-l lustrui. De fapt perii o epidermă neagră, pe care-o încalți spre a nu te răni, în care intri încetul cu-ncetul. Și bratul tău seamănă cu un picior mic, feminin, învăluit în dresul de mătase al umbrei. Îl mângâi, cobori spre tăietura din mijloc, unde-ar trebui să fie șiretul, și nu găsești decât niste degete mici, fremătând.” Predominarea negrului va avea rezonante, în reamintire, asupra figurilor celor trei femei, toate brunete.

În afară de locurile propriu-zise ce sunt evocate prin corelație (cheful, clasa și biblioteca) și femeile (fata, profa și vecina din sala de lectură) încălțate cu aceiași pantofi negri „unici, stranii, ce fac piciorul dizgrațios și infirm”, sunt extrem de interesante fragmentele ce constituie o așa-zisă ramă a povestirii și care sunt așezate de autor la distanțe egale.

Mircea Tuglea își începe evocarea prin situarea acțiunii într-o structură tip cronotop extrem de reală, care nu dă nici un moment cititorului impresia că asistă la o reprezentare fictională, din contră, naratorul este mereu înștiințat de autenticitatea faptelor: „De-ai înțelege măcar, atunci ori *acum*, cum te-nconjoară coincidentele, cum te scufunzi în plasa lor stranie, altfel, cum ritmezi o dată cu ele. Cum juisezi și tresari. Vrajile cersetoarei au încetat, și-o tăcere de fum umple balconul, *înoti în fantasmă și-n apa ei clară* (s.n.)”. Or, dimineata este, prin tradiție, un timp propice salturilor în lumi ce „diferă împreună”, crepuscularul caracterizând astfel întreg orasul *adormit de real*.

La fel, tot de la început, înainte de primul episod al evocării, ni se atrage atenția că vom intra și noi (spectatorii), alături de eul narator, într-un „dans al memoriei”, unde mereu trebuie să fim deplin conștienți de *realitatea* faptelor prezentate... și poate nu întâmplător prima amintire se referă la „un chef”, adică o pătrundere într-un *alt univers*, cu alte reguli decât cele reale; mai mult decât atât, e vorba de un loc abstract unde oamenii sunt metamorfozați (sau reduși) la calitatea de pantofi, iar naratorul este atent numai la manifestările acestora: „pantofii cei negri și-au găsit partener pe măsură, și nu se mai despart unii de alții până dimineată, conversând pe limba lor. Încă mai au de vorbit la plecare, merg în cadentă, pe când tu...”.

Apare apoi, la fel, inserțiunea „reală”, spunându-ni-se că „viziunea (aceasta) se destramă, și-n locul ei, suprapunându-se peste glasul sopțit al vrăjitoarei, auzi vocea a ceea ce se...”. Din cadrul larg al petrecerii din primul episod, pătrundem într-unul mai restrâns, într-o sală de clasă unde va avea loc o luptă „din priviri” între elev și profesoară. Cel mai semnificativ detaliu, și cel care produce declanșarea anamnezisului, sunt de asemenea o pereche de pantofi negri „cu tăietură, ce strălucesc mai tare decât un întreg trup gol”. „Ei sunt unici” (și totuși alții) și nu se „conformează fantasmelor, nu au ritm” (ritmul inconștientului, legea psihică). Pantofii acestia care, în mod cât se poate de banal și denotativ, aparțin cotidianului, sunt cei care provoacă (împreună cu vrăjile cersetoarei — sacral în aparență umile) procesul de recuperare a amintirilor pierdute în adâncimea inconștientului, cum ni se spune în următoarea „ramă”: „te transportă (acesta fiind rolul lor *psihopomp*) apoi înăuntrul unor viziuni cetoase, întretăiate”.

Ultima evocare restrânge și mai mult cadrul narativ, iar eul narator mărturiseste că din întreg peisajul recunoaște numai imaginea fetei cu pantofi negri, pe care o urmărește constant. La *plecare* (se părăsește doar spațiul memoriei), el coboară ochii

și urează (pantofilor?) „drum bun”, în timp ce ei (pantofii?) îl privesc mirati, „neînțelegând de unde vine tulburarea asta subită”.

Și, pentru că timpul crepuscular a trecut și „orasul s-a trezit, oamenii misună, cu totii asemenea, fâsâind pe asfalt”, naratorul abandonează universul mnezic, îl refulează în sine aruncând (brusc) pantofii (pe care, până atunci, i-a lustruit) peste balustrada (inconștientului) cu o dulce „frenzie” eliberatoare, „laolaltă cu toate amintirile despre ei, cu toate locurile unde au fost...”. Ei (pantofii?) amintirile?) se rostogolesc pe caldarâm și (simbolic) „se sparg”. Numai el, demiurgul celei lumi adâncite în sine, rămâne „sus” (în conștiință), „învăluit în viziune”, iar cersetoarea-mistagog „rămâne jos” (în inconștient). Acum ea nu mai „cere”, ci „dă”, așa cum i-a oferit și prozatorului momentul propice revelației, dez-văluirii, clipa în care a putut începe să-si „lustruiască” memoria.

RALUCA CIOCHINĂ

gabi78

M-am întrebat cu nedezmintită stupeoare, lecturând cel de-al doilea volum de versuri al tânărului constantean George Vasilevici, intitulat **Gabi78** și apărut la Editura „Vinea” la sfârșitul anului trecut, care să fie formula magică sau matematică în stare să rezume mecanismele generative ale tipului de poem practicat de autor, fondându-mă în prejudecata Noii Critici conform căreia un critic instruit și trufas, înarmat cu spirit științific și cu ultima trusă de instrumente practico-teoretice în domeniu, ar fi capabil să demonteze, bucată cu bucată, întreg textul poetic, până la ADN-ul și ARN-ul fibrei lirice, refăcând în sens invers drumul creării acestuia, rerulându-i filul ontogenetic înapoi, apoi relatăndu-si experiența cu ifosele și autoritatea unei competente în realitate nu de putine ori iluzorii. Primul mega-Poem în care *Emilia se povestește* nu pare să presupună prea mari dificultăți în acest sens, propunând o lirică epicită până la nivelul monologului curent și extrem de fluentă la lectură, mizând pe autenticitatea discursului ai spune redat întocmai după realitate, cu fidelitatea saint-realistă a oglinzii purtate de-a lungul unui drum: limbajul savuros, împănă cu crudități, conturează materia unei nuvele sau chiar a unui mic roman despre prostituata Emilia și pătaniile sale. Aceeași rețetă pare să se aplice și celui de-al doilea poem, *Ninonino* în care onomatopeea titulară se tot repetă succulent, articulând cu mare vervă un text în bună tradiție caragialescă; de la primele două poeme, limpez și fără dificultăți de lectură, proetul (autor de proeme și poezii) dă asigurări ferme cititorului său ideal asupra faptului, reconfirmat și de urmarea cântii, că plăcerea scriiturii își creează un ecou pe măsură și în ordine lecturală. Și poemul eponim al volumului, al saselea la număr, e construit tot în baza unei idei simple și de efect ca oul lui Columb, ce oferă satisfacția unui maxim de expresie cu o maximă economie de mijloace, având eleganta și frumusețea stranie, pe care poate că nu toată lumea a încercat-o, a demonstraților matematici inteligenți și suple: edificat printr-o simplă enumerare de propoziții simple despre „actanții” George și Gabi, surprinși în banalitatea realist-naturalistă a cotidianului în care se însinuează, rând pe rând, comicul, dramaticul și tragicul, rostogolindu-se în caleidoscopul textului ca roata lui Vergilius, scurtul poem oferă o altă soluție de producere textuală de impact, provocând eventual fluieratul admirativ al lectorului și regretul că nu s-a gândit și el mai înainte la „schema” respectivă, posibilele elemente constitutive ale corespondentului post-modern al catharsis-ului antic, resimțit în întâlnirile providențiale cu posibilele capodopere (pe o scară mai mare sau mai mică). Schemele lui George Vasilevici, cât se poate de simple, pot fi umplute la rigoare și cu altă materie, și se lasă parodiate extrem de ușor, dar și modul în care alege să le populeze, la fel de mult ca și descoperirea lor, e cât se poate de meritoriu. Nici criticul fitos de care pomeneam, din ratiuni didactice, mai adineaoi, nu are de ce să se nemulțumească deocamdată; el se pune însă în mare dificultate de îndată ce parcurge celelalte texte ale volumului (*Cecile*, *Placebo*, *Poemu' de dragoste pentru Gabi*, *Jaa și Mac*). Nu că nu ar descoperi, în apropierea și chiar în intimitatea textului, anumite mici mecanisme generativ-textuale, însă la nivel global autorul îl provoacă la un adevărat concurs de creativitate în tentativa unei eventuale explicări, în orice caz foarte aproximative și puțin oportune, a modului în care este cu puțință poezia din această carte. Formula magică sau matematică de care aminteam, adevărată piatră filosofală, se ascunde cu siguranță pe undeva în culele sau invaginările acestor texte, în fapt a acestui text global care este volumul, de la coperti la nota tipografică, sărind de colo-colo, pitindu-se, lăsându-se presimțită într-un teribil joc al seducției, logodnică de-a pururi, soție niciodată, în trena căreia, ca în pleata unei comete, fulgurațiile lirice îți iau ochii

sau piuitul la tot pasul, ca niste iele arbitrare, capricioase și crude, ce țin prea mult la intimitatea lor. Cititorul, specializat sau nu la rangul de critic cu școală sau tupeu de dat abuziv cu părerea, se poate aterne pe citit ca un alchimist pe care vremea îl uită în laborator: indiferent dacă va găsi sau nu piatră filosofală, el își va afla mulțumirea în căutarea ei, în dorul că există. Cu ce i-ar folosi lectorului o *definiție a limbajului poetic*, pe care George Vasilevici se pricepe să-l pună la treabă până la loc comanda, ca *artă combinatorică* scăpată în viteză din frâul utilității directe și chiar al raționalității imediate, *paradigmatizare a sintagmelor* (sau *sintagmatizare a paradigmelor*, ca într-un *cup al lui Rubyk* dat peste cap). Eventualele explicații (pseudo)critice nu ar servi oricum la nimic, poezia se gustă, se trăiește, dar nu „se povestește”, chiar în texte ce împrumută desfășurarea epicității, în care *fantasmele poetice aglutinante* se personalizează adesea, capătă nume proprii, *darsă nu intrăm în amănunte*.

TEODOR MĂDĂLIN

farmecul etern al poeziei

Orice și de către oricine s-ar spune, poezia nu numai că n-a murit în aceste vremuri de glorie ale audiovizualului și de îndepărtare vizibilă a cititorilor de pagină tipărită, ci, dimpotrivă, cunoaște o veritabilă înflorire. Să fie, oare, acest fapt o reacție firească în fața celor mai pesimiști dintre noi, care se grăbesc să-i cădelniteze dispariția? Cine știe? Numeroasele volume de versuri care apar la această oră, în toată tara, dovedesc atât că „românul s-a născut poet” și ține neapărat să-si vadă adunate, între coperti, „productionile”, cât și că, în plan mai general, acest tip de creație a fost, este și va rămâne nemuritor. La aceste adevăruri de domeniu evidente ne-au determinat să reflectăm în ultima vreme, îndeosebi trei cărți, asupra cărora dorim să reținem atenția cititorilor noștri. Ele aparțin unor autori din generații diferite, însă au ca numitor comun o remarcabilă dorință de a cuprinde preocuparea poetilor pentru relevarea izvoarelor adevărate ale lirismului, văzută ca întruchipare a frământărilor interioare, a unor reflecții autentice în marginea condiției umane de la început de secol și de mileniu, ceea ce, până la urmă, nu stă la îndemâna oricui.

Violet de Carolina Ilica (un nume care s-a impus de multă vreme în poezia contemporană), volum apărut la Editura „Axa” din Botoșani (ale cărei preocupări pentru publicarea scriitorilor aparținând generațiilor mai noi sunt deja cunoscute și apreciate) reprezintă, din multe puncte de vedere, un reper în creația acestei autoare. Cartea (bine „blindată” cu o *prefață* de Octavian Soviany, cu o *fișă bibliografică* impresionantă și cu substanțiale *extrase din aprecierile critice* mai vechi și mai noi) adună între copertile ei poeme de dragoste, bine temperate, căci autoarea știe să-si dozeze deopotrivă sentimentele și expresia, înfrânându-si pornirile elementare. De aceea iubirea ei apare mai degrabă ca o sublimă transcendere a sentimentelor în natura din jur, în elementele înconjurătoare, cum semnificativ se poate citi în poezia *Dependentă*: „Ca un consumator de droguri / Bând fumuri fierbinti / de marijuana / sau inspirând polen de cocaină / Asa am ajuns. / Fără însă a fi nevoie / De nimic din acestea / Ci numai și iarăși / de tine. / Căci tu îmi asmuti simțurile. / Tu îmi exciti mințile // Ca să mai uit / mă iau cu florile / Grădinăresc toată ziua. / Balconul meu e o casă a florilor. / Vorbesc cu ele cu fiecare / Le mângâi pe frunze / cum as mângâia / nenumărabile buze — ce toate îmi par / ale tale”. De remarcat, pe de altă parte, că violetului, căruia Bacovia părea a-i fi epuizat întreaga simbolistică, Carolina Ilica îi dă conotații noi, de exuberanță și trăire tumultuoasă, răsturnând tradiționala accepție a culorii. În universul „casnic” al locuinței în care dușii florile îi mai amintesc (cu nostalgie, desigur) de spațiul copilăriei, autoarea se „dedă” acum lecturilor rafinate din autori celebri, reflecțiilor în *și pe* marginea iubirii trecute, de care, în chip prostian, îi aminteste până și consumul unui fruct exotic. Discretă, cum spuneam, trecută prin filtrul ratiunii, bine strunită, iubirea cântată de Carolina Ilica atestă, prin acest volum, o maturitate poetică mai mult decât remarcabilă.

De o cu totul altă factură este cartea **Rochia nesupunerii** de Paulina Popa (apărută la editura „Emia” din Deva). Afirmată după 1990 prin câteva volume bine primite de critică, autoarea se vâdește a fi aici, spre deosebire de creația anterioară (cu puternice note sacrale), o scrutaătoare ce se ambiționează să alcătuiască un tom întreg, aidoma unui singur poem, în care legătura între părțile alcătuitoare, deși numerotate cu cifre romane, sunt legate printr-un vers (ultimul dintr-un text devine titlul celui următor), astfel încât întreaga plachetă pare a fi un tot unitar, în care ideile și versurile se cheamă unele pe altele, se completează armonios,

întregul fiind, până la urmă, o reflectare a unui tumult sufleteș (și nu numai) ce se vrea a fi exprimat și cunoscut. Evenimente banale și cotidiene, imagini de-o clipă, reținute de rețină, vorbe trecătoare, gânduri fugare, toate intră în misterioasa masinărie a construirii poeziei ce devine o reflecție asupra propriei condiții, ca un fel de unghi răsturnat prin care poeta se „radiografiază” pe sine ca ființă sortită să trăiască într-un secol zgomotos și într-o lume ce-i este străină. Cartea se citește cu plăcere și ușurință, reușind să îndemne cititorul la meditație și creându-i o stare aparte, ceea ce nu-i deloc puțin.

La șaptesprezece ani de la debutul cu **Lumini** (Editura „Albatros”), Cristeian Petre Arges publică acum o carte (**Marin cu Onila**, Editura „Semne”, 2001) al cărei titlu contrariază, părand a fi mai degrabă unul de proză, de roman sau de schițe, decât unul de poezie. De altfel, în noua carte contrariază și prezenta unor fotografii de familie în care apar figurile celor două personaje anunțate în titlu: Marin și Onila. Ei nu sunt alții decât părinții poetului, cărora acesta le dedică toate textele.

Fapt mai puțin obisnuit astăzi (când asistăm la tot felul de experiențe și experimente lirice, când rar se mai întoarce cineva la sentimentele și trăirile fundamentale ale individului), Cristeian Petre Arges se revendică pe sine ca pe un tradiționalist de bună factură, alăturându-se, astfel, celui mai solid și mai îndelungat curent literar românesc.

Sincere, scrise cel mai adesea în vers clasic, poemele lui sunt tot atâtea imnuri închinare părinților, satului natal, naturii, propriilor amintiri, copilăriei petrecute în mirificul peisaj rural etc. Originalitatea poetului constă, în egală măsură, în forța trăirii și în muzicalitatea rostirii, metaforele și celelalte „podoabe” ale poeziei venind parcă de la sine și amintind de tonusul bocetelor și colindelor tradiționale.

Iată, asadar, trei cărți, trei stiluri, trei moduri de a vedea viața și de a transpune în vers gânduri, trăiri, reflecții, dovadă limpede că farmecul poeziei rămâne etern.

FLORENTIN POPESCU

amintirea zilelor de duminică

Cu **Amintirea zilelor de duminică** (Editura „Semne”, București, 2001), Iulian Talianu a ajuns la vârsta când memoria se zvârcolește avizată de neliniștea gălgâitoare, încrâncenat recuperatoare a realității trăite, proiectate acum pe tărâmul visului, ingredientată cu erupții ale subconstientului de odinioară. În lumina amintirii simțurile se acutizează neostoit. Astfel, „pe sub pământ se aude târâitul unei viori / cum se întâmplă atât de rar lângă fântânile / sâpate adânc în amintirea mortilor // paznicii bostănăriei au insomnii / îi macină niste gânduri / asta e viața lor / pentru ei fericirea este mereu în altă parte” (*viața lor*). Poetul își învinge neliniștile prin actul scriiturii și-și trăiește, uneori, olimpian clipele de împăcare cu provincia în care nu se întâmplă aproape nimic, compătîmind cu cei umili pe care timpul însuși a obosit să-i mai vâmuiască. Însă, ca la orice poet adevărat, simțul scurgerii timpului e unul exacerbat vital, până la durerea fizică: „un cântec ar putea strivi linistea / în apropiere pescarii spintecă valurile / ajunge să îți îi respirația dacă / vrei să auzi timpul trecând peste / pomii din fata casei / în vreme ce / pe tâmplile mele se rostogolesc / în mare grabă câțiva bulgări de zăpadă” (*în sătucul de departe*).

Poemul se interpune mereu, exorcizator, între om și visele în care bat clopote, dar spaima că acesta ar putea deveni călăul lor nu-l părăsește o clipă pe poetul angrenat, ireversibil, în maelströmul necrutător al timpului, „mai gălgâios decât o furtună”. Elaborarea poemului îi apare ca ratiune supremă de a fi prin insinuarea sa organică în ordinea naturală a lucrurilor. Venirea pe lume a poemului e un ritual de-a dreptul vital și singularizator: „am ajuns să credem că geamășii sunt cei mai vestiți / turiști / ei știu o sumedenie de trucuri / ca pe Tatăl Nostru / de la școală / nu își amintesc decât că au băut cerneala / îi îmbată desfrăul unei singure / nopți de dragoste / în timp ce eu / pândesc zorii și scriu un poem / cu grija cu care soldatul / își oblojește rănile” (*o luminoasă idee*). Scrișul lui Iulian Talianu se năște din disperare și el e adesea tărâmul ultimului refugiu în calea vidului și tenebrelor existențiale (și) e. Poetul devine depozitarul naturii ultragiante, al suferințelor vegetale, scrisul său căpătând, în acest caz, virtuți protectoare. Notele de autoreferențialitate poartă mereu amprenta unei generozități ocrotitoare, a unei compasiuni fără margini pentru nefericirea lumii bănuite de bătrânețe și singurătate. Masca durității virile îi cade de pe față, fără ca poetul să se simtă jenat de fondul său sentimental funciar, identificându-se, trup și suflet, cu propriul poem, pururi îndrăgostit și dotat cu o enormă și nedismulată formă comunională. (*Poemul*).

Nu o singură dată poetul se apleacă oracular, ca altădată Ronsard, asupra propriilor poeme,

autoironia ponderându-i orgoliul de altfel îndreptățit: „poemele mele or să fie băfite / precum cămăsa de noapte a miresei”.

În discursul poetic al lui Iulian Talianu orașul constituie o temă constantă. Acesta e mereu învăluit în ceata fantasticului, de unde și aura sa de uimire, năuceală, somnolență. Peisajul urban predilect e cel autumnal, cu puseuri bacoviene, cu reflexe onirice de lumină selenară, beat de culori ametoitoare, nod al sevelor campestre și al unei arhitecturi bizare.

Sub hlamida zăpezii, târgul de câmpie capătă o măreție funebră, „ca și cum tăcerea / se aterne peste cuvinte”. Orașul are uneori o identitate precisă, de burg al sudului, tivit de fluviul pe care alunecă bărcile hotilor de cai „în lumina zorilor mai firavă decât / primii muguri”. Bătrânii urbei n-au încetat deloc să fie tărâni chiar și atunci când lenevesc balcanic pe canapelele de la porți, poetul se așteaptă ca din palmele lor bătătorite să vadă grăul răsărind. Tot așa, „în lumina grădinii zărim tâmpla / încărunită a bătrânului / nebunul / orașului trece singur pe drum și cântă” (*nebunul orașului*).

Umbra orașului se profilează peste câmpie și „tresare ca alungată cu lumânări aprinse”. În acest cadru, femeile își caută norocul pe la colțuri de străzi, iar vânduvele își trec în revistă tineretea. Cu toate singurătățile lui autumnal-sfâșietoare, orașul nu încetează să-i fascineze pe cei care vin dinspre câmpia eternă bănuită de insomnii: „metropola e un loc de uimire / pentru tărâni / încăruniti / în transeele ierbi” (*insomnii*). La rândul-i, câmpia nu pregetă o clipă să invadeze tentacular orașul, voind parcă să-l asimileze devorator și să-i impună legile ei metabolice: „cum năvălește doamne câmpia / în oras și fântânile se opresc pe la porți / de parcă depărtarea n-ar mai fi // cei ce întârzie prin grădini au flori / în locul mâinilor și sângele / lor se tulbură / parcă li se roagă seara în ochi / dimineata se întâmplă / o minune și câmpia le intră / în casă pe fereastră / atunci prietenul meu descoperă cu uimire în oglindă / doi maci și pentru o clipă / îi este teamă să nu-i secere / cu lama de ras // târziu în visele lui / dropiile și femeile se simt ca într-o capcană” (*câmpia năvălește în oras*). Există însă și mișcarea inversă, cea a dispersării urbei în dezmarginirea înconjurătoare: „ca-ntr-un infern s-a risipit acum orașul în câmpie / și nu știu dacă întinerici foșnete sau cade o rouă târzie?” (*o rouă târzie?*).

Altă temă predilectă e, în poezia lui Iulian Talianu, cea a iubirii. Dragostea se consumă, poetic vorbind, într-un spațiu al incertitudinii fertilizatoare. Povestea în sine e deja consumată. Vederea însă a unui cuplu erotic, pe malul mării, în amurg, declanșează, de pildă, jetul, proustian, al amintirii (*bântuit de himere*). Când iubirea e proiectată în viitor, poetul suferă, cum altădată Eminescu, pentru faptul că moartea va dezvesnici trăirile identificatoare cu diafana parteneră uzurpată din drepturile și aspirațiile ei. Femeia iubită e percepută ca un strigăt de bucurie al poetului, ca entitatea în jurul căreia se poate visa (*până la cer*). Iubita e reperul ce dă sens și coerentă vieții poetului și, totodată, punte între realitate și vis. De aici și permanenta senzație de *flo*, de tremolare, precum apa mortilor în zărea câmpiilor toride.

O adevărată cursă contracronometru pare să se fi încins între poet și teama de uitare. Întreaga putere recuperatoare a poemului e aruncată în arenă, amintirea turându-se mut toate motoarele, cu atât mai mult cu cât femeia din poeme e una intangibilă, silfidă bântuind, provocatoare și sadică, visele adolescenței spre a rămâne doar cantonată în mrejele amintirii incurabile.

Voindu-se podul pe care trec femeile frumoase, poetul își permite chiar rara certitudine că „într-o mare dragoste voi muri puțin câte puțin”. Eternă tocmai prin neîmplinirea ei, dragostea transcede banalitatea cotidiană și o proiectează în vesnicie: „visam să ne prăbușim ca norii într-o baltă / eu aș fi vrut să cânt o amintire până la cer / să-ti dau iubito întâlnire și pe lumea cealaltă / în grădinile raiului ca într-o biserică de cartier” (*iubito*).

Există, pregnantă, în poezia lui Iulian Talianu, și o temă a singurătății. Sentimentul acesteia e mereu potențat dureros de amintire. Solitudinea e marca pertinentă a unei existente bănuite de neliniști și de întrebări metafizice condamnate la a nu-și găsi niciodată răspunsul ostitor, aidoma ochilor înlăcrimați de cât au stat atinți asupra intangibilei Fata Morgana (*adânci și tulburi*). Devenită obsesie, tema singurătății irizează până și metapoezia: „ce straniu / mi se va întâmpla / să vorbesc despre singurătate / mai mult decât despre mama // venea o zi de duminică / și până la ultima picătură / de sânge rugineam ca bătrânii / în fata casei pe canapele” (*rugineam*).

Amintirea zilelor de duminică e, incontestabil, cea mai echilibrată carte a lui Iulian Talianu. Ea se înscrie, fericit, poate chiar răzbunător, într-o paradigmă literară veche de un secol, aceea a literaturii burgului provincial, ca loc unde nu se întâmplă nimic, și unde după-amiezile duminicale sunt de-a dreptul exasperante, prin spleenul pe care-l emană, ca pe un gaz otrăvitor.

ION ROSIORU

vivisecții

NICOLAE MOTOC

ÎNAPOI ÎN ARCADIA

Cartea unui poet din Sibiu, decis să-și facă un nume din două prenume, Valentin Radu, în ciuda titlului conventional, *Înapoi în Arcadia*, se dovedește la lectură extrem de incomfortabilă. Descifrarea relativ lesnicioasă a mesajului din titlu n-a făcut decât să amplifice dificultățile unui drum, al lecturii, care nu se grăbea să-mi ofere destule probe că am optat pentru semnificația cea mai potrivită. Graba cu care m-am văzut instalat în chiar centrul secret al acestei cărți mi-a fost înlesnită cu viclenie și de autor care desenează, înaintea poemelor, și o hartă destul de schematică, a Arcadiiei. Mi-a plăcut ideea, deși am simțit imediat că e vorba de o capcană, pentru că așa zisa „hartă” nu e figurată decât de un echer încadrat de înscrisuri de genul: „Marea (pe cale de a fi botezată) în care un poseidon uzurpator mestecă cu tridentul”; sau: „aici imaginați-vă niste munti care cresc pe partea cealaltă”. Dar am dat ascultare gândului cel dintâi și, alunecând din poem în poem (cum să le zic altfel?), m-am trezit prins de un vârtej de idei (unele desprinse din tomuri grele de estetică...) de imagini insolite proiectând personaje, îndeosebi din mitologia greacă, pe un fundal al actualității imediate. Descurcă-te acum, mi-am zis, dacă poți!

Desigur m-aș fi agățat de sugestia domnului Andrei Bodiu, prefatorul cărții, de a comenta subtitlul avertisment adresat de poet cititorului lenes în *Dezbatere confuză despre tărâmul poveștilor*. Dar acolo e vorba despre fabulă, despre povești, și oricât de relative au devenit granițele dintre genuri, pe mine mă interesa să identific semnele poeziei pe care o face, spre care se îndreaptă Valentin Radu. Firește, nu sunt mai puțin impresionat de inteligenta, de cultura acestui autor pe 18 ani, dar azi când lumea, prinsă într-o vastă rețea de computere, navighează pe internet, nu mai poți debuta în poezie fără să ai un „program”. Acest program, se știe, presupune existența unei conștiințe înaintea unei experiențe poetice. Marii poeți au fost și autorii unui „manifest” sau ai unui „apel”. Edgar Allen Poe a scris *Filosofia compoziției* care l-a marcat și inspirat pe Baudelaire. *Meditații* lui Rimbaud au premers poezii sale. Manifestele *surrealistes* ale lui Breton – la fel. Conștiința critică premerge (sau însoțește, controlează) creația în toată poezia modernă. Un impuls critic și creator totodată le marchează destinul marilor poeți moderni (Mallarmé, Marinetti, Ezra Pound, Wallace Stevens, Theodore Roethke, Ion Barbu, Tudor Arghezi). Nu profunzimea ideilor ori a emoțiilor determină profunzimea poeziei, cum spune Nicolae Manolescu în *Metamorfозele poeziei*, ci profunzimea aceluia apel de care ascultă poetul de a transforma în poezie ceea ce simte, ceea ce gândește. De aceea „istoria reală a poeziei este totdeauna istoria conștiinței ei.” Nu are sens să insist didactic asupra subiectului. Valentin Radu știe că „poezia ia cunostință de sine și se face pe sine”. Asa cum nu îi este străin nici gândul că poezia mergând cu luciditate critică spre desăvârșirea ei poate merge și spre moartea ei.

Nu cred că este o întâmplare faptul că *Înapoi în Arcadia* înainte de a fi o carte de poeme, este și una de eseuri („de naratologie”) despre felul cum Valentin Radu concepe povestea, poezia (între care uneori pune un semn de egalitate). Și până la urmă, concluzia, nu numai teoretică, care se impune e că poezia pentru care optează el, este una a jocului de-a lumile posibile sau imposibile. Concluzie firească, nu-i așa, de vreme ce Valentin Radu nu e decât un adolescent. Numai că el are grijă pe parcursul lecturii, să te deruteze, să-ți întindă tot felul de curse, s-o iei pe trasee care să te țină departe de nucleul autentic al cărții. Dacă ar fi să îi înserioz titlurile unor texte, care parodiază felul cum un Boccaccio își numeste capitolele *Decameronului*, ai putea crede că poezia pentru acest simpatice iconoclast poate fi orice, numai ea însăși – nu („cum s-ar putea redefinice nu există?”): investigație, dezbatere confuză, dialog aberant, tratat, compilație de recomandări, anchetă, povești de demult sau rapsodie confuză, baladă scotiană, declarație amoroasă în bunul și vechiul stil al unor poeți persani cenzurați la vremea lor, savantă prezentare sau savantă discuție a doi bătrâni iubitori de gin, pasională dizertațiune, comentariu, imn, descriție fiziognomică a cuvântului, fabulă interactivă samd. Nu mai puțin ciudate, dacă nu socante, sunt denumirile unor institutii sau comitete care amintesc de cele uzitate de George Orwell în romanul „Nineteen Eighty-Four”: Comitetul Central de Asigurare a Confortului pe Firmament, Direcția pentru Menținerea Obiectelor de Valoare istorică din Sticlă, Oficiul pentru elucidarea Cazurilor Intergalactice Spinoase (e aici cu un mic ecou din *problema spinoasă a nopților* a lui

Geo Dumitrescu), Societatea pentru Promovarea unei literaturi Complexe, Regia pentru Bunăstarea și Orânduiala Națiunii samd.

Se pare că poetul nu se poate mărturisi cu naturalete fără să ironizeze pletora de clișee care sufocă o expresie sau o metaforă din lumea poetică de până la el. Jocul acesta este unul extrem de rafinat, intertextual, și viziunea originală a lui Valentin Radu se edifică pe măsură ce se autocomentează critic în relație cu viziunea unui poet sau altul. Este în acest joc un stil artificial al poetului de a se mărturisi indirect și prin aceasta, în mod paradoxal, parcă mai credibil, mai autentic. Ca și Constant Tonegaru de pildă (fără nostalgia aceluia de a colinda mările) poetul se ascunde uneori după tot felul de false mărturisiri, în care și-așumă riscul să lase impresia că bate câmpii. Lucrurile sunt destul de lămuritoare în acest sens în *Tot ce mi-am dorit* sau *Rămășițe ale întelepiciunii sfetnicilor unor dinastii de demult despre cum închidem gândul*: „Tot ce mi-am dorit / A fost / Să cuceresc Paphlagonia, / Să-mi fac o dugheană intergalactică, / Să redefinesc fabulosul, / Dar vai – eșec – nu m-au lăsat: / Cum s-ar putea redefinice nu există?” // Tot ce mi-am dorit a fost / Să prezic un potop electromagnetic, / Să fiu mesia al bondarilor, / Să descopăr constelația dihorului, / Dar nu m-au crezut nicidecum (...) // Tot ce mi-am dorit a fost / Să mă împrumute bătrânul Dedal cu niste ceară, / Să fac acte de caritate pentru ornitorincii din Australia de nord-est, / Să plantez recin pe Mările Sperantei, / Dar, în afara faptului că au obiectat că nu va crește nimic, / N-au găsit nici un loc pe hartă / Pe care să-l numească *Mările Sperantei*, / Asa că au tăiat cu creion bine ascuțit această denumire din agendă. / Acum m-am resemnat. / Iar ei, recunoscându-mi totuși unele merite și calități, / M-au repartizat la Oficiul pentru Educarea în Spirit Catolic a Mierlelor”.

În *Alhemistul sau Rapsodia jocului de-a totul* poetul parodiază stilul lipsit de relief poetic, de acuitate plastică și, până la urmă, lipsit de „adevăr” al unor barzi: „E negrul vremurilor închegate, / E păcura orbirii continue, / E vâlul ademenitor al nepăsării / Ce noapte cere și acceptă printr-o simplă vorbă. / E totul calm, stratificat, stabil și-nchis / Iar spre-nălțimi e cerul sângieriu – De fapt cerul nu e niciodată sângieriu, / Nici la culoare, nici la suflet, / Nu plânge, nu e rănit, nu sângerează, / Dar așa trebuie să sângereze pentru că, dacă nu, siluetele pline de umbre și de negru care se sfârșesc sub el / N-ar mai fi cântate de barzi sub cerul roșu, sângărând, dacă cerul ar sta doar neclintit și-ar tânji din când în când. / Dar pictorul lumilor a făcut cerul să sângereze într-una dintre lucrările sale / Iar barzii să aibă ce cânta”.

Întâlnirile, niciodată întâmplătoare (sau „din greșeală”) cu spiritul altor poeți nu sunt putine. În *Savantă prezentare a personalității și carierei unui individ*... Valentin Radu împrumută ceva din stilul sobru al evocării unor secvențe mitice, al lui Kavafis, corectate ce-i drept de o undă ironică: „Sunt Neoptolem, fiul lui Ahile / Si munca mea preferată / Este să joc / Un rol esențial / În pasteurizarea lapteiului. / Sunt Neoptolem, fiul lui Ahile / Zâmbesc / Dau din cap, / Pun virgula unde e nevoie, / Merg pe bicicletă la lucru, / Sunt întodeauna încântat, / Iubesc viața și durerile ei / Iar nodul meu de cravată este impecabil / Sunt Neoptolem, fiul lui Ahile / Dar nu înțeleg de ce mi se spune așa / Căci am auzit că Ahile acela / Era un barbar care / Credea în violență / Si vărsa sânge de oameni nevinovați. / Detest acest gen de oameni”. *Patria mea* este o replică satirică a poeziei *La noi* de Octavian Goga: „Patria mea e originală. / Aici nu e valabil Euclid / Si ce derivă din el. / Patria mea este bogată. / La noi sunt cucoane bine hrănite / Si prăjituri câzând din cer. / Patria mea e primordială. / Aici s-a născut Democrazia; / Abia târziu si-a cumpărat rânjet, / Si-a pus stîlou după ureche, / Si-a achiziționat umbrelă chic, / Cu funcții multiple / (briceag, mitralieră, surub) / Si s-a mutat altundeva. / Patria mea este frumoasă. / Aici s-a descoperit luna noembrie / Si plânsul / Patria mea e profundă”. Accente, trimiteri ironice la un anumit fel de a gândi poezia, peste care timpul s-a asternut nemilos, sticlesc aproape în fiecare text. În *Marasm* se vorbește despre „sceptre de păduri, / Cu gust de ienupăr, / În pesteri cu concepti rafinate, / Deschise modernizării, / Cu sloiuri de viață dadaiste”; în *Vetust burgule* pomenit, indirect, Ion Vineu, autorul volumului *Ora fântânilor*: „E târziu / E o oră confectionată din fântâni / Transmisă de maistrilor de demult”.

Reprosuri de detaliu i se pot aduce acestei cărți în legătură cu destul de dese alunecări ale unui fragment sau altul în zonele de umbră ale jocului gratuit unde „conștiința poeziei nu numai că se desparte de poezie, dar merge împotriva ei”. As vrea, fiind vorba de un debut, pe care în contextul poeziei contemporane, îl consider absolut remarcabil, să renunț la obiceiul de a le enumera, poate, cu oarecare cruzime. Mă gândesc că lui Valentin Radu îi dă dreptul la un astfel de tratament simplul fapt că în măsura în care crede în poezie, el se și îndoiește, o pune mereu la încercare, iar ceea ce scrie nu are loc „în siguranță de sine”. Cartea sa de debut are meritul esențial de a continue și un mesaj aparte, unul care ar dori să impună artei poetice alt destin decât acela al jocului secund moment inaugurat în spațiul românesc de Ion Barbu. *Întoarcerea în Arcadia* ar fi întoarcerea în țara *jocului prim*, care a fost dintotdeauna al vieții.

O cercetară cu totii, când puterile li se împuținaseră, iar foamea le dădea târcoale. Nu era deloc arătoasă căsuta, dar, măcar pentru o noapte, nu mai conta înfățișarea ei. Avea acoperisul ciuruit de ploii și vânturi, peretii scunzi, invadati de muschi și plante agățatoare. Fiindcă se afla în apropierea refugiului, venise ca un dar, pe care nu-l mai evalua careva să-i afle trăinicia. Din câte se observa, nu mai fusese locuită de mult, și, profitând de absenta omului, parazitii de tot felul puseseră stăpânire, fie și vremelnice, pe ea. Dar, cu toate astea, bărnele, căpriorii și usile rezistau încă, așteptând parcă să fie iarăși protejate și împodobite.

— Să nu ne mai pierdem vremea cu fleacuri și calcule prostesti, glăsui singura femeie a grupului, Saba Pricopie, în ochii căreia un ultim licăr al puterii veni ca un avertisment. Întunericul apare aici mai grăbit decât oriunde iar, dacă o să ne prindă nepregătiți, o să umblăm ca orbetii și nu mai sunt sigură că vom găsi un alt adăpost. Ținând cont de starea în care ne aflăm, asta nu-i chiar de lepădat.

Desi auzise opiniile Sabei, Andone Militaru Lulea, seful echipajului, nu-si desprinsese palmele aspre de sub cap și continuă să rămână cu privirile în înaltul cerului, urmărind primele stele ce se iveau pe boltă. Întreaga sa făptură trăda sfârșeala unui ins, gata pregătit pentru un ultim și fără de întoarcere drum. Nici a doua și nici a treia alarmă a femeii nu-l scoaseră din starea sa de toropeală. Momentul îi descumpăni pe cei mai mulți alpinisti. De-a lungul traseului amenințător și întortocheat, premieră absolută, Andone Militaru Lulea fusese într-o vervă contagioasă: îi încurajase pe ezitanti, când se temuseră de viclenia stâncilor; răsese cu lacrimi de mezinului echipei, când tremura ca varga în vecinătatea unei prăpastii. Asadar, nu fusese doar sufletul, ci și spiritul acestei cătărări, duse la capăt în triumf. Și-acum, fără să dea vreun semn că ar fi atins de vreo maladie, se afunda într-o posomoreală cavernoasă, cu rare trăcnituri ale capului, trezind nu numai nedumeriri, ci și îngrijorarea companiilor. În aceste condiții, un bărbat brumat la tâmpile, depănă povestea soldatului de la Marathon, fără să explice de ce tocmai asta și nu alta, mai potrivită cu situația în care se găseau ei acum, izolați, sleiți de puteri, pradă pentru fiare. Saba Pricopie se apropie de Andone Militaru Lulea și-i atinse fruntea.

— Slavă Domnului, n-ai febră!

Chipul alpinistului șef părea parcă mai mohorât și mai ridat ca altădată. În colțul buzelor lui descoperi un rictus nefiresc și-atunci hotărî, în speranța că-l va ambiona pe Andone Militaru Lulea:

— Trebuie să preia altul comanda: care să hotărască stabilirea noastră în adăpost, în orice condiții, fiindcă nu putem dormi sub cerul liber. Doar știți bine câte dihanii bănuie prin munti în timpul nopții.

Ca și cum avea deja mintile rătăcite, Andone se ridică în capul oaselor și începu să tremure.

— Iat-o, trece!

— Multe or să poposească, fiindcă le va fi foarte ușor să ne hăcuiescă pe totii, îi avertiză Saba, împrumutând ceva din temerile alpinistului șef.

Însângerată și mărită nefiresc, luna ieșea de sub creasta muntelui. Atunci când se ridică deasupra stâncii, Andone sări în picioare, scuturându-se de parcă ar fi fost luat de friguri.

— Doamne Dumnezeule, dar e înfiorătoare! Am nimerit chiar în ținutul ei. Asta n-o să ne-o ierte niciodată!

Desi părea realmente îngrijorat, alpinistii îl priviră cu neîncredere, fiindcă nu în putine ocazii Andone se ținea de false, una mai năstrusnică decât alta. De ce recidiva acum, încă nu-si puteau da seama, mai ales că escaladarea Pietrei Arse, pe un traseu primejdios, îi extenuaseră pe totii, deopotrivă. Premiera în domeniu echivala cu o victorie istorică. Desi, în mare parte, se îndoiră de halucinațiile lui, nu putini fură aceia care-l urmăriră cu atenție și-i puseră zeci de întrebări. Prea era natural tremurul mâinii drepte, fără să simuleze, prea-i jucau ochii în orbite ca niste porumbei la ivirea uliului. Observând că numeroși alpinisti căpătau o paloare cadaverică, Saba Pricopie hotărî să preia ea inițiativa, convinsă acum că era singura fiintă temerară a grupului.

— Dacă nu bagi tu spaima în noi, i se adresă lui Andone, nu te simți în sosul tău gretos. Zău, asa, potolește-te, nu vezi în ce hal suntem: istoviti, anemici, flămânzi. Dar, spre disperarea ta, sănătoși, cu analizele la zi!

— Cu analizele si, mai ales, cu moralul! O completă bărbatul trecut în vârstă a doua. Altfel, nu ne-am găsi pe aici, unde moartea își recrutează multe victime, fără ca ele să bănuiască ce le asteaptă.

După ce-si privi companiile cu niste ochi pustii, goliti parcă de orice culoare, Andone Militaru Lulea se lăsă pe vine și scrută întunericul dens, îngrămădit în prăpastia din apropiere.

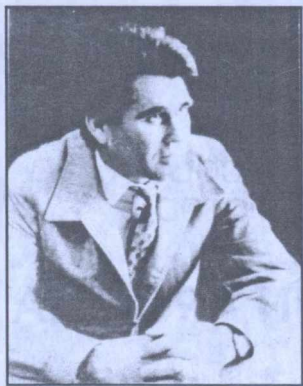
— Iar n-are somn nemernica! Se agită, pândeste, băntuie! Așteaptă clipa să atace, tocmai când victimele nu se mai pot apăra.

— Cine-i nemernica? Lupoica, ursoaica, vulpea sau moartea? N-are un nume?

— Frida! răbufni Andone Militaru Lulea. Vedenie, strigoi, moroi, mogâldeată, nu știu cum s-o mai numesc. Saba sări cea dintâi să-l ironizeze.

— Te-au cam lăsat balamalele, bădie! Vârsta, nopțile de orgii, vodca încep să-ți spună cuvântul.

După o vreme, când își reformulă frazele,

piatra arsă

de

MARIUS TUPAN

împrumută tonul de altădată al lui Andone Militaru Lulea.

— Ei, domnule Tabachere, escaladarea muntilor, supunerea lor cere sacrificii, chiar și o viață spartană. Or, din câte constat, tu tocmai de astea nu mai ești în stare. Dacă aici, pe creste, te mai îngăduim în fruntea noastră, la ses, trebuie să predai altuia comanda. Dacă vei ține cu dintii de ea, atunci nu vom întârzia să te depitonăm.

Fără să-i urmărească alocutiunea, Lulea catadicsi în sfârșit să-si explice temerile.

— Am nimerit în teritoriul fetei năpăstuite.

Saba, care nu credea o iotă din aiurelile lui, convinsă că actorul își stilase jocul, să pară cât mai autentic, îl contră cu asprime.

— Agatule, lasă-te de crime! Frida ta nu scria romane politiste. Sau i le dictezi tu și ea le transcrie. Uite că la asta mă gândesc abia acum.

— Orice muntean de pe aici îi cunoaște povestea.

— Pe care i-o inventi tu, creatorule! Scriitorule! Autorule! Nu se mai poartă. Nu mai interesează pe nimeni. Că-i poveste, nu? Si, ca orice poveste, sperie doar copii.

— Poate ar fi bine s-o aflați și voi: v-ați putea apăra în caz de...

— De ce? De unde? De când? se amuză Saba. Hai, trecă de la noi, dar să fie scurtă și să nu o lungesti când începem să punem geană pe geană. Poate tocmai așa vei aduce mai repede somnul, bunicule!

Ușor transfigurată, Lulea tusi scurt, marcând evident debutul alocutiunii sale, după care vorbi rar, incoerent,

● Magnetism

cu poticneli.

— Venind pe aici în ajunul nuntii sale, Frida și-a pierdut logodnicul. L-au ademinit prăpăstiile, l-au sfâșiat fiarele, n-a putut nimeni afla, desigur, cheltuit multe zile de căutări. Ani de-a rândul l-a tot chemat, până și-a dat și ea obștescul sfârșit: singură, neconsolată și fără lumânare. De-atunci umblă bezmetică stafia ei. În fiecare noapte revine aici, să-si păzească locul cu strănsicie, fiindcă nu suportă pe nimeni să pângărească, prin prezența lui, Piatra Arsă.

— Atât de mult am căutat un nume pentru echipajul nostru și, iată, tocmai tu l-ai găsit: nimeni. Ignorându-i iarăși ironia, Militaru Lulea își depănă nestingherit povestea.

— Nimeni nu i-a scăpat din gheare, încumetat să calce acest teritoriu. Oare, cu noi ce se va întâmpla? Întrebă, descumpănit, alpinistul șef.

— Ne trage ata, pardon, frânghia! surăse Saba, tot mai sigură de farsa ce se înfiripa sub ochii ei. Noi o să-i tragem clapa!

Chipul lui Lulea se întunecă în vecinătatea focului, înălțat în apropierea adăpostului.

— Poate chiar Frida ne-a ajutat să batem pitoanele în cea mai nenorocită piatră din câte există în muntiiăștia, îi avertiza Andone Militaru Lulea, căpătând un gol în ochi. Trebuia să-si întretină și ea cumva condiția. Cum prinde un bărbat, cum îl îmbrățișează ca pe propriul ei logodnic. Apoi, întârțată de mirosul omenesc, îi sugă sângele.

— Vampiroaica! exclamă Saba. Măi să fie! Si spre cine crezi că s-ar putea orienta, dacă tot ești atât de doct în domeniu?

— Asta-i și întrebarea mea, se scutură Lulea, fiindcă nu putea oferi un răspuns exact femeii.

Spre deosebire de seful echipajului, care părea să trăiască povestea ca nimeni altul, Saba Pricopie

continua să se amuze, căci nu mai da nici un credit povestitorului. Mai mult, trecu cu privirea de la un companion la altul și-i studie cu atenție. Spre deosebire de ea, darsi de Militaru Lulea, alpinistii aveau chipurile atinse de razele lunii inexpressive, fără să le poată bănui vreo reacție.

— O să-mi dati dreptate numai atunci când veti găsi semne pe voi: o pată de sânge sau ceva asemănător, fiindcă Frida lasă urme, îi avertiză el.

O poveste de groază le mai trebuia acum, când începeau să cucăie. Pentru a le asigura securitatea, chiar dacă nu era una dintre cele mai bune, Saba intră în postura comandantului și hotărî să pătrundă cu totii în adăpost. Înăuntrul acestuia găsiră ceea ce bănuiau deja: oase, fâșii de blană, copite, alune, ghindă. Saba le adună pe rând și le aruncă în afară, folosindu-se de nelipsita ei lanternă: după care stabilii locul de odihnă pentru fiecare membru al echipajului. Desi Andone Militaru Lulea voia să continue povestea Fridei, alpinistii nu mai aveau chef s-o asculte. Astfel că unul după altul se prăbuseră în somn, de parcă ar fi tras întreaga zi la galere.

A doua zi, la trezire, imaginile închipuite de Lulea căpătară concretizare în obiectele abandonate, la întâmplare, în jurul adăpostului: păreau lucrate pentru continuarea povestii sumbre. Mai întâi buimaci, apoi, din ce în ce mai temători, alpinistii descoperiră tunele săpate în stânci, poteci sfârșind în desisuri, urmele uriașe ale unor animale supradimensionate, o pesteră pe peretii căreia tronau figuri hidoase, locuri bătătorite și pietre mutilate. Când își inventariară obiectele, descoperiră că lipseau frânhii, pitoane, carabinieri,

să escaladeze toate încrețiturile primejdioase! hohoti el. Spre dezamăgirea ei, n-am să-i mai dau întâlnire pe Piatra Arsă.

— Vampiru-i vampir! îl avertiză unul din alpinisti, cel mai tăcut membru al echipajului.

— Gura păcătoșului adevăr grăiește! se alătură un cârlionat, mereu dedulcit la replici paremiologice. S-ar putea ca la noapte Frida să se ocupe și de blonzi, făcu o aluzie la taciturn.

Disparitia obiectelor, care abia acum părea a fi cu cântec, schimbarea vremii — se bănuia deja un viscol rebel — ca și o atracție irezistibilă a adăpostului pârăsit, îi obligară pe alpinisti să mai întârzie aici un timp, fiindcă nu-si puteau risca viața, oricâte ambiții nutreau pe acest vârf de munte. A doua zi, uimitor, pata roșie, de forma unei palme deschise, se găsea pe noul tricou al aceluiași Andone Militaru Lulea. Desi era cunoscut ca o persoană robustă, pragmatică, temătoare, rezistent în fata oricărei încercări, alpinistul sef pâli, fără însă a-si trăda totuși reala lui îngrijorare. Dar, mai derutată decât el, era Saba Pricopie, care abia acum părea să dea crezare povestii acestuia. Se apropie cu stînghereală de Lulea, îl cercetă cu luare aminte, după care cuvintele ei, fără umbră de ironie, se legară cu intermitență.

— Tu trebuie să ai sângele dulce, ori numai pe gustul ei, de te-a ales încă o dată.

Cu ochii măriti, cu buza de sus tremurând, Lulea nu mai avu curajul să-si consulte tricoul.

— Adică apare iar semnul? vru să capete o confirmare de la Saba. Sau tu ai găsit teava pusă și începi să suflă în ea, răzând de mine. Când, cum, unde?

Îngrijorată de-a dreptul, fiindcă prea multe explicații nu putea oferi acum, căci nu stia mai exact cum să acționeze, Saba Pricopie se grăbi să-i răspundă fără ezitare.

— Tot în dreptul inimii, locul despre care ne vorbeai.

El vru să le arate că e stăpân pe sine, își îndreptă ținuta și ridică amenințător în aer pumnul, gata să se apere de va fi nevoie, dar se observa bine că nu-si mai putea coordona fiinta. În pofida frământărilor sale evidente, nu-si înfrână cuvintele.

— Orice poveste are puțină atingere cu realitatea.

Riposta veni de îndată din partea aceleiași Saba Pricopie.

— Cine amăgeste, fără a-si tine promisiunile, e sortit să plătească.

Avertismentul femeii puse gaz pe foc. Simulând că se află încă în deplinătatea facultăților mintale, Andone Militaru Lulea își trădă totuși slăbiciunile.

— Nu se poate! Nu vreau să cred! Nu-i admisibil! De ce tocmai eu?

— Uite că se poate, cercetă cu insistență pata de pe tricou Saba Pricopie. Cei care au crezut, s-au înșelat, cei care nu, vor trebui să creadă. Orice-i posibil prin locurile pustii și blestemate.

Andone Militaru Lulea se uită în jur — relieful accidentat începu abia acum să-l intimideze — măsură cu privirea pierdută pe fiecare alpinist în parte, dar nu mai putu articula un singur cuvânt. Montagniarzii însisi păreau năuciti de evenimentele ce se desfășuraseră în preajma lor.

Sperând că-si regăsește, măcar în conversație, țaria de altădată, alpinistul sef se interesă:

— Saba, tu chiar crezi că eu am o gaură în cap?

— Numai în inimă. Dovadă îți e și tricoul.

Cu bratele tremurătoare, cu ochii rătăciți, Andone Militaru Lulea cuteză, în sfârșit, să privească semnul. Abia acum simtea că descoperă fitilul unei bombe, pregătit să se aprindă în momentele următoare. Ridicându-si anevoie privirile spre femeie, reuși într-un târziu să îngame:

— Tu chiar crezi că se poate întâmpla ceva rău cu noi?

— Cu noi, totul e bine, povestea te privește doar pe tine. I-ai intrat în inimă Fridei, iar ea, recunoscătoare, o usurează pe a ta: într-o vesnică înfrățire și pomenire!

La fel de contrariat, alpinistul sef tinu totuși să-si păstreze firea.

— Vrei să spui că Frida există, într-adevăr?

— Ceri lămuriri într-o istorie care-ți aparține doar tie. Sau vrei să mă încerci!

— Crede-mă, Saba, la început a fost doar o...

Voi să spună ceva, dar nu se mai încumetă, temător că va stimula și mai abitur duhurile muntelui. Îi făcu semn femeii să-l urmeze. Ceva mai departe, cam la nouă pași depărtare de alpinisti, glăsui:

— As vrea să-ți încreditez un secret, dar numai dacă-mi vei promite că-ți vei ține gura. Se referă, desigur, la povestea Fridei.

— Nu-i nevoie. Știu tot sau aproape tot.

— Te amăgesti doar. Sau, dacă nu-i așa, mărturisește!

— Știu... Adică, nu prea știu. Observ doar ce se întâmplă cu tine. Frida a hotărât: nu mai poate da înapoi.

— E o stație?

Nu încerca să faci pe nevinovatul. Oricum s-ar numi ea și orice formă ar lua, important este faptul că suntem sub supravegherea ei. Tu, mai ales, nu trebuie s-o dezamăgești. Pierderea logodnicului, singurătatea în care se află, sângele tău mai fierbinte decât al altora au contribuit esențial la alegerea pe care a făcut-o.

Desi arunca tricou după tricou, Andone Militaru

DUMITRU MUREȘAN

PROTUBERANȚELE MĂRII

I. în loc de motto

Din nou realitatea, din nou
poezia realului!

Barcă văzută din
multiple unghiuri, de tot atâția
pictori

Dar — cub tăios de gheată
într-un pahar cu apă — se dizolvă ironia

Privesc portretul filosofului
de pe coperta cărții:
autorul îmi contrazice portretul
criticul ironiei era un ironic

Plin de nisip, îmi atrage atenția:

Bărcile au revenit pe tărnm

II. din nou, realitatea

Din nou, realitatea. Trebuie oare
mereu cineva din afară să ne-o
dezvăluie?

Să ne arate că poate fi alta

Izvorul din capătul pesterii
era atât de limpede, de transparent —
și totuși adânc ca iezarul munților

Apa lui te înșală; are margini
dar nu se știe cât e de adânc

Surprinsi, privim din nou împreună
prin geamul întunecat Necuprinsul

III. melcii

Între timp am plecat, nu mai sunt
acolo; în geam nu e nimeni

Strânse de mine în ochi, marea,
furtuna, ploaia unde-s acum?

Printr-o mare spărtură, de fapt,
le văd

Aceste cochilii de melc, aceste
turnuri înclinate, spirale în spațiu
înaintând lateral, serpentine
urcând și rotindu-se totodată
în jurul invizibilei axe,
acești colți albi de calcar din ce
în ce mai des, unde duc?

Către un sens interior!

Resturi de realitate la fel de
reale, inexistenții melci mă trimit
înapoi

La temeuri. Întorsi spre origini.
Apăruti dintr-o dată pe *Grund*

Aruncați de ape, i-am cules noi;
pe cei intacti i-am dăruit

Doar câțiva ne-au rămas; doar
casele țesute fir cu fir, atât de des,
din fibre maronii de loess
au supraviețuit furtunii!

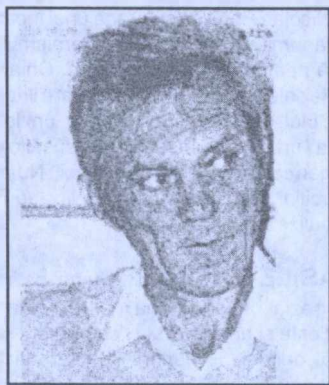
La ce distantă!

IV. limita

Cât de plăcută a fost revederea,
ce fierbinte era soarele

Boul blajin, pe care l-am ocolit,
se oprișe și el pe plajă

Toate erau neschimbate, deci —
iar noi nespuse de bucuroși să regăsim
detalii uitate. Lângă altele, noi!

Urmele roșii la miez, înnegrite
de sare

Umbrele oblice din zorii dimineții —
când numai câteva muste sunt treze și
pescărușii de ieri.

Încă o dată pe toate acestea
le-am descoperit, a câta oară?
Limita peste care nu voi trece
nicicând, Euterpe, începe aici.

Punctele negre și roșii se-nvolbură,
din fiolele sparte se varsă parfumul,
obiectele întâlnite adineaori se
încetosează; enumerarea lor ar însemna
o regressio ad infinitum

Astree reci — în efemeridă — își fac
semne, gata de dispariție; relativul
închide un univers rigid, un etalon
uzat

Câte universuri vor fi dispărut!

V. orientarea magnetică a cuvintelor

Lumea se-ncheagă din nou din
imaginea lumilor; timpul din
momente de timp; realitatea din realități

Din nou se orientează cuvintele!

Și ele sunt ale noastre; le vom
recunoaște din nou, le vom îndrăgi
cunoscându-le limitele

Vom reveni mereu amândoi
la una dintre mările lumii

la clasicul Pont Euxin...

VI. ridicarea mării

Apropiindu-se rostogolind lumini
coboară valurile din larg către noi

se-ndepărtează valurile în continuă
întunecare stingându-și strălucirea

cu fosnet de frunze năclăite de mană
se săvârșesc pe plajă valurile albe

dispar surzând în imperiul legendei
rotindu-și umbrele se-astern pe tărnm

Necunoscută de noi, ridicarea mării
rămâne în urmă

Până la astri...

VII. dialog final

Plin de nisip, filosoful revine:

Realul se-ntinde între perspectivă
și limită. Suspendați între cele două
infiniuri, lărgind orizontul ne pierdem,
aliniindu-l, ne-nchidem în noi. Nici
eu și împrejurările mele, nici
eu și abisul lăuntric nu descifrează
enigma omului. *Hic et nunc...*

Vocile noastre răsunau în lumina
difuză-scăzută a cosmosului

Calea Laptelui — Calea lactee
presărau peste mare infinita iluzie

Oricum, totul cere simțul
măsurii

Poetul însă, merge mereu
paralel cu un crab

Poate așa se explică
protuberanțele mării

MARIAN DOPCEA

învingător

Straniu război, cu mine însumi, duc
De ani și ani — cu patimă hilară;
Cu dăruie gâtlejul mi-l apuc,
Slobod în suflet ascuțită gheară.

Neisprăvit, îmi strig — și hăbăuc! —
Și ripostez urlând precum o fiară;
Cu silă hoitu-n cărciumi îl astruc
Nădăjduind mai repede să piară.

Un fel de altul crâncen îmi răspunde
Lovind orbeste și scuipând măscări —
Îl birui, gâfâind, și îl despoi:

Priviți și râdeți! Nu se poate-ascunde;
Îl potopesc, la rândul-mi, cu ocări.
... Învingător în straniul meu război!

o moarte ușoară

Cosmetica surâsului în veacul
De tristă pomenire, douăzeci:
Se taie colțul gurii cu briceagul,
Se suflă vânt în capetele seci.

Stăpânii tâmpi, de sărbători, si-arată —
Că-s leac la toate! — frunțile inerte.
Agonizează veacul sub zăpadă.
Se stinge... Dumnezeu să-l ierte!

posibilul

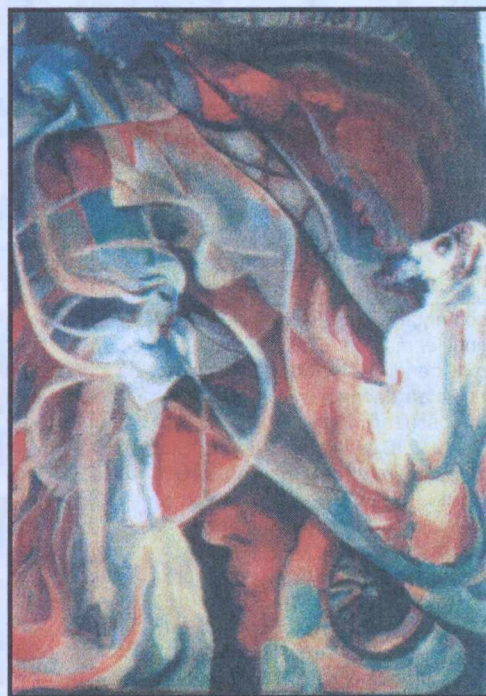
Tovarăș mi-e, de când mă știu, esecul;
Din ce-am visat — doar praful s-a ales.
Însă nimic n-am învățat, zvezecul,
Din zi în zi mai abitir visez.

Din zi în zi mai abitir mă dăru
Posibilului ce visând se tесе —
Și dau cu tifla spre realul cărui
M-au hărăzit puteri neînțelese.

vocea

Îmi place, uneori, să cred c-am fost
trimis în lume cu anume rost
și nu, precum demult am auzit,
din întâmplare și de un smintit;

ci vocea demonului ce mereu
își cată lucru împrejurul meu
perfid către ureche drum își face:
„smintit ești tu — de vrei să crezi ce-ți place!”

• Omniprezent

în plasă

mă zbat ca o gănganie
prinsă-n
plasa paianjenului:
cu instinctiva,
oarba nădejde
a spaimei.

primit-a semnalul
Nimicul ascuns —
ci răbdător
mă așteaptă;

când puterile-mi
se vor apropia de sfârșit
va coborî
pe nevăzutu-i fir,
mă va musca
precis,
o singură dată.

mereu

degeaba vorbiți de bucurie nădejde lumină
adevărul e că vom fierbe mereu în cazanul
acesta

la rândul-le demonii-și vor serba triumful
gemând
scrâsnindu-și înmăsurile din care nu vom
înțelege

niciodată nimic

din când în când

În înstelata-i, rece veșnicie,
Ascuns mereu, s-a decrepit și Domnul.
Tot mai adesea îl cuprinde somnul
Și-atunci, inert, de lume nu mai știe;

Și ies atunci, de bunăseamă-n lume
Cei nechemati, ispite semănând
În minti și trupuri — de nu-și află rând
Ludea la zaiafet, la răs și glume:

Jocuri, oprite altfel, desfășoară
Cu frenezie-n fericite văi.
Tipă copii, ling casele vâpăi —
Și siluiesc bărbații — și omoară..

posibilități

Ziua de azi: Prăpastie deschisă
Pe buza căreia stau, visător:
Ochi de fiară-n cosmic întuneric,
Pândindu-mă;

Tavernă-mbietoare trimițându-mi
Neruşinat chemările desfrâului,
Neînțeleasă carte-n care sufletul
Mi se va pierde;

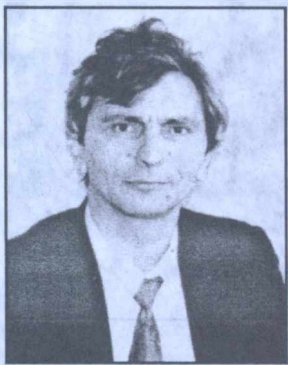
Tăcere enigmatică și albă
A Domnului, zumzăitoare stradă —
Sau poate doar odaie oferindu-mi,
Lânced, culcusul.

veacul

Balcării sângere —
și sângere Caucazul;
pământu-ntreg
e-o rană sângărândă;

veacul se stinge
cum a și trăit:
cu botul plin de sânge,
sătul, mulțumit...

DIMA ZAINEA

infirm

Guta dorului
mă înveleste
cu stresini
meditative
Albul intimității
îmi atârnă-n
mâini franjuri
tunse de tine
mereu cu distanță
Sub lumina străzii
rostogolită-n inși
timpul elastic
în fugă
îmi scurtează
mâna tandreței.

ghimpe

Lumina zilei
mă desenează
solfegiu
Vioara ta tot mai
veche
mă doare-n
surdină
Trupul mi-i
croit din pled
tesut de felină
și mâna mea
n-o mai stii
mă lasă pe
gânduri arcus

apăsare

O dimineată tăcută
mă tine pe gânduri
cu nuanțe zgribulite-n
clar
Ochiul meu desfrunzit
se clatină-n zări
bătăi paralele
de Eu fără mine
Ceată tâlhară
mă buzunărește
și trupul ghimpat
asudă sub stresini
vocale de viață
suspectă

târm de ins

Păgână imparitatea
singurătății
mă apasă pe umeri
întrebări
despre tine
vie
cotidiană
antică poveste
Marină vocea ta
mă ademeneste-n
târm cu...
arheologia mâinii
ce scurtează timpul
în clipă

ea

Când treci...
strada se umple
cu taina
dintr-un soare
nevăzut
asuprindu-mă
cald
Chipul tău
o trecere
mă îmbogătește
cu lumină
sculptată-n
timpul viu

LEO BORDEIANU. Poet destul de experimentat (a publicat volumele **Mai mult dragoste decât ură** și **Palpabilitatea marginilor**), Leo Bordeianu scrie o poezie dominată de senzorial. Alternanța tonurilor (de la lumină, prin penumbră, la întuneric) creează un puternic „flux vizual” și o notă aparte de virilitate. Totul este în mișcare, în transformare. Totul este palpabil. Poetul intervine în text, se „dedă” la comentarii aparent neutre, creând, după o binecunoscută tehnică a cinematografiei, poeme în poeme. Versurile se scriu, fără nici un fel de retinere din partea autorului, în fata noastră. Laboratorul său poetic este la vedere. Asemenea poetilor americani, Leo Bordeianu nu oferă poeme, ci rețete de poeme. Ne îndeamnă să le pipăim și, parafrazând un vers celebru, să urlăm: „Sunt!”

Într-adevăr, poemele lui Leo Bordeianu nu te lasă indiferent, există, te îndeamnă la lectură și meditație. De fapt, ele împlinesc cu succes rostul poeziei.

Nicolae Popa se sustrage unei încadrări facile într-un anumit curent poetic. Modernismul său nu se reclamă neapărat dintr-o „direcție”. Chiar dacă prin poemele sale mai stăruie câte o boare lirică din poezia „Cenaclului de luni”: „Se va lăsa un fel de iarnă pufoasă / un fel de cumsecădenie săcâitoare / voi sta între înșeri ca semnul de carte între foi”. Nu mă îndoiesc că exercitiul critic îl va ajuta pe Nicolae Popa să-si individualizeze timbrul liric.

VASILE GÂRNET. Nume de referință în poezia basarabeană contemporană, Vasile Gârnet este și un apreciat și competent redactor de carte al editurii „Hyperion”. Sub „redacția” sa au debutat sau își publică volumele scriitori importanți din Basarabia: Emilian Galaicu Păun, Irina Nechit, Lorina Bălțeanu, Nicolae Popa și alții. Creator și lucrător, iubitor al poeziei altora, Vasile Gârnet a publicat până în prezent două volume de versuri — **Peisaje**

Tineri poeți basarabeni

LORINA BĂLTEANU. Autoare a volumelor de versuri **Obstacolul sticlei** și **Cioburi**, Lorina Bălțeanu este una dintre reprezentantele de marcă (alături de Irina Nechit, Lia Ticu, Angela Plopi, Aurelia Potlog) ale noii lirici feminine moderniste din Basarabia.

Lorina Bălțeanu scrie ușor, fără complexe, adunând „cioburile” semnificative ale unei existente agresate de „cuceririle tehnicii”. Demitizând cotidianul care ne îndepărtează de esențe, poeta este, în fond, o sentimentală. Ea tânjește după o existență adiată de boarea parfumată a romantismului. Natura sfătoasă și meditativă, conservatorismul și spiritul ludic, atât de proprii moldoveanului sunt ilustrate aproape fără voie de poetă, desi ea se zbate în direcții opuse trăsăturilor de mai sus. Ele, (poemele), se decodifică la o citire printre rânduri, sau, mai bine zis, la al doilea nivel al lecturii.

Ilustrativ pentru răzvrătirea poetei este poemul *De atâtea case cu nouă etaje* din care cităm: „de atâtea case cu nouă etaje / nu o pot lua pe de-a dreptul / înconjur asfaltul / să nu mă agate de păr ... / las hainele la un manechin cunoscut / din vitrină și mai departe înot / cu o piatră de gât / să nu mă ducă suvoiu de apă / în vreun castron”.

NICOLAE POPA este unul dintre tinerii scriitori basarabeni cu o bogată activitate editorială. Cărțile publicate până în prezent (**Timpul probabil**, **Ghid pentru cometa Halley** — ambele de

bolnave și **Personaj în grădina uitată** precum și romanul **Martorul**. Caracterul modern, chiar textualist al versurilor lui Vasile Gârnet este cât se poate de vizibil. Asemenea multor reprezentanți ai generației sale, el „a refuzat contextul poetic semănătorist” la 1906” care face „ravagii” în lirica basarabeană, sincronizându-se perfect cu mișcarea literară de idei din tară. Multe poezii ale sale au dedicații semnificative: Mircea Dinescu, Liviu Antonescu, Andrei Plesu.

Pentru Vasile Gârnet poezia este mijlocul ideal de comunicare. „Celulele moarte ale cuvântului” trebuie înlocuite grabnic, pentru ca „vocea justiției morale” să nu se stingă, pentru ca „duhul căderii” să nu se instaleze în fragila „trestie gânditoare”.

Închei această scurtă prezentare reproducând, pentru bucuria iubitorilor de poezie, un excepțional poem de dragoste: „Am adunat cioburile / nu mi-a fost teamă c-o să mă vezi / dintre perdele mai răzbătea doar lumina mâinii tale / pe care o sărutasem la despărțire / buzele mele schimonoseau un scâncet rusinos / atât mai dovedisem să înregistrez / atât mă mai gândii la mine atunci / când ai plecat cu pași de nufăr”.

AURA CHRISTI. Dintr-o așteptată (și necesară) antologie a tinerilor poeți basarabeni nu ar putea lipsi Aura Christi. Poetă și eseistă cultivată, Aura Christi este absolventă a Facultății de Ziaristică din Chișinău. A lucrat în presa din Basarabia (*Tineretul Moldovei*, *Galaxia Gutenberg*), iar din anul 1993, stabilindu-se la București, este redactor la *Contemporanul*.

A debutat în volumul colectiv **Dintre sute de catarge**, apărut în 1990 la Chișinău, împreună cu tineri poeți, prozatori și dramaturgi basarabeni. În anul 1993 îi apare volumul **De partea cealaltă a umbrei**, pentru care primește câteva premii.

Primul poem al volumului ne avertizează că Aura Christi a fost „uitată” în teritoriul poeziei, lucru pe care poeta nu-l regretă, ba dimpotrivă. Este mediul ei natural, este locul de unde „cealaltă parte a umbrei” poate fi „explorată” liric, unde „durerea e clară, clarvăzătoare”. De aici, Aura Christi revine „copilărită” în „absurda realitate”, pentru a lansa întrebări tulburătoare („cum e oare în visele înșelător?” „cine s-o fi pornit și n-a ajuns?” „De mine însămi cum să mă vindec?” „De ce-ti ascunzi ochii / Când mă-mbrâncesti spre zid?”).

Cu poezia „adânc cuibărită în sine”, cu sensibilitatea și cultura sa, Aura Christi („gânganie răstăgănată pe umbralul lui Iisus Christos”), ne îndreptățește să-i așteptăm cu interes următoarele cărți.

LIVIU CAPSA

Istoria literaturii române...

urmare din pag. 5

comentariile din **Dictionar**, cele de aici sunt mai subtile, mai interesante și, profitând de spațiul mult mai generos, mai bogate. Nu pot să nu remarc calitatea deosebită în prezentarea unor cărți și a unor scriitori din diverse etape: **Negură** de Eusebiu Camilar, **Descult** de Zaharia Stancu, **Ora 25** de Constantin Virgil Gheorghiu, **Groapa** de Eugen Barbu, **Levantul** de Mircea Cărtărescu, lui Vasile Voiculescu sub un titlu admirabil: *Vasile Voiculescu: contemporan cu Dumnezeu și vesnicia*, Stefan Agopian, Cristian Popescu, care încheie „psihic, moral și estetic o operă”. Pe de altă parte, unele volume sunt doar recenzate, cu aprecieri critice convenționale, ca și cum brusc s-ar fi sâstisit de atâtea lectură și critică.

Este indiscutabil că numeroși vor fi scriitorii incluși în această carte care se vor declara nemulțumiți sau indignați. Mulți dintre ei pe bună dreptate, alții, mai puțin, doar din simplă fatuitate, câțiva, și mai

VICTOR STEROM — 65

voi descifra întunericul

Cu nervii vraiste adun
silabă cu silabă.

Numai eu dinaintea furtunii
cuibărit în verbul cu spini,

gol, cu sângele gol
voi descifra întunericul...

confesiune

Eram sub coaja unui verb
cum timpul sub iarbă.

Eram secunda marilor civilizații,
ascultam cum mă voi întâlni
cu mine însumi
ca muntele
cu amurgul...

o turmă de clipe

Vin după melci — cupa mi-e goală,
adun urme de treceri pe-aici
și ochiul sunt eu; trecutul fiindu-mi
o turmă de clipe; îți spun: așază-te
între litanie și rugă
pe tărnușul neputincioasei arhive.

un murmur inefabil

Doar eu în frigul mării
care-ngână
atât de șters sfârșitul.
Ajung în somn pe malul celălalt
un murmur inefabil.

Doar eu intru și ies
prin brătara unicului val.

un contur nelineștit

Valul
prin marmura gândului
e un cântec
cum aripa zăpezii
o iluzie.

Un contur nelineștit
sfredelind tăceri...

setea de fântâni

Iar am pornit să plâng furtuna —
setea de fântâni fără izvoare,
umbre care nu mai au nici o nădejde;
falsele dibuiri către nimeni.

Aerul se agată de lilieci
topiti.

Doar eu umblu pustii,
doar valurile se mai sparg
de câte o barcă, doar seara
își mai ascunde privirea
în câte-o cascadă de stele...

dreptunghi

Acest unic dreptunghi prin care
se scurge timpul mai departe
l-am săpat eu însumi
verb cu verb,
silabă cu silabă,
clipă de clipă
până într-o zi

când s-a umplut cu mine...

scena

„La statuia
lui Eminescu”

O evocare dramatică a Sfântului precurat al gândirii și simțirii românești și-a propus să înfăptuiască, chiar în ziua nasterii sale (15 ianuarie), Teatrul „Ovidius”, care a oferit publicului nu numai premiera lui Gerar, pe un scenariu scris de actorul Lucian Iancu, ci și mizanscena cea mai nouă din anul 2002 a instituțiilor profesionale de spectacol constantene. Să recunoaștem că misiunea pe care și-a asumat-o cunoscutul interpret și profesor la Departamentul Arte al Universității „Ovidius” a fost cutezătoare, delicată și, așa cum ar fi spus-o însuși Poetul, „cu asupra de măsură”. În programul de sală (redactat de secretarul literar Anaid Tavitian cu sobrietate, fantezie și cu un remarcabil simț al proporțiilor), autorul scenariului *La Statuia lui Eminescu* prefigurează, lapidar, câteva ipostaze ale Creatorului celui fără de prihană, pe care urmărește să le definească pe durata reprezentatiei, pornind de la universul creației eminesciene: „Marele Îndrăgostit” care „nu se smiorcăie, ci iubește în flăcări scânteietoare, jucăuse sau furioase”; „Marele Revoltat” și „Marele Patriot” care „nu scrie, trage cu bazooka” (metaforă deconcertantă și intempestivă, de sorginte cazonă, care insinuează mai mult decât vehemența tonului!); „Marele Pictor”, „Marele Întept” și „Marele Întristat” care „cunoaște și iartă”. Aceste fațete ale personalității eminesciene transpar, îndeosebi, din însăși publicistica sa versificată și, în mai mică măsură, din proza sa. Remarcabilă este inserierea unor replici ale celor cinci personaje-cheie, pe temeiul fragmentelor selectate din poezia filosofică, peisagistică, idilică, patriotică, mitologică, cosmologică, precum și din acele unice și tulburătoare „ars poetica” eminesciene. Satira politică (antipoliticianistă) vitriolantă, corozivă din cele cinci *Scrisori* este subtil aseasonată epocii actuale (la care se mai fac unele aluzii malitioase, voit pamfletare). Versurile închinat misterului feminin reliefează nu atât convingerea că femeia e „copie imperfectă a unui prototip irealizabil”, cât sentimentul că Eminescu a cântat un ideal de iubire, o iubire posibilă, realizabilă, dar neîmplinită, ci râvnită, ardent trăită, un vis minunat de iubire prefigurând perfecțiunea în materie de afect. Meritul regizorilor Alexandru Tocilescu și Lucian Iancu a constatat în mestesugul de a conferi tensiune dramatică demersului scenic nu numai prin patosul, sinceritatea și adevărul rostirii din Eminescu și despre Eminescu, ci și prin tratarea antitetică a întâlnirii celor cinci iubitori, de diferite vârste și profesii, ai lui Eminescu, în raport cu renegarea valorii incommensurabile a Demiurgului de către tinerii pasionați de stridentele atonale propagate de *Bug Mafia* și în contrast izbitor cu festivalismul delirant, găunos și abject al celor care, la aniversarea Voievodului nostru spiritual, încropesc ceremonii formale, zgomotoase, străjuite de luminile orbitoare ale reflectoarelor în fața camerelor de luat vederi și tentati să dispară subit după ce depun câteva coroane de flori la statuia din fața Cazinoului, măzgălită cu elucubrații în graffiti. Actorii Lucian

Iancu, Eugen Mazilu, Nucu Stângaciu, Vasile Cojocaru și Cosmin Mihale joacă natural rolurile unor concitadini care re trăiesc, cu vie emoție, memoria celui mai mare poet român al tuturor timpurilor și transmit, dincolo de rampă, fiorul sacru al venerației față de acesta. Mesajul clar, izvorând din fântâna sufletelor lor, constă în afirmarea perenității operei eminesciene și în potentarea necesității imperioase a recursului perpetuu la Eminescu, garanție a regenerării noastre sufletești.

Scenografia Eugeniei Tărășescu-Jianu, cu deosebire sugestivă, conturează, cu o parcimonioasă economie de mijloace, detalii edificatoare pentru felul în care contemporanii noștri conservă amintirea celui care, pe la 1882 vizita Constanta, locuind la Hotel d'Angleterre, de la fereastra căruia vedea marea pentru întâia oară, resimțindu-i nemărginirea, dar și schimbarea de culoare și mișcare „ca și femeia”. Notabilă este prezenta în spectacolul *La Statuia lui Eminescu* a unor studenți de la Departamentul Arte al Universității „Ovidius”. Și pentru că, dincolo de tot ceea ce am scris, ar trebui să amintesc un nume, un singur nume (nu așa cum, circumstanțial, au fost amintite numele lui Caragiale, Nichita Stănescu și Marin Sorescu) aureolat de cea mai tulburătoare trăire și simțire din acest spectacol este Vasile Cojocaru, respectabilul și sensibilul poet, actorul polivalent, care și face din arta eminesciană un model de rigoare, de forță de expresie și de autenticitate a combustiei scenice.

„Opera de
trei... păzește”

Spectacolul-premieră de la „Fantasio”, al cărui titlu comico-satiric (*Opera de trei... păzește*) e o parafrază la celebra dramă epică a lui Berthold Brecht (*Opera de trei parale*), s-a născut dintr-o nevoie, acut resimțită, a colectivului tomitan de revistă, distinct exprimată spre final, asemenea unei tulburătoare profesiuni de credință: „Ori comedia sau tragedia / E viața noastră și-i frumoasă orice-ar fi / chiar răsău-plânsul, dansul, surâsul / E viața noastră, ne e dragă, orice-ar fi / E arta noastră, e viața noastră...” Echivalentă cu o pledoarie „pro domo”, reprezentativă scoasă-n luminile rampei pe 2 februarie a.c., după un gol istoric de peste un an de la marea izbândă artistică numită *Sfânt și păcătos*, ambiționează să demonstreze că, în pofida austerității financiare, în pofida premonițiilor fatidice privind comasarea sau restructurarea instituțiilor profesionale de spectacol de la Pont, și în ciuda unor speculații ieftine despre deriva și imposibilitatea redresării Teatrului „Fantasio”, acesta e capabil să reziste tuturor intemperiilor ignobile și să supraviețuiască, mândru și demn, tuturor pornirilor stihiale concertate diabolic împotriva-i, chiar și fără a beneficia de un loz câștigător în valută forte. Comedia muzicală evocată aparține Celinei Petrescu, regizoare la Societatea Română de Radiodifuziune (redacția de divertisment), muzica (piese originale și adaptări) e semnată de Gabriel Basarabescu, scenografia e gândită și clădită de Adriana Urmuzescu de la Opera Națională din

București, în timp ce maestra-coregraf Rose-Marie Bot Stocet își asumă marea răspundere a regiei și a proiectării tablourilor coregrafice pe durata cărora ritmurile clasice, consacrate, coabitează cu dinamica antrenantă a dansului modern. În „Anul Caragiale”, premiera de la „Fantasio” optează pentru o tramă eminentă caragialescă, cu un bilet de loterie pierdut și aparent de negăsit, în căutarea căruia se lansează, ca într-o furibundă cursă de urmărire, o serie de personaje din lumea fascinantă a Operei: soții Figaro și Traviata care luptă pentru putere în viață și în teatru, interpretați de Paul Talașman și Maria Lupu; Carmen-Luiza Sarivan, un lago-feminin, înțreținută unui individ suspect, cu cazier, care ajunge ministru; Norma — Mirela Pană, codoasă și vampă deopotrivă, care ajută societatea „să avanseze înainte și înapoi” și care, pentru prestațiile ei epicureico-hedoniste, pretinde să fie votată la proximele alegeri și să i se ridice statuie!; Azucena — Ileana Sipoteanu, „paranormală cu ... anticipație”, țiganca-ghicitoare care pretinde că, prin a ei magie, ar fi „ultima sansă” de salvare pentru economia românească, eroină de toată nostimada prin remarcă „la mine dac-ai apelat / Succesul e garantat”; Rigolito — Ovidiu Popescu; Mefisto — Dumitru Caramitru și cele patru gratii „fragile lebede” — Fane Ghintă, Laurentiu Vlad, Florin Oprică și Ionut Dulgheriu. Biletul de un milion de dolari, recuperat finalmente, e folosit nu pentru satisfacerea apetitului sardanapalic al lui Figaro, ci pentru privatizarea și salvarea de la ruină a teatrului. Un happy-end survenind după o sarabandă de peripeții, mai mult sau mai puțin comice (vezi „dresura” aplicată actorilor de „scorpie”, de Traviata — căreia, în mod paradoxal, o forță malefică îi îndeplinește imprecțiile, atunci când, trăgând sforile și oferind spagă, ea ajunge să uzurpe scaunul directorial al sotului, pe care-l înzestrăse cu licență universitară și cu titlul onorabil de „doctor”). La acest sfârșit fericit aureolat de un french cancan la la *Moulin Rouge* se ajunge după ce asistăm, cu certă satisfacție, la recitalurile actoricești ale Mariei Lupu, Luizei Sarivan, Mirelei Pană (reconfirmându-și statutul de vedetă) și, de ce nu, al Ilenei Sipoteanu (pe care o descoperim ca actriță, într-o ipostază fundamental inedită, căreia îi corespunde cu farmec și naturalitate). Textele comice, inegale ca valoare, vestejesc tarele tranziției (aranjamentele de culise, promovarea nonvalorilor, ciubucul și hatârul, inflația cu dezastruoasele consecințe, imoralitatea crasă a camarilei politicianiste, decăderea moravurilor, cinismul, agresivitatea și bațjocura exercitate de clasa politică și chiar baterea unor aluzii, mai mult decât străvezii, la adresa autorităților locale, care nu alocă fondurile bugetare imperios necesare instituțiilor de cultură). Replicile naturale combinate cu producerile solistice înregistrate (play back) nu ne-au oferit prilejul de a formula supoziții asupra virtuților vocale ale interpretelor, cum de altfel nici ansamblul de balet de la Opera tomitană, comparativ cu cel de la „Fantasio”, perfect omogen, nu prea ne-a convins. Lipsă de exercițiu și de adaptare la specificul revuistic! Să salutăm, în încheiere, angajarea la „Fantasio” a lui Paul Talașman (Figaro), reprezentant de marcă al revistei românești, și să afirmăm că *Opera de trei... păzește* (păstorită în exclusivitate de creatori bucureșteni și realizată efectiv de concitadini noștri) va ocroti această instituție, ca un port-bonheur, de toate relele, cele cu voie și cele fără de voie...

VIRGIL MOCANU

FLORENTA
MARINESCU

W.A.MOZART — G.VERDI

Personaje, Caractere, Eroi (IV)

În 1831, în Italia s-a revărsat un puternic val de revolte, care a cuprins toată țara. Regiunile răsculate au început să se unească, formând „Provinciile Unite ale Italiei”. Mișcarea a fost înăbușită, iar carbonarul Ciro Monetti, executat. Tot în 1831 ia ființă „Tânără Italie”, condusă de Giuseppe Mazzini, recunoscut prin „Dio e popolo”, despre care Garibaldi avea să afirme: „Când tot dormeau, numai el era treaz.”

Giovanni Niccolini, prieten al lui Ugo Foscolo și al lui Manzoni, a scris drame patriotice, dintre care „Giovanni di Procida” a fost considerată apela la revoltă. „Îngerul”, cum Verdi avea să-l numească pe Manzoni, scrie „Adelchi”, „Logodnicii” și „Contele de Carmagnola”, ultima lucrare având drept prefață celebra „Scrisoare despre romantism”. Ele au creat o revoluție în drama italiană, de care Verdi a ținut cont și din care s-a hrănit cu nesat. Să nu uităm că printre revoluționarii carbonari s-au aflat Byron, Silvio Pellico, Giovanni Berchet, Gabrielle Rossetti. Acesta este climatul care l-a crescut pe Verdi, l-a maturizat, i-a furnizat „materie primă” noptilor sale de nesomn și creație.

El însuși luptător și aspirant la o condiție socială demnă, Verdi avea să dea eroilor săi consistentă atitudinală și emoția marilor luptători, conturată pe suflul luptei pentru adevăr, libertate, independență. De aici se vor desprinde Ernani, Don Carlo, Ezio („Attila”), Pagano („I Lombardi”), Manrico („Il Trovatore”), Don Alvaro („La Forza del Destino”) și mulți alții. Eroi și eroinele verdienne poartă amprenta marilor frământări politice și sociale ale vremii lor, a cadrului istoric cărora îi aparțin, dar au specific dinamici și fluxul emoțional care l-au dominat întotdeauna pe Verdi, muzicianul, dar și pe omul participant direct la scrierea unei istorii agitate pentru Italia, pentru Europa, în general. Tocmai aceste gânduri, aspirații, sentimente și trăiri intense se repercută în decuparea unor eroi de o foarte cristalizată definire, având duritatea otelului dar și strălucirea diamantului. Acțiunile lor sunt tranșante, definitive, chiar dacă este vorba despre iubire sau onoare, viață sau moarte. Ori, o astfel de materializare sau o astfel de consistență îi scapă lui Mozart, nu din lipsa vreunei dimensiuni sufletești, ci din neputința ancorării într-un timp istoric virtual sau ca rezultat al vreunui angajament formal cu propria epocă.

Mozart l-a avut ca ideal pe Haydn, el însuși angajat scriitor al unui monarh, cu condiții clare și umilitoare uneori, pentru a-și pune în valoare geniul, creația, izvorul nesecat de frumusețe, prin arta sunetelor. Tributar unui sistem social de care depindea comportamentul și material, Mozart se strecoară, cu ușurință, printre capriciile artistice ale unui sau altuia, printre comenziile concrete pe teme diverse, lăsând loc unei meditații mai intime, unui spațiu de estetică mai elaborată și mult mai liberă decât cea pe care a îmbrățișat-o Haydn. La toate acestea și-au spus cuvântul, pentru posteritate, o inimaginabilă sursă interioară de melodicitate și o fertilitate tematică pe măsură, acoperită de strălucirea unui înger care i-a condus, din astral, nu numai geniul, dar și frumusețea.

Wagner s-a oprit, deseori, cu gândul, dar și cu analiza lui muzicală asupra lui Mozart, găsindu-i tot atâtea frumuseți cât și defecte, acuzându-l de prea multă feroare. „torentul de foc” fiind turnat în canoane stricte pe care „Magner” (cum l-a denumit Nietzsche) le considera prea puțin rezistente.

„Mozart are o semnificație foarte mare numai pentru istoria muzicii în general, în nici un caz pentru istoria operei ca gen aparte de artă.” (Wagner).

„Acel miros melodic și-a găsit un teren atât de fertil la Mozart, această natură artistică minunată, sănătoasă, cu totul echilibrată, încât a permis să răsără din ea, din nou, aceea frumoasă floare de artă autentică, ce ne transpune în cea mai sinceră exaltare sufletească. Chiar și la Mozart, el găsea totuși această hrană numai dacă i se oferea spre însoțire, cu întreaga sa natură muzicală, ceea ce îi era înrudit, sănătos și pur omenesc, sub formă de poezie și a fost aproape numai o fericită întâmplare că acest fenomen l-a întâmpinat în viață de mai multe ori. Acolo unde Mozart a fost părăsit de acest zeu fecundator, numai cu greu a putut obține chiar și artificul celui miros, menținându-l tot artificial, fără viața adevărată, necesară: aceea melodie atât de luxos cultivată suferă însă de un formalism rece, lipsit de viață.” (Wagner).

Asa descria creatorul dramei muzicale prin mit („mântuitor al operei prin mit”, cum ar fi spus Thomas Mann) pe Mozart, pe care l-a admirat și căruia nu a conștientizat să-i recunoască „posibilitatea inepuizabilă a muzicii”.

• Infinit

profil

VICA ȘOOS

Demersul artistic propus de Vica Soos ar putea fi etichetat semantic ca „pictură metafizică”. Accentul cade nu atât pe forța expresivă a culorii, cât pe construirea unei viziuni spiritualiste dominate de simbolismul biblic.

Lucrările stau sub semnul unei duble incursiuni: în macrounivers (în cosmic) și în microunivers (în uman). Motive încărcate de sacralitate precum: porumbelul, oul, arborele vieții, grădina Edenului ne indică faptul că unul dintre scopurile acestei incursiuni ar fi căutarea divinității, a centrului de iradiere a energiilor cosmice. Pe de altă parte, incursiunea în microunivers — imersiunea în adâncurile psihicului uman — se proiectează sub forma unor peisaje mental-afective, ce traduc plâsmuirii halucinante ale inconștientului.

Ca metafore plastice care se repetă în mod obsesiv apar: arborele, oul și porumbelul. Arborele este asociat cu un adevărat sistem de vase sanguine prin care circulă energia cosmică. Oul este o realitate primordială și totodată o imagine a totalității. El apare corelat cu porumbelul, simbol al permanentei geneze, căci Duhul Sfânt este Cel care fecundează apele primordiale, dând formă lucrurilor.

Se remarcă faptul că figurile umane, încastrate în sintagmele vizuale, se pot împărți în două categorii: chipuri aflate în meditații sau în invocare sugerând consonanța cu energiile universale, și chipuri — cu o apariție redusă — revoltate, aflate în dezechilibru. De asemenea, un chip nu este surprins niciodată frontal, iar chipurile care nu se revelează decât în parte ascund o taină.

În încercarea de a contura o lume pură, a numenalului, prin apelul la simboluri se pierd, uneori, din vedere mijloacele picturale, ceea ce duce la un oarecare manierism.

Pictura Vicai Soos se adresează în primul rând rațiunii, care trebuie să decodifice imagini ce țin de un anumit cod cultural, și apoi senzorialului, fiind un joc creator în care transcendentă devine imanență, prinzând formă și culoare. În general, lucrările stau sub semnul joncțiunii dintre terestru și ceresc, al armoniei — ca atmosferă a peisajelor pur spirituale.

CARMEN SERBAN

Acest număr este ilustrat cu lucrări aparținând pictoriței Vica Soos

Încercarea de a stabili componenta etnică a așezărilor din zona litorală în secolele V-I a.Chr. este extrem de dificilă, datorită insuficienței și repartizării inegale a cercetărilor (mai numeroase în teritoriul histrian și în cel callatian dar lipsind în *chora* Tomisului). Fără îndoială, populația getică (în unele zone geto-crobică), cunoscută prin tipuri ceramice specifice și mai puțin, pentru ultimele secole ale erei vechi, prin descoperiri funerare, reprezenta partea demografică cea mai importantă. Ps.Scymnos menționează că „la hotarele crobizilor și scitilor meleagurile de acolo au ca locuitori greci amestecați (*migadas Hellēnas*)”, termen echivalent cu un altul, mai bine cunoscut, de *mixellenes*, utilizat în decretul olbian în cinstea lui Prothenes, sau *mixobarbaros*, din alte surse literare, care locuiau în așezările de la marginile *chorei*: cei în cauză nu se bucurau de toate drepturile cetățenesti, fără a fi dependenți în adevăratul sens al cuvântului. Acești *migadaei Hellēnes*, puteau fi geți sciti și crobizi elenizați din unele așezări de tipul celor de la Albesti, Coroana, General Scărișoreanu, Pecineaga, Cotu Vâii, Constanta-Palas, Piatra, Palazu Mic, etc. (eventual și grupuri mici de alte populații — bastarni, iar mai târziu sarmati — pătrunse în mai multe rânduri la sudul Dunării și stabilite în preajma litoralului).

O prezentă scitică notabilă în teritoriu nu se poate decât presupune deocamdată, mai ales pe baza izvoarelor literare, numismatice și epigrafice, mai puțin a celor arheologice. Dar se constată un *adstratum* nobil scitic, sugerat îndeosebi de complexele funerare din apropierea Callatidei, ca și de cele de la Topraisar, Cumpăna și Histria (din cetatea milesiană doar unii tumuli).

Scitii au reprezentat o componentă etnică permanentă în Dobrogea — mai ales în zona litorală — până la începutul epocii romane. Acest fapt este relevat atât de apariția în zonă a cunoscutelor monede cu efigia regilor lor, cât și de unele izvoare literare sau epigrafice. Cei sase basilei — Ailios, Akrosas, Charaspes, Kanites, Sariakes și Tanusa — sunt considerați sciti de marea majoritate a cercetătorilor, chiar dacă grecii și geții nu au lipsit de pe teritoriul în care ei își aveau stăpânirea. Aceste formațiuni politice par să fi fost destul de puternice, după cum o dovedesc relațiile stabilite de Kanites cu Odessos. De asemenea, cei mai mulți cercetători consideră că monedele au fost produse în orasele grecești vest-pontice (Odessos, Callatis, Tomis) pentru basileii sciti aflați în apropiere, desi există și opinia potrivit căreia le-ar fi emis însisi regii în cauză. De fapt, producerea unor asemenea monede era un procedeu obisnuit în orasele grecești, aceasta reprezentând o modalitate de achitare a obligațiilor asumate la încheierea unor tratate cu reprezentanți ai unor forte dominate, la un moment dat, în regiune.

Aria în care basileii amintii si-au avut stăpânirea s-ar plasa, potrivit majorității cercetătorilor, între Callatis și Dionysopolis (Balci), cu centrul la sud și la nord de Bizone (Cavarna). Desigur, limita nordică a stăpânirii lor ar putea fi mai sus de Callatis, dacă avem în vedere complexele funerare de caracter scitic, apărute în zonă. Spre vest, limita acestei stăpâniri este încă greu de stabilit, dar ea a fost împinsă uneori, în mod

exagerat, până spre Dunăre. Monede izolate ale regilor sciti amintii s-au găsit și în alte zone.

În cunoscutul decret histrian pentru Agathocles, fiul lui Antiphilos, din secolul II a.Chr., Dobrogea, sau mai probabil, doar o parte a ei, este numită pentru prima dată Scitia. (D.M.Pippidi, ISM, I, 1983, nr.15, p.89-93). Faptul constituie o dovadă importantă că, la data înregistrată de inscripție, exista în regiune o populație scitică relativ numeroasă, cu siguranță mai ales în apropierea zonei litorale, unde se află Histria — cetatea care l-a onorat pe Agathocles. Această populație era venită de mai mult timp, probabil în diferite rânduri, de peste Dunăre,

arheologie

MIHAI
IRIMIA

din moment ce a reușit să transmită numele său tinutului pe care îl locuia. Totodată, aceasta explică și denumirea sub care regiunea va fi menționată ulterior de unii autori, cea de Scitia Mică.

Din analiza textului inscripției dedicate lui Agathocles nu reiese că tracii care au pricinuit atâtea necazuri Histriei și teritoriului agricol al acesteia ar fi venit de la distanțe foarte mari, „și mai întâi, într-o vreme când cetatea era bântuită de tulburări, iar tracii în număr mare atacau orasul și teritoriul, când grânele stăteau să dea în pârg... Agathocles a știut să păzească tarinile” ..., „iar când tracii din jurul lui Zoltes au pătruns cu oastea mare în Scitia, către orasele grecești aflate sub oblăduirea regelui Rhemaxos, (tot el) ales sol, a pornit în țară străină, străbătând pământul mai multor noroade și, înfruntând primejdiile de tot felul, a convins pe barbari să crute cetatea”...

„Când după aceasta, aceiași (barbari) au năpădit tinutul și au prins să asedieze Bizone și să pustiască teritoriul, grânele noastre fiind (și de data aceasta) gata să dea în pârg, ales sol și pornind spre locul unde se afla oastea, i-a convins pe Zoltes și pe tracii, cu pret de sase sute de galbeni, să nu pătrundă în teritoriu, nici să se apropie de oras”...

„Și iarăși ales sol în Tracia, și la căpetenia acestora, Zoltes a reînnoit învoielile și înțelegerile încheiate cu ei; și simțind (tot atunci) că se strâng laolaltă tâlhari mulți, a adus faptul la cunoștința lui Zoltes”...

„Iar mai târziu, călcând tracii jurămintele și învoiala și tot dând năvală (pe pământurile cetății) ales de popor comandant cu depline puteri al teritoriului și strângând osteni voluntari dintre cetățenii și barbarii adăpostii în cetate...” „I-a convins pe regele Rhemaxos să dea spre paza cetății călăreți o sută; iar când tracii au căzut în număr mare asupra străjerilor...” (Traducerea textului este preluată după exemplara versiune și interpretare datorate lui D.M.Pippidi, *loc.cit.*, idem, *Contribuții la istoria veche*

Despre sciti și Scythia Mică în ultimele secole ale mileniului I a.Chr. (II)

a României, București, 1967, p.186-221).

Textul ne-ar sugera, mai degrabă, vecinătatea relativă a tracilor lui Zoltes, ceea ce îi facilita acestuia strângerea informațiilor necesare reușitei jafurilor și miscarea atât de dezinvoltă în zonă. Atacul lui asupra orasului Bizone ar putea lăsa impresia situării lui și a cetelor de tâlhari pe care le conducea undeva, spre sud, dar tot în zona litorală. Repetarea periodică, la distanțe mici de timp, a jafurilor patronate de Zoltes, ar sugera, de asemenea, prezenta acestor tâlhari nu prea departe de teritoriul histrian. Acelasi lucru ne-ar lăsa să înțelegem și ruta parcursă de Agathocles ca sol, la Zoltes, care în epigrafă nu ne apare nici prea

îndepătată nici deosebit de primejdioasă. În schimb, când Agathocles este „ales sol și pornind la drum pe apă” merge la Rhemaxos pentru a-i cere ajutorul, el străbate distanțe importante, așa cum sugerează inscripția.

Într-o altă inscripție de la Istria (D.M.Pippidi, ISM, I, 1983, nr.18, p.96-99), din secolul al II-lea a.Chr., apare informația despre „*prōshoron Thraiken*”, interpretată ca reprezentând „teritoriu vecin, locuit de tracii”, „teritoriu de margine”, sau „acea parte a teritoriului orășenesc (ori o regiune vecină cu acesta) locuită de tracii. Ar fi o dovadă în plus că în vecinătatea teritoriului rural al Histriei locuiau și tracii, poate împreună cu alte populații.

Informații valoroase referitoare la scitii sud-dunăreni ne-a transmis Strabon, contemporan cu Ovidius. În *Geografiā*, considerată drept una dintre cele mai complete și mai competente scrieri de acest gen asupra lumii vechi, menționează că „datorită multimei locuitorilor de acolo (dintre Bosporul Cimerian și Boristene = Nipru, n.n.) — care au trecut peste Tyras și Istru și s-au așezat în tinutul de dincoace —, o bună parte din Tracia s-a numit și ea Scythia Mică”. Tot el afirmă că acestora „traciile-audat pământ, fie cedând forței, fie pentru faptul că pământul era nefolositor”, și anume „scitilor agricultori”.

Delimitarea teritoriului care a aparținut Scitiei Mici sud-dunărene din această vreme, în accepțiunea izvoarelor antice, nu este sigură. Cel mai adesea, ipotezele exprimate au fost corelate cu aria sugerată de răspândirea monedelor regilor sciti amintii mai sus, sau cu limitele provinciei Scythia create de Diocletian (284-305).

W.Knechtel aprecia, în anul 1919, că, pornind de la Plinius cel Bătrân, care „menționează pe scitii din Dobrogea în descrierea sa despre provincia Moesia”, ar rezulta că „hotarele teritoriului populat de sciti sunt identice cu acelea date de Skymnos (de fapt Ps.Scymnos, n.n.), adică linia dreaptă care

pleacă de la Durostorum (Silistra) la Dionysopolis (Balci). Râul Zyras (=Batovska) formează hotarul cel mai sudic, și Dionysopolis este ultimul oras care se învecinează cu teritoriul lor”.

V.Canarache considera, într-un studiu mai vechi, din 1933-1934, că, „întreg teritoriul de la ieșirea din platoul dominant al Dionysopolis-ului și Krini-ului (=Ekrene) până la Nikolaevska, și de aici până la Calagidere și apoi până la Dunăre, până la guri, constituia regatul sau regatele Scitiei Minore”. Tot aici el considera că regatele în cauză „au avut în stăpânire Bizone, Tiriza, Tiriza Acra și toate așezările mici de pe litoral... cuprinse între Capul Caliacra și Mangalia, sau chiar tot litoralul de la Balci, cuprinzând și Cavarna. Constatând că până la acea dată „nu s-au găsit monede (scitice) în teritoriul urban al Tomisului, Callatiei, Dionysopolisului, Istriei sau Odessosului”, el elimină din „teritoriul Scitiei regale” orasele grecești în cauză și teritoriile lor rurale din vecinătate. Într-un alt studiu, V.Canarache și-a reconfirmat opinia potrivit căreia întreaga regiune aflată la sudul gurilor Dunării, respectiv Dobrogea, ar fi constituit, în accepțiunea izvoarelor antice, Scitia Mică. Totodată, el aprecia că limita sudică a Scitiei Mici ar fi marcată „de o linie de la Dunăre la Mare: Rusciuc, Sumla-Burgas”. El a extins mult și aria de răspândire a monedelor scitice, mai ales spre vest și sud. Spre vest, descoperirile monetare nu susțin, însă, o asemenea extindere; către sud, linia propusă are ca repere descoperirile de la Cap Caliacra, Bălgarevo-Dobric (=Ghiarsuiciuc), Cavarna, Balci, Teke-Balci și Aquae Calidae.

S.I.Andruh elimină din ceea ce ea consideră a fi aria propriu-zisă a Scitiei Mici orasele grecești și teritoriile lor rurale apropiate, atribuindu-i însă o parte a zonei centrale și sudice a Dobrogei, având ca repere estice, printre altele, descoperirile arheologice și numismatice de la Albesti, Arsa, Topraisar, Cumpăna, iar ca repere vestice pe cele de la Nicolae Bălcescu și Medgidia. Linia care marchează limita vestică se depărtează apoi de litoral, cuprinzând centrul regiunii. Spre sud-sud est, limita Scitiei Mici ar fi marcată de o linie aflată aproximativ la vest-nord vest de Odessos și Dionysopolis.

Recent au fost publicate alte șapte monede scitice, toate descoperite în județul Constanța: patru la Bărgănuș (com.Cumpăna), localitate aflată la circa douăzeci de kilometri vest-sud vest de anticul Tomis, una la Valul lui Traian, una — probabil — la Constanța și o alta la Dunăreni (com.Aliman, localitate aflată pe malul fluviului). Monedele de la Bărgănuș (toate emisiuni ale lui Kanites) reprezintă un alt reper al limitei vestice pentru răspândirea pieselor de acest tip. Cea de la Valul lui Traian corespunde teritoriului rural tomitan. Aceasta, ca și exemplarul de la Tomis, s-ar putea explica, eventual, ca rarități pătrunse într-o piață monetară dominată, în general, de alte tipuri de piese. Moneda de la Dunăreni (de tipul Ailios) și cea de la Silistra (de tipul Kanites), cunoscută de mai multă vreme, pot fi considerate, deocamdată, simple piese la purtător, fără a dovedi o eventuală extindere a stăpânirii basileilor amintii până în această zonă, sau chiar la nordul Dunării, așa cum s-a exagerat uneori (pentru regatul lui Kanites).

cartea de știință

CONSTANȚA VECHIE

Am în față o nouă carte scrisă de Marian Moise intitulată *Constanța veche* (apărută la Constanța, Editura „Menora”, 2001, 517 p.). Trebuie să recunoșc că am consultat-o cu deosebit interes, având eu însumi preocupări în acest domeniu, și nu m-a mirat impresionantă, ca dimensiune, bibliografie, cât mai ales faptul că autorul reușește să adauge cărămizi noi la o construcție la care au trudit înainte multi publicisti, istorici și literati, însă forța cărții este dată de formația sa de economist în administrație: cifre, sume, bilanțuri, amănunte ce tin de rigoare care vin să

întărească edificiul său scriitoricesc. De altfel, Marian Moise zăbovesc, mai mult decât alți autori, asupra sistemului bancar constantean, identifică sediile băncilor și caselor de credit, creionează profilul unor investitori, industriasi și comercianți de marcă etc. Dar autorul, om afabil, fire comunicativă, a știut să folosească, masiv, creator, mărturiile unor vechi constănțeni, chiar dacă, multe dintre acestea orale, dau un farmec indelebil cărții. Titlul volumului este neîndoiește polemic, deoarece în ultima jumătate de secol partea istorică a fost, cu câteva excepții, dată uitării, constănțenii părând a întoarce spatele propriului

trecut: străzi sugrumate, clădiri „art nouveau” părăsite, unele demolate de autorități, altele în curs de autodemolare, întreaga zonă de la Cazino și până la bulevardul Mamaia, la intersecția cu bulevardul Tomis, fiind în suferință, iar Constanța nouă, clădită planificat din beton și prefabricate, prelungită halucinant până la Lazu, Palazu Mare și Mamaia, nu se deosebeste cu nimic de alte orase ale țării, excluzând, poate, falezele de nord și sud, unde monotonia arogantă a betonului este cumva atenuată de duhul mării.

Autorul încearcă, și reușește, a reconstitui, adesea ipotetic, orașul vechi, în evoluția sa de la dimesniunile modeste ale Küstengei otomane la orașul european din secolul al XX-lea, cartea oprindu-se la anul 1916.

Volumul este structurat în trei părți. În prima parte, Marian Moise întreprinde o incursiune în istoria antică a urbei, strălucită prin urbanism și civilizație, ale cărei vestigii le putem admira și azi în muzee și rezervații arheologice conservate *in situ*, apoi face o trecere în revistă a marilor personalități originare de la Pontul Stâng care s-au remarcat în spiritualitatea universală, o demonstrație a evoluției originalului creuzet etnic dobrogean. În partea a doua, după opinia mea cea mai interesantă, autorul evidențiază marile citorii românești de după 1878 când, la 23 noiembrie (dată care ar trebui să fie sărbătorită de constănțeni ca o mare aniversare a orasului) au intrat autoritățile românești în oras, consecință fastă a revenirii Dobrogei la patrie. Începând cu această dată se configurează germenii urbanistici care vor face din Constanța un oras al interferențelor etnoculturale, al îmbinării spiritului occidental cu cel levantin și național românesc, un oras maritim de o frapantă originalitate. Partea a treia se ocupă de lucrările fundamentale care au înscris orașul pe traiectoria vieții economice naționale: construcția podului de la Cernavodă, modernizarea portului, eforturile pentru electricizarea iluminatului public, pentru racordarea urbei la surse moderne de apă potabilă.

Totodată, cum era și firesc, un spațiu generos a fost acordat, drept omagiu, personalităților și instituțiilor care au tinut vie flacăra spiritualității în fostul Tomis.

Cartea este scrisă în ritm alert, colocvial, cu tentă adesea polemică, autorul încercând să folosească orice informație ce poate elucida istoricul unei clădiri, a unei străzi, al pietelor și oboarelor care constituiau farmecul orasului de altădată, calități care o fac nu numai plăcută la lectură, ci și instructivă.

CONSTANTIN CIOROIU

Dictionarul român-latin de citate biblice

La editura „Ex Ponto” din Constanța a apărut o lucrare de mare actualitate pentru îndrumarea tinerilor elevi și studenți în tainele limbii latine. Este vorba de *Dictionarul român-latin de citate biblice* semnat de Stefan Cucu și Teodor Cucu. Pe parcursul celor o sută șaptezeci și șapte de pagini, autorii prezintă lucrarea alfabetic și tematic, căutând să aducă în atenția cititorilor cele mai semnificative „citate biblice” pentru viața și conduita creștină.

Pe lângă evocarea virtuților creștine fundamentale, sunt prezentate și unele momente din viața, patimile și învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Cu o pronunțată finalitate didactică, acest „dictionar biblic” pune la dispoziția elevilor și studenților un veritabil instrument de învățare a limbii latine prin intermediul unor citate biblice, redactate mai întâi în limba română și apoi în limba latină.

Singurul inconvenient al dictionarului ar fi utilizarea unei ediții britanice a Sfintei Scripturi pentru redarea citatelor în limba română și nu cea a Sfântului

Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Dincolo de acest fapt se observă, însă, acrimia cu care autorii au instrumentat această lucrare și sânguinta lor de a așeza, în ordine alfabetică și tematică, aceste citate atât de folosite de sufletul nostru de la începutul mileniului trei.

Din cuprinsul lucrării reiese maturitatea și experiența cu care autorii au abordat această temă, deși ei nu se numără în grupul teologilor. Mai ales în mediul universitar, credem că lucrarea va fi căutată și folosită nu numai de către studenții teologi și filologi, dar și de ceilalți doritori să cunoască valențele spirituale și morale biblice.

Recomandăm, călduros, această lucrare tuturor celor ce vor să-și încante sufletul cu frumusețea învățăturilor Sfintei Scripturi scrise în armonioasă slovă a strămoșilor noștri — latina.

Dorim să aducem, și pe această cale, cuvinte de apreciere și de încurajare a autorilor în drumul sinuos, dar frumos, al creației literare contemporane de la începutul mileniului trei, când valorile autentice sunt trecute uneori cu vederea în favoarea kitsch-ului.

La împlinirea a două milenii de creștinism pe pământul sfânt al Dobrogei, udat de sângele miilor de martiri ce au mărturisit pe Hristos, credem că această carte de suflet va aduce un strop de lumină și de împăcare între fiii aceluiași Dumnezeu.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să binecuvânteze ostenele autorilor și să le dăruiască puteri sporite în realizarea unor noi opere literare și spirituale ce vor îmbogăți tezaurul credinței și rostitii noastre strămoșești.

pr.lector NECHITA RUNCAN

dosarele istoriei

Tratatul de la Craiova și cedarea Cadrilaterului

prof.dr. CONSTANTIN
TUDOR

urmare din pag. 1

din nota regelui Carol al II-lea, în care, privitor la problemele divergente dintre Bulgaria și România, se menționa textual: „Având în vedere dorința sa de a vedea că pacea și liniștea sunt păstrate în Balcani, Führerul ar dori, la rândul său, să aștepte părerea regelui României asupra modului cum vede el pacificarea finală a regiunii, după ce problema revizuirii româno-ruse a fost rezolvată.” (M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1139-1140).

Convins fiind că mai poate încă conta pe ajutorul lui Hitler, Carol al II-lea hotărăște să efectueze o nouă remaniere guvernamentală, pe 4 iulie 1940, în sensul acordării de portofolii unor personalități politice și unor tehnocrați agreați de Germania nazistă. Se ajunge astfel la instalarea Guvernului condus de Ion Gigurtu, care avea la Afacerile Externe, ca ministru, pe Mihai Manoilescu. (Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 213). În aceeași zi, regele Carol al II-lea primea în audiență pe Fabricius, care-i aducea mesajul de răspuns al Reichului german. Cu acest prilej, Fabricius i-a spus regelui Carol al II-lea că, după părerea lui și deci implicit a Germaniei, „chestiunea bulgară nu i se pare grea..., dar că și noi avem interesul de a avea liniște în acele părți”. (*Ibidem*, p. 212).

În urma acestui mesaj, Carol al II-lea avea să-i răspundă lui Hitler printr-o scrisoare personală în care, referitor la problema pretențiilor revizioniste ale Bulgariei, preciza: „Pentru mine discuția este foarte dureroasă asupra fondului chestiunii. Îmi vine foarte greu să accept să încep cu ungurii și cu bulgarii discuții asupra unor chestiuni teritoriale.” (M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1148).

Concomitent cu demersul regal făcut pe lângă Hitler personal, diplomația românească încercă să capete interesul Uniunii Sovietice, cunoscute fiind afinitățile acesteia pentru sora slavă de la sud de Dunăre, Bulgaria. Pe 8 iulie 1940 este primit la rege ambasadorul Sovietelor, Lavrentiev, iar la Moscova este trimis, ca ambasador al României, unul dintre cei mai capabili diplomați ai momentului, Grigore Gafencu. Aceste demersuri își aveau o dublă motivație. Pe de o parte, Hitler refuza sistematic să se întâlnească cu regele Carol, în timp ce contele Teleki și contele Csaki erau primiți atât de cancelarul german, cât și de ministrul de externe al Italiei, contele Ciano, iar pe de altă parte bulgarii se simteau tot mai mult încurajați de sovietici în revendicările lor revizioniste. Astfel, după ultimatumul sovietic din iunie 1940, presa bulgară aprecia că „acțiunile Uniunii Sovietice creează condiții obiective pentru încheierea favorabilă a acțiunii bulgare cu privire la problema dobrogeană. Diplomații bulgari vorbesc deja despre posibilitatea ca Bulgaria să primească Dobrogea de Sud ca un cadou din mâinile Uniunii Sovietice.” (Stoica Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite*, 1913-1940, în „Revista istorică”, nr. 11-12/1995, p. 973-974).

Mai mult ca sigur că și Hitler era la curent cu intențiile sovieticilor de a sprijini exclusiv Bulgaria în diferendul teritorial cu România, ceea ce-l face să se hotărăască să răspundă mesajului trimis de regele Carol al II-lea. Astfel, pe 17 iulie 1940, Fabricius cere o nouă audiență suveranului român, cu care prilej îi remite scrisoarea Führerului. (I. Scurtu, C. Mocanu și D. Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 531-533). Pe un ton imperativ, Hitler îl atenționează pe Carol al II-lea că „Dacă România, Ungaria și Bulgaria consideră că nu pot ajunge la o înțelegere, convingerea mea este că această atitudine nu va aduce beneficii nici uneia dintre aceste țări.” Înțelegând exact sensul cuvintelor folosite de Führer, Carol al II-lea se va sfătui cu sfetnicii săi apropiați și-i va cere lui Mihai Manoilescu să redacteze un mesaj de răspuns, datat 25 iulie 1940, în care regele se vede nevoit să accepte soluția sugerată încă de la început de Germania, aceea de a începe negocieri cu Bulgaria și Ungaria în vederea rezolvării diferendelor teritoriale dintre ele. (M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1167-1171).

Chiar dacă primul ministru Gigurtu și ministrul de externe Manoilescu vor încerca să susțină personal punctul de vedere al Guvernului român în fata lui Hitler și a lui Musolini, cu prilejul întâlnirilor de la Berchtesgaden — 26 iulie 1940 și Roma — 27 iulie 1940 (*Ibidem*, p. 1175-1176), poziția celor două puteri fasciste devenită tot mai favorabilă presiunilor revizioniste ale Bulgariei și Ungariei. De altfel, în discuțiile pe care le-a avut cu delegația română, Hitler a fost cât se poate de categoric. El precizează că acceptă soluția propusă de Guvernul României de a se proceda la schimbul de populație, dar accentuează

faptul că acest lucru trebuie să fie adițional cedărilor teritoriale (*Ibidem*, p. 1178).

În fata acestor pozitii ferme, Guvernul român se vedea nevoit să accepte ca în cel mai scurt timp să înceapă tratative cu Ungaria și Bulgaria pe baza schimbului de populație și a unor cedări teritoriale, ce urmau a fi negociate (*Ibidem*, p. 1182).

Deși în discuțiile de la Berchtesgaden, delegația română sperase că reușise să-l convingă pe Hitler ca, în cazul unor cedări teritoriale în Cadrilater, România urma să păstreze regiunile Silistrei și Balicului (Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 228), la 31 iulie 1940, într-o Notă a Guvernului Reichului, prezentată lui Gigurtu și Manoilescu de către ministrul german Fabricius, se menționa că Führerul socotește că România trebuie să cedeze Bulgariei Cadrilaterul așa cum fusese el preluat de români la 1913, inclusiv Silistra și Balicul (*Ibidem*, p. 229).

În fata acestei situații, Guvernul român îl trimite la Sofia, a doua zi, pe ambasadorul Cădere pentru a avea o rundă de discuții cu partea bulgară în vederea începerii tratativelor oficiale dintre cele două țări în privința pretențiilor teritoriale ale Bulgariei (M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1190). Despre mersul discuțiilor de la Sofia, Carol al II-lea avea să consemneze: „Lucrurile merg greu, căci, din cauza nenorocitelor intervenții ale lui Hitler, bulgarii sunt intransigenti asupra Silistrei și Balicului. Manoilescu a întocmit un memoriu pe care-l va trimite lui Hitler, Mussolini și Ribbentrop, în această chestiune” (Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 233).

Din păcate, faptul că în aceași perioadă au loc primele contacte și cu Ungaria în ceea ce privește pretențiile acesteia în Ardeal, care erau mai mult decât exagerate, discuțiile în problema Cadrilaterului rămân pe plan secundar, partea română înțelegând că nu mai are nici măcar șansa minimă de a salva Silistra și Balicul. În acest sens, în însemnările sale zilnice, Carol al II-lea consemna, pe 15 august 1940: „Pentru chestiunea Silistra-Balic am făcut un ultim efort, însărcinând pe Filotti să facă, în numele său, un demers pe lângă regele Boris. Nu cred că va da rezultatul voit, dar în orice caz trebuie făcut.” (*Ibidem*, 240).

În aceste condiții, pe 19 august 1940, la Craiova se deschidea lucrările Conferinței româno-bulgare în privința Cadrilaterului. Delegația română a fost alcătuită din Al. Cretzianu, ministrul plenipotențiar, șeful delegației, Horia Grigorescu, primarul municipiului Constanta, g-ral Gh. Potopescu și Henri G. Meitani, iar cea bulgară cuprindea pe Sveloslav Pommenov, ministrul plenipotențiar și șeful delegației, g-ral Popov, comandantul Garnizoanei Varna, Anghelov, secretar general la Ministerul de Interne și Molov, director general al Datoriei Publice. Lucrările Conferinței s-au desfășurat sub semnul recomandărilor imperioase ale Germaniei naziste, pe 24 august ajungându-se deja la o înțelegere de principiu ca România să cedeze Bulgariei întreg Cadrilaterul, în granițele sale din anul 1913. În acest sens se pronunțase și Consiliul de coroană în sedinta din 23 august 1940, în care se analizase mersul tratativelor cu Bulgaria și Ungaria. Rămânea doar ca după informarea oficială a guvernelor celor două țări să se treacă practic la elaborarea tratatului și a documentelor auxiliare (M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*).

Cele două delegații vor reuși să finalizeze elaborarea documentelor oficiale până pe 7 septembrie 1940, când se da publicității următorul *Comunicat oficial*: „În dorința de a rezolva pe cale pașnică problemele pendinte între Bulgaria și România în spiritul unei înțelegeri reciproce, a fost semnat, la 7 septembrie la Craiova, acordul prin care se înregistrează cesiunea teritorială consimțită prin nota din 16 august 1940, notă care reprezintă concluzia unor îndelungate tratative între cele două guverne. Acordul încheiat este bazat pe schimbul obligator de populație bulgară din județele Tulcea și Constanta cu cea românească din Caliacra și Durostor, precum și pe un schimb facultativ al românilor și bulgarilor din celelalte regiuni ale celor două țări. Cele două state se angajează în urma realizării acestui principiu, să nu ridice niciodată vreo pretenție teritorială unul contra altuia. Se prevede prin același acord, că guvernul român obține de la cel bulgar o despăgubire de un miliard de lei pentru investițiile făcute în teritoriul cedat și pentru cheltuielile pe care statul român le va suporta la executarea schimbului de populație. Evacuarea teritoriului cedat a început încă din luna august, predarea oficială însă se va face de la 20 septembrie la 1 octombrie” (I. Scurtu, C. Mocanu și D. Smârcea, *op. cit.*, p. 537).

Tratatul de la Craiova are șapte articole, un protocol referitor la aplicarea articolului I privind stabilirea granițelor dintre cele două state semnate (Anexa A), un acord privind transpunerea în practică a prevederilor articolului III referitor la modalitățile de evacuare și transferare a teritoriului cedat (Anexa B), o declarație ce aducea lămuriri suplimentare la articolul IV al *Anexei B*, un acord privind schimbul de populație (Anexa C), un acord financiar (Anexa D) și trei înțelegeri relative la unele obligații ce și le asumă guvernul bulgar” (*Tratatul între România și Bulgaria semnat la Craiova, 7 septembrie 1940*, Imprimeria centrală, București, 1940; M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1189-1290; C. Valentin, *Tratatul de la Craiova — 7 septembrie 1940*, în „România de la Mare”, nr. 3-4/1994, p. 55-56).

Articolul I al Tratatului și Anexa A stabileau noua frontieră dintre România și Bulgaria, care începea de la Dunăre, imediat în aval de Silistra și ajungea la Marea Neagră, la aproximativ opt kilometri sud de Mangalia. Articolul II menționa în mod expres că „înaltele părți contractante declară în mod solemn frontiera stabilită între ele ca fiind definitivă și perpetuă. Fiecare din înaltele părți contractante declară în mod solemn că nu mai formulează niciodată vreo pretenție de ordin teritorial împotriva celeilalte părți contractante.” Conform articolului III al Tratatului, în termen de nouăzeci de zile de la schimbul instrumentelor de ratificare, se procedea la „la schimbul obligatoriu dintre supușii români de origine etnică bulgară din județele Tulcea și Constanta și supușii români de origine etnică română din județele Durostor și Caliacra”. Detaliile erau stipulate în cele cincisprezece articole ale *Anexei C*. În urma aplicării acestor prevederi, situația se prezintă după cum urmează (M. Musat, *Drama României Mari*, Ed. Fundației România Mare, București, 1992, p. 219):

- au părăsit județele Caliacra și Durostor aproximativ o sută de mii de locuitori (23.173 familii, dintre care 18.760 detinuseră gospodării în mediul rural);
- 11.124 familii au fost evacuate în județul Constanta;
- 7.017 familii au fost evacuate în județul Tulcea;
- 641 familii au fost evacuate în capitală;
- 632 familii au fost evacuate în județul Suceava;
- 576 familii au fost evacuate în județul Ilfov;
- 363 familii au fost evacuate în județul Rădăuți;
- au mai fost evacuate familii din Cadrilater în județele Ialomița și Olt;
- din județele Tulcea și Constanta au fost evacuate circa cincisprezece mii de familii de etnici bulgari însumând aproximativ șaiszeci și una de mii de persoane.”

Articolul IV al Tratatului, *Anexa D*, reglementau problemele de ordin financiar ce decurgeau din cedarea Cadrilaterului. Astfel, conform celor convenite, cele două țări „renuntau definitiv la toate pretențiile de ordin financiar de la stat la stat... în schimbul plății de către guvernul bulgar a unei sume forfetare de un miliard de lei”, sumă ce urma a fi plătită în două tranșe: la 15 ianuarie 1941 și 15 ianuarie 1942.

Modalitățile concrete de retragere a administrației românești din Cadrilater și instalarea noilor autorități bulgare, cu toate aspectele practice ce decurgeau de aici, fuseseră explicitate în *Anexa B*. Astfel, evacuarea Dobrogei de Sud și ocuparea ei de către trupele bulgare urma să se facă în etape, între 20 septembrie și 1 octombrie 1940, fiind prevăzute chiar datele la orele pentru fiecare zonă în parte, în așa fel încât să nu se ajungă la contact direct între trupele române, care se retrăgeau și cele bulgare, care le înlocuiau. Toate aceste operațiuni urmau să fie supravegheate de o comisie mixtă alcătuită din zece militari și civili, alte două subcomisii funcționând în județele Caliacra și Durostor. Același document făcea referiri și la recoltate de porumb, bumbac și floarea soarelui din teritoriul cedat ce nu puteau fi strânse de proprietarii lor până la evacuare. În acest caz, cele două guverne se obligau să regleze ulterior sumele forfetare ce le-ar fi datorat una alteia pe baza producțiilor medii la hectar.

Articolul VI al Tratatului stabilea modalitățile concrete de supraveghere a transunerii în practică a tuturor documentelor semnate la Craiova. În acest sens se constituia o comisie mixtă româno-bulgară, alcătuită din câte trei reprezentanți ai fiecăreia dintre părți, sediul acesteia stabilindu-se la Giurgiu. În cazul când comisia nu putea soluționa unele probleme, acestea trebuiau aduse în discuția guvernelor și dacă nici acestea nu le rezolvau în termen de două luni, diferențele puteau fi supuse arbitrajului internațional.

Ultimul articol al Tratatului (art. VII) preciza: „Prezentul Tratat va fi ratificat. Schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în București cel mai târziu până la 15 septembrie 1940”. Ingrata misiune de a semna ratificarea Tratatului din partea guvernului României i-a revenit generalului Ion Antonescu, care semnează decretul de ratificare la 10 septembrie 1940. Se sfârșea astfel o perioadă de douăzeci și cinci de ani de administrație românească în Cadrilater, ale căror rezultate benefice pentru această regiune sud-dunăreană au fost recunoscute, implicit, de cei care o relau în stăpânire prin aplicarea prevederilor Tratatului de la Craiova.

Locul României în contextul istoriei sud-est europene moderne, este un domeniu de cercetare asupra căruia nu putini specialiști s-au aplecat — rezultând, în veacul trecut, o sumă de importante contribuții (studii, articole documentare); dacă facem, însă, abstracție de scrierile lui N. Iorga, vom observa că nu a existat, până decurând, o sinteză care să surprindă un segment tematic din istoria relațiilor țării noastre cu vecinii balcanici — unul dintre cele mai dinamice și mai pline de învățăminte raporturi intraregionale.

Sinteză tematică la care facem referire (la origine, teză de doctorat) — a cărei valoare a fost validată, recent, prin acordarea Premiului „N. Iorga” al Academiei Române pe anul 1999 — se intitulează **România și războaiele balcanice 1912-1913**. Având ca subtitlu *Pagini de istorie sud-est europeană*, ea aparține istoricului Gh. Zbucă, profesor la Universitatea din București, cunoscut cercetător, autor mai ales a unor studii și cărți dedicate balcanisticii. Fără îndoială, așa cum aprecia acad. Virgil Cândea, „ne aflăm în fata celei mai recente și mai complete lucrări despre implicațiile țării noastre în criza balcanică de la începutul secolului, dar și a unei temeinice contribuții la

ROMÂNIA ȘI RĂZBOAIELE BALCANICE 1912-1913

cunoașterea preludiilor primului război mondial, chiar din zona în care acest război a fost declansat”, întreaga concepție și desfășurare a lucrării izbutind să ofere cititorilor „o frescă istorică de o tulburătoare actualitate” (acad. Răzvan Theodorescu).

Într-adevăr, demersul științific se impune, în primul rând, printr-o documentare plină de acuritate, autorului fiindu-i familiare nu doar reperele istoriografice, românești și străine, ci și o adâncă cunoaștere a documentelor arhivistice; astfel, sunt puse în circuitul public — ori semnalate ca atare — numeroase acte diplomatice (rapoarte confidentiale, corespondență, memorii) ce susțin armătura unui expozu clar, coerent, limpede articulat arhitectural; titlatura celor patru capitole (*Relațiile României cu Sud-Estul european în anii 1908-1912, Războaiele balcanice și implicațiile românești, Conferința și tratatul de pace de la București, România în context sud-est european în ajunul primului război mondial — august 1913-iulie 1914*), nesofisticată, sugerează formatei clasice a autorului, componenta didactică a omului de știință, preferința către simplitate și concizie fiind în beneficiul acurateții stilistice și ideatice. În ceea ce privește literatura de specialitate (regretăm, totuși, lipsa finală a unei *Bibliografii*, care ar fi fost în beneficiul unei informații sistematizate, mai ales pentru tânărul cititor; componentele ei se regăsesc, este adevărat, în cadrul *Notelor*, unele adevărate microstudii), este de remarcant disponibilitatea autorului spre desfășurarea ei, comentată și analizată critic; este o modalitate, probă, de introducere în problematica punctuală în cauză, cititorului evidentându-i-se, onest, stadiul cercetărilor istoriografice respective, dar și al atitudinilor contemporanilor. Sunt remarcabile, în acest sens, paginile în care se reînvie atmosfera societății românești circumscrisă atitudinii opiniei publice și a cercurilor politice față de soarta românilor balcanici (aromâni, meglenoromâni, timocenii), față de războaiele balcanice, față de rolul activ pe care trebuia să-l joace România în dinamica evoluției raporturilor de forțe sud-est europene.

Analist lucid, fără prejudecăți inhibitoare — într-o lume contemporană în care politologii și istoricii (mai ales occidentalo-atlantici) sunt tot mai lipsiți de simțul nuanțării cauzale și al relevării detaliului istoric, în detrimentul natiunilor și țărilor mici —, istoricul bucurestean sesizează complexitatea relațiilor intra/interbalcanice, pe fondul unei evoluții istorice specifice și al inerentului impact al intereselor Marilor Puteri: „Nu o dată realitățile balcanice au fost profund influențate, uneori determinate în mod direct de scopurile politice și de intervenția Marilor Puteri. În problemele sud-est europene componentii blocurilor militare nu s-au arătat nici mai dezinteresate, nici mai unite decât balcanicii însăși, care pendulau între apropiere și confruntare, poziții determinate de idealul eliberării și întregirii dar și de ideologii naționaliste, expansioniste”. Într-un atare context, atitudinea României față de războaiele balcanice a fost dictată de apărarea interesului superior național, care tinea, în fapt, la realizarea idealului întregirii național-teritoriale — prin recuperarea provinciilor istorice —, a asigurării securității graniței sud-dobrogeane și întronării unui echilibru geostrategic în zonă, pe ruinele europene ale Imperiului Otoman; din perspectiva acestor considerații — cărora li se asociază ideatic —, autorul relevă substanța benefică a acțiunii românești în cel de-al doilea război balcanic, ca urmare a intenției statului bulgar de a deveni hegemon regional: „Mobilizarea a circa o jumătate de milion de oameni și campania românească spre sud, în Dobrogea, și până în podisul Sofiei, a avut drept

STOICA LASCU

continuare în pag. 14

Până în primele decenii ale secolului al XX-lea, renumele de cel mai mare centru urban al Albaniei a aparținut orașului Moscopole (Cf. Valeriu Papahagi, *Aromânii moscopoleni și comerțul venetian în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1935, p.15), un oraș pur aromănesc, intrat în legendă pentru strălucirea sa de odinioară.

Situat la sud-vest de lacul Ohrida, la treizeci de kilometri de localitatea Pogradet de pe teritoriul albanez și la treizeci și trei de kilometri de mănăstirea Profetului Naum din Macedonia, într-un fel de câmpie străjuită de muntele Opari, numit în graiul locului „Costi al Mănducă” (Th. Capidan, *Fărșerotii*, în „Dacoromania”, VI, 1929-1930, București, 1931, p.31), Moscopole a fost, în secolul al XVIII-lea, metropola comercială a întregului Epir (Valeriu Papahagi, *op.cit.*). Pe atunci, viața economică și culturală a orașului pulsa cu intensitate. Prin comerț, meserii, biserici și instituții de învățământ, aromânii făcuseră din Moscopole orașul cel mai faimos din întreaga Peninsulă Balcanică. Numărul locuitorilor ar fi atins cifra de 60.000-70.000 (aceste cifre au fost consemnate de F.Ch.L. Pouqueville în *Voyage de la Grice*, apud Th.Capidan, *op.cit.*, p.30-31, Max Demeter Peyfuss, *Die Druckerei von Moschopolis* — 1731-1769, Viena — Köln, 1989, p.34-36), iar bogățiile orașului ar fi fost fără seamăn.

Reflectate mai întâi în conștiința populară aromânească, asemenea dimensiuni fabuloase ale Moscopolei au trecut apoi în scrierile călătorilor străini care i-au cunoscut pe aromâni la ei acasă și care au vizitat această localitate după distrugerea ei de către bande de musulmani, când devenise o așezare oarecare, în care se cunoșteau încă bine ruinele vechiului oraș. William Martin Leake (*Researches in Greece*, London, 1814) și F.Ch.L. Pouqueville (*Voyage de la Grice*, 6 vol., Paris, 1826-1827) au perpetuat astfel faima legendară a Moscopolei (vezi nota 4. Vezi și Valeriu Papahagi, *op.cit.*, p.16-17).

Haloul mitic a crescut apoi în timp, iar când aromânii au început să aibă poezii lor proprii, Moscopole a devenit un mit liric pentru literatura dialectală aromânească. Pentru Nicolae Velo (1882-1924) de pildă, autor al poemului *Moscopolea*, orașul era plin de palate de marmură, de grădini de trandafiri și garoafe, un adevărat paradis coborât pe pământ. Nida Boga (1886-1974), creatorul epopeii în sonete *Voshopole*, unică în ansamblul literaturii noastre în general, „povestește” avaturile cetății de lumină („titate di lumină”), de la întemeiere și până la dispariție, surprinzându-i freamătul vieții economice și spirituale și evocându-i marile personalități care s-au împrăștiat apoi în toată Europa. Alți poezi precum Nicolae Caratană (1914-1992) și Kira Iorgoveanu (1948) deplâng în versuri miscătoare distrugerea celebrului oraș care strălucise altădată asemenea unei stele (vezi antologia *Un veac de poezie aromână*, editie îngrijită de Hristu Căndroveanu și Kira Iorgoveanu, București, 1985, p. 230-234, 250-423, 406, 463).

Cercetări recente însă ne îndeamnă, pe baza unor noi argumente, să privim cu ochi mai critici informațiile despre Moscopole care ne parvin din secolul al XVIII-lea, ca și legendele create în jurul vestitului oraș, fără ca această nouă privire să-i diminueze importanța pentru istoria și cultura aromânilor, dar și a albanezilor, grecilor și slavilor macedoneni ale căror limbi au fost folosite, în scris, de învățații aromâni moscopoleni, alături de graiul nativ (Cf.Per.Papahagi, *Scriitori aromâni în secolul al XVIII-lea* — Cavallioti, Ucuta, Daniil — București, 1909. Vezi și J.Kristophson *Das Lexikon tetraglosson des Daniil Moschopolitis*, în Zeitschrift für Balkanologie, X, Heft 1, München, 1974, precum și Armin Hetzer, *Das dreisprachige Wörterverzeichnis von Theodoros*

destine balcanice

Moscopole, între legendă și adevăr

Anastasion Kavalliotis, Hamburg, 1981).

Mai întâi, numele albanez al orașului — *Voskopojë* — ceea ce ar însemna după Pouqueville și W.M.Leake „oras al păstorilor” (apud Valeriu Papahagi, *op.cit.*, p.16-17) conține în a doua sa parte cuvântul *poje* care nu vine de la grecescul *polis* („cetate”) ci de la cuvântul slav *poljē*, cu sensul de „câmpie” (Neagu Djuvara, *Diaspora aromână în secolele XVIII și XIX, în Aromânii, istorie, limbă, destin*, București, 1996, p.101) — de comparat cu toponimul kosovopolje. În ceea ce privește prima parte a numelui, ea are o etimologie controversată. Cercetătorul albanez Stelian Adhami (1972), citat de Armin Hetzer, crede că, în întregime, *Voskopojë* înseamnă „câmpia ciobanului” (Armin Hetzer, *op.cit.*, p.21). Hetzer presupune însă că *voski*, cuvânt grecesc, înseamnă „salcie”, iar slavul *polje* — „câmpie”. Aromânii au folosit și folosesc și azi ambele denumiri: *Voskopole* și *Moscopole*. Pentru Moscopole se presupune că *Mosco* ar veni de la numele *mosci*, trib pelasgic stabilit în câmpia Muzëkje din Albania (vezi explicațiile lui W.M.Leake din *Researches in Greece* și ale lui F.Ch.L.Pouqueville din *Voyages de la Grice* reproduse de V.Papahagi, *op.cit.*, p.16-17).

În legătură cu numărul locuitorilor Moscopolei, rectificări au făcut atât Stelian Adhami cât și cercetătorul vienez Max Demeter Peyfuss. După Adhami, populația orașului era în secolul al XVIII-lea de 15.000-20.000 de locuitori, cifră dedusă după aspectul urbanistic-arheologic al localității. Mai mult nu permiteau construcțiile și infrastructura. În orice caz, când a fost pârjolit pentru prima oară, Moscopole număra mai multi locuitori decât Belgrad, Sofia și Atena în vremea respectivă (Armin Hetzer, *op.cit.*, p.21). Pentru stabilirea cât mai apropiată de realitate a numărului populației orașului, istoricul vienez Maz Demeter Peyfuss socotește că cele zece cartiere ale sale aveau, fiecare, în jur de cincizeci de case, și presupunând că în fiecare casă erau șapte persoane, numărul ajunge la trei mii cinci sute de locuitori. „Adevărul trebuie căutat mai degrabă în apropierea acestor cifre, decât a celei de șaptezeci de mii de locuitori” concludă Peyfuss (Peyfuss, *Die Druckerei...*, p.34, 36), care citează, totuși, estimările cercetătorilor

albanezi potrivit cărora populația Moscopolei în secolul al XVIII-lea ar fi fost de 15.000-20.000 de locuitori (*Ibidem*). La capătul clarificărilor sale animate de bun-simt istoric, Peyfuss admite, totuși, că Moscopole era în vremea respectivă un oraș plin de faimă.

Deși nu era port, dar aflându-se situat aproape de antică Via Egnatia, Moscopole ajunsese, într-adevăr, în secolul al XVIII-lea un oraș prosper. Negustorii aromâni, recunoscuți pentru spiritul lor comercial înăscut, se miscau mult, transportând cu caravanele produsele păstorilor din împrejurimi și ale iscusitilor meseriași consângeneri — cojocari, țesători de covoare, mătăsari, armurieri, arāmari, argintari etc. (Armin Hetzer, *op.cit.*, p.21-22) din metropolă, în țările balcanice și mai departe, „până în Egipt și în toate porturile Mediteranei, precum și în principalele centre din Europa, până la Londra și Moscova” (Djuvara, *op.cit.*, p.101) și aducând la Moscopole și în alte orașe din Balcani mărfuri căutate.

Bogăția și faima orașului au stârnit lăcomia bandelor de musulmani din regiune care au atacat și jefuit orașul în trei rânduri: în 1761, 1769 și 1788, ultima dată devastându-l cu totul (*Ibidem*) și lăsând în urmă ruinele pe care le-a vizitat și Th.Capidan în 1928 (Th.Capidan, *op.cit.*, p.32-34). Negustorii moscopoleni s-au împrăștiat în Macedonia, Ungaria, Banat și mai ales la Serres, unde au fost bine primiți. (Cf. E.M.Cousinry, *Voyage dans la Macedoine*, Paris, 1831, citat de Neagu Djuvara, *op.cit.*, p.101-102. Autorul are în vedere faptul că ex-consulul Frantei la Salonic, E.M.Cousinry, a fost contemporan cu evenimintele).

Si în legătură cu devastarea Moscopolei se impun câteva corectări. Potrivit lui Max Demeter Peyfuss, distrugerea orașului și exodul românilor de aici nu se datorează exclusiv anarhiei politico-militare din regiune, generată de slăbirea autorității centrale a Imperiului Otoman și de războaiele acestuia cu Rusia și Austria, de care a profitat Ali Pasa din Ianina. Istoricul vienez crede, pe baza analizării critice a izvoarelor, că, în primul rând, condițiile locale, care nu mai favorizau prosperitatea bogatilor negustori și meseriași aromâni, au favorizat exodul. Capitalul

acumulat nu mai putea fi reinvestit în Moscopole, negustorii mutându-se treptat în Imperiul Habsburgic. Pe de altă parte, între ei și pauperii albanezi musulmani, ca și între ei înșiși, au intervenit neînțelegeri care le-au impus necesitatea părăsirii locurilor natale (Peyfuss, *op.cit.*, p.15-41). Asa au ajuns familiile Sina, Gojdu, Dumba, Mocioni la Viena și la Budapesta, de unde i-au sprijinit pe românii din Principate.

Totusi, după Neagu Djuvara, cauzele locale, care nu pot fi ignorate, deoarece începutul emigrării aromâne spre Europa Centrală precede cu peste un secol ruina Moscopolei, trebuie coroborate cu războiul dintre puterile creștine și Turcia, care va fi provocat printre albanezii musulmani „o recrudescență a ostilității față de populația creștină alogenă, a cărei bogăție, firește, o râvnea” (Djuvara, *op.cit.*, p.102), probabil, față de un focar al culturii grecești și al ortodoxiei care devenise Moscopole.

În sfârșit, câteva precizări se impun și în legătură cu viața culturală din celebrul oraș aromănesc. Când se afla în plină înflorire economică, măreția și faima Moscopolei nu se datorau numărului mare al bisericilor, ci instituțiilor sale culturale și de învățământ, între care, la mare cinste, se aflau Noua Academie și Tipografia orașului (Peyfuss, *op.cit.*, p.36,38). În epoca respectivă instrucția nu se putea face în altă limbă decât în cea greacă, al cărei prestigiu în Balcani rămăsese nestîrbit după căderea Bizanțului. Negustorii moscopoleni, care călătoreau mult pentru afacerile lor, apar în documentele venetiene ca niște negustori greci pentru că aceasta era limba pe care ei o foloseau în scris (Valeriu Papahagi, *op.cit.*, p.21).

La Moscopole, asadar, în scoli și la Noua Academie se făcea carte în limba greacă, iar în tipografie se tipăreau cărți care serveau la răspândirea limbii și culturii grecești (Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, București, 1994, p.24). De aceea, primele scrieri în aromână au fost concepute pentru a-i ajuta pe aromâni să învețe grecește ca să se poată descurca în afaceri și pentru a avea acces la cultura greacă.

Totusi, „nevoia de a comunica în scris în limba maternă nu a putut fi străină aromânilor așa cum nu a fost străină și altor popoare” (Matilda Caragiu-Marioteanu, *Liturghier aromănesc*, București, 1962, p.112). Conștiința de neam și de limbă a aromânilor, manifestată secole de-a rândul prin întrebuințarea orală, acasă, a graiului matern a primit în epoca luminilor, în care a strălucit Moscopole, un adevărat impuls pentru a se manifesta și în scris. Datorită ideilor iluministe aduse în sud-estul Europei de învățați și negustori aromâni cultivati, care aveau contacte strânse cu Europa Occidentală, apare o nouă atitudine față de aromâna vorbită (Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, p.23). Fără a exagera, putem vorbi despre o deșteptare a conștiinței naționale a aromânilor în secolul al XVIII-lea pornită „dinsănul moscopolenilor”. Toți scriitorii aromâni de seamă, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea (Cavallioti, Daniil, Ucuta, scriitori anonimi ai *Codexului Dimonie* și ai *Liturghierului aromănesc*, Gh.C.Roja și M.Boiagi) au legături într-un fel sau altul cu acest oraș (Idem, *Aromânii în era nationalismelor balcanice*, în *Aromânii*, p.134. Cf. și Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, București, 1987, p.162).

Asadar, lăsând deoparte legende, putem afirma, în lumina ultimelor cercetări invocate în articolul de față, că Moscopole a avut un rol esențial în istoria culturală a aromânilor și în trezirea conștiinței lor de neam și de limbă. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu sprijinul statului român, care deschide scoli și biserici pentru aromânii din Peninsula Balcanică, începe o nouă epoca de cultură aromânească.

NISTOR BARDU

piatra arsă

urmare din pag.8

Lulea rămânea preferatul Fridei, de vreme ce, în fiecare dimineată, descoperea pata roșie în dreptul inimii. Cu toate că dormea între alpinisti sau căuta locul cel mai ferit, să încurce vizita stației, în zori pata revenea în același loc, ca un semn că Frida nu avea de gând să-l abandoneze. De la o zi la alta se simtea tot mai slăbit, însă lipsa puterii o pune pe pierdere treptată a sângelui. Vederea se modifica, asemenea celui care se apropie de orbire, iar când se uita la grupul de alpinisti, i se părea că acesta arată ca o perdea roșie, însângărată, pregătită să-l despartă de lumea asta printr-un zid ucigător. Inventată din plăcerea lui de a se amuza, istoria Fridei prinsese viață, se rotunjea pe măsură ce alpinistii își dăduseră seama de jocul lui. Într-o bună zi, Andone Militaru Lulea ajunsese să nu mai despartă povestea de realitate. Febra, la care se gândise Saba, nu se mai lăsa așteptată și-i luă în stăpânire victimei fruntea, bratele, întregul trup. În aceste condiții, nici mintea nu-i mai rămânea teafără.

— Frida! exclamă într-un miez de noapte. Nu mă termina! Spune-mi mai exact ce vrei de la mine.

— Ei și tu acum: cum poți pune o asemenea întrebare! se amuză Saba. Te vrea, definitiv, al ei: nu o mai dezamăgi. Promite-i că nu-i vei însela așteptările.

— Nu mai pot suporta, se tângui Lulea, simt cum mi se scurge viața. Trebuie să ne depărtăm de munte,

e nevoie să fugim urgent de aici!

— Fără Frida? întrebă Saba. Pe ea cui o lăsam? Altui alpinist?

Andone Militaru Lulea se ridică în capul oaselor, sări în picioare, gata să o ia la sănătoasa de unul singur, dar puterile nu-l mai ajutară și se prăbuși curând la pământ. Văzând că trece, într-adevăr, prin momente dramatice, Saba Pricopie se mișcă de el și încercă să-i ridice moralul.

— Domnule Andone Militaru Lulea, gata cu jocul, se încheie aici! Frida a pierit, Frida nu mai există decât în povestea dumitale!

— Frida trăiește! murmură el aproape epuizat. N-a fost un cosmar, e cea mai crudă realitate!

— Tu ai inventat un joc, noi l-am preluat. Acum, gata, nu-și mai are rostul să-l continuăm.

Ca să-i demonstreze alpinistului șef că-i doar o simplă coincidență între istorioara lui și o întâmplare simplă, banală, Saba Pricopie scoase din hanoracul lui Lulea portmoneul roșu, obiect care, în nădușeala trupului, secreta vopsea de culoarea sângelui.

— El e palma Fridei, i-l arătă bărbatului.

Andone Militaru Lulea se uită pierdut când la un alpinist, când la altul, temându-se că foștii lui camarazi îl împingeau într-o altă poveste, poate mai complicată decât a lui. Milindându-se încă o dată de el, Saba Pricopie îl asigură:

— Procesul e simplu, după cum lesne îți poți da și tu seama. Chiar mâine o să-l verificăm pe tricoul altuia.

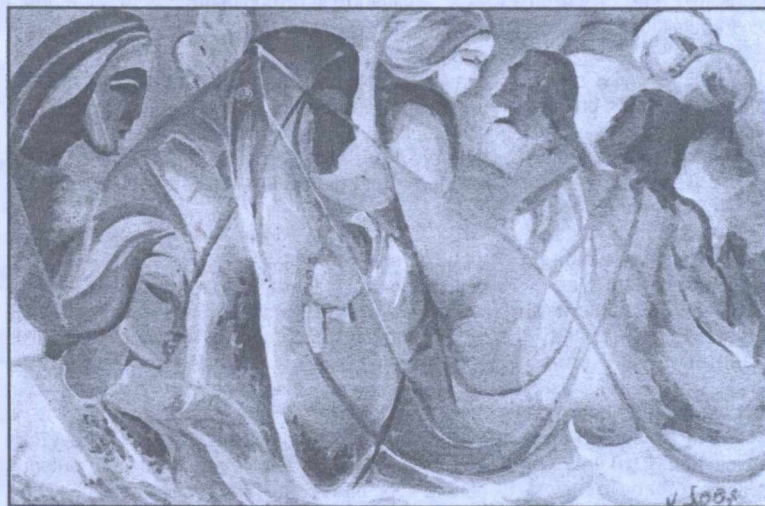
Orice i-ar fi spus, ea, ca și ceilalți, Andone Militaru Lulea nu mai putea fi convins. Sporită prin

jocul alpinistilor, povestea inițială a Fridei îl purta peste stâncile abrupte, peste crestele muntilor, pretutindeni, fixându-și rădăcinile în Piatra Arsă, acolo unde flacăra imaginației pâlpâia ca o năluca.

România și războaiele...

urmare din pag.13

rezultat stingerea rapidă a unui conflict la nivel continental. A fost o acțiune — *concluzionează, judicios, istoricul român* — îndreptătită din punct de vedere național și cu rezultate benefice pentru spațiul sud-est european și pentru întregul continent”. Pagini dense surprind preocuparea diverselor straturi sociale, ale liderilor de opinie vis-à-vis de gradul de implicare teritorială a Statului Român în Balcani — existau opinii, exprimate public, ce exigau chiar o extindere în sud până la linia Rusciuc-Varna, inclusiv; Vasile Pârvan, de pildă, aprecia că „portul Constanta nu ne poate multumi. Noi avem absolută necesitate de Varna, care e, după Odessa, cel mai bun port din Marea Neagră”... De asemenea, autorul ilustrează generos propensiunea societății românești în apărarea naționalității consăngenilor balcanici (aromânii), pentru salvagardarea cărora au fost exprimate simțăminte de solidaritate prin zeci de mitinguri publice; de altfel, pagini întregi sunt rezervate problematicii ramurii balcanice a românității, autorul poziționând, chiar, gradul de toleranță națională al Imperiului Otoman deasupra celui din celelalte imperii multinaționale: “O vreme românii balcanici au avut pe

• Jonctiune

O idee nietzscheniană

...falsificată și manipulată, descoperă Nicolae Breban în ideologia echității sociale a comunistilor. Ideea dominării, ideea ultimă a filosofului, ideea vointei de putere. „Vointa de putere... a cui?! Nu cumva vointa de putere, de dominare a unei națiuni, în fapt a unei rase-națiuni?! Cea rusă?! Nu cumva leninismul și apoi stalinismul nu au făcut altceva decât să aplice în practică, ideologizând, vechiul panslavism rus, oferind veliko-rusilor un sistem de idei, o ideologie mascată (mai abil decât o făcuseră nazistii!) într-o ideologie a dreptății sociale!?”

O dreptate socială – noi, am văzut-o, mai mult: am trăit-o pe pielea noastră, noi cei care, după al doilea război, am fost prizonierii imperiului ruso-sovietic, noi, sute de milioane care am fost obligați, închiși, torturați și pervertiți în conștiințe în numele celei mai colosale minciuni propagandistice, minciună, vai, căreia contemporanii noștri din Europa și din alte țări i-au dat crezare, mai mult: sute de intelectuali de vârf din țările *civilizate* și bogate ale Europei s-au înrolat ei înșiși în luptele staliniste și maoiste, pentru *eliberarea clasei muncitoare*, în numele *altei morale*, cea *proletară!* (...) Morala ca acțiune a celor *puternici*, morala nu ca un principiu al bunăstării umane și sociale, ca principiu al supraviețuirii individului și colectivității, ci ca un semn al puterii, un semn al unei păături ce se naste astfel deasupra celorlalte și trebuie să rămână astfel într-o ordine socială înghetată”. (*Contemporanul*, nr.6, 14 februarie 2002).

Mai multe întrebări pentru care nu există decât un singur răspuns: da, domnule Nicolae Breban, aveți dreptate. Dar nu ne-am lăsat chiar toți, cu milioanele, păcăliți. Au fost și mulți care au tăcut, de frică. Au fost și mulți care n-au tăcut, și din această cauză, cum de altfel o și spuneti, au fost „târâți în puscării, excluși din posturi și din case, umiliți, mii de inși capabili, cinstiți”.

Destine tragice

Revista *Memoria*, nr.36-37, publică „catalogul” celor uciși în temnițele comuniste, un soi de addenda la cel inițial (întocmit și publicat în nr.33 de Cicerone Ionitoiu), cu numeroase remedieri de erori și omisiuni, cu date noi din alte surse documentare. Am parcurs cu tristețe putinele informații despre oameni necunoscuți reproșându-mi copilărește că la timpul cuvenit, când au fost arestați și uciși, n-am fost alături de ei, desi copilului sau adolescentului sălbatic care eram, fără o înțelegere clară a vieti, nu i se putea pretinde acest lucru. M-am înfiorat ca în fața unor fise extraordinare de roman:

”ANUSCA (nici măcar nu i se stia numele de

ACUL DE BUSOLĂ

familiei!) de 55 de ani, adusă de securitate la spitalul închisorii Văcărești în vara anului 1956, cu congestie cerebrală, paralizii membrelor inferioare și pierderea vorbirii, depusă în camera bolnavilor cu tuberculoză extra pulmonară. Unguroaică de origine, a murit cam după 2-3 săptămâni... Nu s-a știut de unde venea, cine era și pentru ce a fost adusă acolo”.

Ce rău le mai putea face această femeie ticăloșilor care au arestat-o? Îți poți imagina o cruzime mai mare din partea unor autorități care acționau pentru protecția unei societăți la care țelul suprem era fericirea oamenilor?

„Curioasă posteritatea

...lui Anton Holban (10 februarie 1902 – 15 ianuarie 1937), al cărui centenar cade la începutul lui februarie!” – exclamă criticul și istoricul literar Nicolae Manolescu în editorialul său din nr.5 al *României literare*:

Si o spune cu toată încălcătura emoțională a celui cu adevărat interesat de destinul până la urmă nemilos și ingrat al posterității scriitorilor autentici: „Despre romancier, dramaturg și eseist s-a scris destul de mult, de prin anii '60 înainte, iar opera i-a fost editată în întregime. Nu lipsește din nici un dicționar literar. Și, totuși, nu știu câți cititori mai are în generațiile din urmă. E subiect de teze de doctorat, dar ignorat de cei mai mulți. Nici în manuale nu-l văd”.

E aici nu numai tristete, ci parcă și tandrete, una – cum să-i spun? – vibrând de compasiune, de superioară înțelegere a lucrurilor, din perspectiva istoriei literare.

De-ale filosofiei

De obicei treci printr-o stare de mirare, de bucurie, de confort sentimental, de farmec când (re)citești texte semnate de un mare scriitor. Shakespeare, Baudelaire, Esenin, Montale, Machado, Arghezi, Ion Barbu sunt doar câțiva dintre cei în compania cărora petreci clipe de mare încântare spirituală. Uneori, destul de rar, ce-i drept, ai prilejul se te regăsești mai proaspăt, mai sensibil, mai

limpede și când parcurgi un text filosofic. La rubrica *Ideea din Familia* (nr.1, 2002) am citit un astfel de text sub semnătura lui Sorin Borza: „*Imaginea ca expresie demonstrativă a puterii (de la Platon la creatorii de lumi virtuale)*”. Naturalitatea și simplitatea cu care acest filosof exprimă idei abstracte, care în mod normal se refuză profanului, le fac accesibile și seducătoare: „Repetând ce spuneam altădată, și anume că omul se obținează să trăiască între scâncetul cu care începe și cel cu care se termină viața (vezi *Vitrina cu imprudente*, Ed. Confidențial, Oradea, 1996, p.49) gândesc că vocația esențială a ființei umane rămâne comunicarea. Înțelegând discursul ca un sistem de relații între părți angajate într-o relație de comunicare (v. Allan Sekula), ne va fi ușor să admitem că ceea ce suntem și ceea ce facem sunt cel mai adesea hieroglifele istorice ale unui mesaj conceput mai mult sau mai puțin constient, mai mult sau mai puțin elaborat, de fiecare individ în parte”.

Și în continuare, vorbind despre actele și atitudinile umane determinate care rămân în permanență la dispoziția unei interpretări directionate conjunctural istoric, Sorin Borza ne prinde într-o plasă de idei foarte fină și foarte deasă: „Preluând o maximă orientală care spune că *lumea există dar nu este reală* am dezvoltat ideea... că *faptele se petrec rar, numai atunci când descoperă și când indică*. (În aceeași ordine a rationamentului, pentru Platon ideile există fără să fie, în vreme ce lucrurile sunt, fără să existe). Scoasă din complexul semnificativității lumea există dar își pierde realitatea. Numai interpretarea poate oferi un *certificat de autenticitate* existentului. Și pentru oricine este evident că orice înțeles se impune (somează semnificațiile) într-un climat precis de distribuție a raporturilor de putere.”

NICOLAE MOTOC

• Creatorul

ANUL CARAGIALE

La Mangalia s-a înființat decurând, din inițiativa d-nelor: Luiza Calaidjoglu, Ana Maria Bucur, Monica Szekey, Ana Oleniuc, Jeni Petrache, Ioana Pescaru – ONG-ul „Lamaji Sana” care are ca scop principal „educatia” sub toate aspectele ei. Prima manifestare a acestei organizații a fost sesiunea de comunicări *Nenea Iancu, contemporanul nostru*, înscrisă în anul *UNESCO – I.L. Caragiale* și prilejuită de împlinirea a 150 de ani de la nașterea marelui dramaturg. Invitatul de onoare, prof.dr.doc. Stefan Cazimir, a vorbit în stilul-i inconfundabil, despre actualitatea lui Caragiale.

GELU CULICEA

sport

fotbal
și... zăpadă

luni, cu reprezentativa României a arătat unde ne aflăm. Din păcate, fotbalul nostru trăiește ca vai de lume, într-o mlaștină în care corupția se află în prim-plan. Ea este cu atât mai mult remarcată, cu cât se vorbește mai mult despre combaterea ei. Dar, ce putem face, atâta timp cât avem patroni de cluburi care sfidează fisc-ul, presedinti de cluburi care, la rândul lor, nu dau doi bani pe cinste și corectitudine și arbitri capabili să petreacă o noapte întreagă cu „folcloriste” pentru a intra în voia unui ins oarecare, dornic de a demonstra cât de puternic este el la

poalele Ceahlăului. Ar fi însă greșit să spunem și să scriem că numai acolo, în Moldova, s-a instaurat în fotbal climatul necinstei. Și la Craiova, și în Capitală (vezi *Steaua*, dar și *Dinamo*, ca să nu mai amintim de *Rapid*), cărțile le fac alții, iar acei „alții” detin de fiecare dată un as în mânecă. Acesta este fotbalul nostru, cu acesta, din păcate, mergem mai departe, vrem nu vrem. Dacă el continuă să ne umilească cu prestații cenusii și să trăiască în mlaștina blaturilor și a declarațiilor ireponsabile, fără acoperire, iată că dinspre Statele Unite ale Americii ne vine un „zvôn” pe cînste, dreptate, corectitudine, spirit de fair-play. Într-un oraș îmbrăcat în hermină, la Salt Lake, s-a dat startul primei Olimpiade a mileniului. După o deschidere grandioasă, cum nu cred că vom mai avea ocazia să urmărim, *Olimpiada Albă* a pornit la drum, anunțând performanțe de excepție, în condițiile în care tehnica și-a dat mâna cu

pregătirea celor care se află acolo. În acest fel, cad recorduri mondiale după recorduri, perfecțiunea atinge cote maxime și totul pare o încântare. Întrebarea este ce fac ai noștri? Din păcate ei se văd doar în coada clasamentelor, atunci când participă, sau nu se văd deloc, fiindcă după o săptămână de sedere la Salt Lake o schioară și-a adus aminte că nu mai are arma cu care trebuie să participe la concurs. Desigur, noi nu avem în Carpați nici piste de gheață ca oglinda, nici părții de schi, capabile să ofere concurenților posibilitatea de a „zbură” cu două sute de kilometri la oră și nici jucători de hochei care manevrează pucul cu măiestria iluzionistului care ascunde cartea de joc. Totuși, de la Salt Lake așteptăm cel puțin bronzul unei medalii care să justifice participarea noastră la această mare competiție.

LIVIU BRUCKNER

Dovedind consecvență în ceea ce privește derularea Programului Cultural pe anul în curs, Filiala „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România și Revista „Tomis” au organizat la Cafeneaua Scriitorilor din Constanta prima seară culturală din 2002. În prezenta unui numeros public, format în majoritate din liceeni și studenți, scriitorul Ovidiu Dunăreanu, redactor șef-adjunct, a prezentat *in extenso* numărul din ianuarie al revistei „Tomis”. Programul serii a mai cuprins lansarea volumului de versuri **Transferuri de izvoare** al poetului Ion Dragomir (Ed. Ex Ponto, 2002) prezentat de scriitorul Arthur Porumboiu, iar Luciana Crudu,

VIAȚA
FILIALEI

acțrită la Teatrul „Fantasio” din Constanta, a oferit un recital liric din creația poetului. Despre programul întâlnirilor cu scriitorii pe care Filiala intenționează să-l desfășoare pe durata anului în curs a vorbit scriitorul Constantin Novac, secretarul executiv al acesteia.

• Cu prilejul împlinirii unui deceniu de la apariția primului număr al revistei de etnologie și fapt cultural *Datina*, editată de Centrul Județean al Creației Populare Constanta, la Galeriile „Amfora” a fost organizată o întâlnire festivă a colectivului redacțional cu reprezentanții mass-media și ai principalelor instituții culturale constantene. Din partea Filialei „Dobrogea” a U.S.R. au fost prezenți scriitorii Nicolae Motoc, Ovidiu Dunăreanu și Sorin Rosca.

• Ion Dragomir și Arthur Porumboiu au fost invitații emisiunii culturale a postului TV Soti-Neptun, cu ocazia apariției volumului de versuri **Transferuri de izvoare**. În aceeași emisiune Mădălin Roșioru a prezentat primul număr al Revistei *Tomis* pe anul 2002.

• Ovidiu Dunăreanu și Sorin Rosca au participat la vernisajul expoziției de caricatură a plasticianului și epigramistului tulcean Marius Naum, organizată marți, 19 februarie 2002, la Galeriile „Amfora” de către Centrele de Creație Populară ale județelor Constanta și Tulcea. Cu acest prilej Nelu Serghei și Florin Lefter, actori ai Teatrului „Altar” din Tulcea, au prezentat o scenetă din creația lui I.L. Caragiale.

• Ovidiu Dunăreanu, Sorin Roșca, Mădălin Roșioru, Ion Faier și Victor Corches au fost prezenți miercuri, 20 februarie 2002, la Cercul Militar din Constanta, cu prilejul lansării volumului de versuri **Fulguratii Ilice**, semnat de Dumitru Ene-Zărnești, recent apărut la Editura Ex Ponto din Constanta.

Editura Niculescu

Editura Niculescu – firmă privată, cu un profil editorial axat pe carte școlară (inclusiv manuale), limbi străine (o gamă întreagă de dicționare, ghiduri de conversație), lucrări de informare, utilitare, cărți pentru copii. [România, 78182 București, Str. Octav Cocărescu 79, sector 1; tel / fax : 0040-1-224, 2898; 0040-1-222-03.72; E-mail: editura @ niculescu.ro; internet: www.niculescu.ro] Printre cărțile publicate:

– **Lexicul de bază al limbii franceze** de Philippe Frison; **Matematică. Teste de verificare și evaluare a cunoștințelor pentru clasele 4-8** de Alina Iuliana Tilea și Dora Ciceru; **Dicționar mitologic** de George Lăzărescu; **Literatură universală pentru liceu** de Lelia Musat; **Matematică. Probleme de algebră pentru liceu, bacalaureat și admitere la facultate** de I. Stamate și I. Stoian; **Matematică. Exerciții, probleme, texte, subiecte pentru examenul de capacitate** de Viorel George Dumitru și Tatiana Udrea; **Matematică zoo** de Mihaela Daradici și Ladislau Daradici; **Teste de limba și literatura română pentru liceu, bacalaureat și admitere în facultate** de Iancu Săceanu; **Matematică. Manual preparator pentru clasa a 6-a pentru rezolvarea problemelor din toate manualele alternative** de Cornel Stefan, Violeta Baltă, Viorica Bulmez și Gheorghe Stambuli; **Năzdrăvăniile lui Gian Burrasca (sau Ionică Furtună)** de Vamba.

REDACTIA

Ovidiu Dunăreanu
Redactor șef adjunct

Redactori: Nicolae Motoc, Gabriela Inea, Dan Persa, Sorin Roșca, Iulia Pană, Mădălin Roșioru

Culegere și tehnoredactare computerizată:

Aura Dumitrache

Miez de noapte într-o cetate marină; în fată, stele. Încerc să reînvii amintirile despre Tata. Noapte adâncă si de necuprins. De câte ori m-am străduit, de tot atâtea ori am esuat. Tatăl meu deja s-a risipit în neant. Ceea ce mai reusesc să disting sunt cioburi din imaginea lui, plutind pe valurile mării ori aninate în vârfurile copacilor, pierdute printre frunzele moarte ori ascunse undeva, dincolo de linia orizontului... Tata! Tata!

Tata venea în grabă acasă si ne pregătea nouă, copiilor, dejunul. Mama era la muncă. Patru copii, patru perechi de ochi atinți asupra lui, patru guri flămânde. Tata ne gătea câte ceva, de obicei era doar un singur fel de mâncare de legume. Patru copii mâncau cu poftă. Ce gustoasă era o mâncare de legume în anii aceia plini de lipsuri! Uneori tata ne aducea de la restaurant cotlete în sos dulce acrisor sau tuberculi de mustar cu fâsii de carne. Ah, cotletul acela dulce acrisor din amintiri... era o adevărată sărbătoare pentru noi! Tata nu mânca, stătea deoparte si se uita la noi zâmbind.

Când era bine dispus, Tata cânta arii din opera Beijing. Cele câteva arii însufleteau atmosfera din casă si-i strângeau laolaltă pe vecinii care aplaudau. Tata cânta cu pasiune, iar noi așteptam emotionati. Nici nu termina bine de cântat, că ne si întindeam mânuțele către el: cinci bănuți. În astfel de momente, tata era pregătit să ne dea.

Cei cinci bănuți din copilărie însemnau o pungă de măsline, două creioane colorate sau cinci bile de sticlă. Cei cinci bănuți din acele vremuri puteau asigura fericirea unei zile întregi. Tata lucra din greu, din zori si până-n noapte, tocmai ca să ne poată oferi din când în când cei cinci bănuți.

Tata pleca în delegatie la Shanghai sau Nanjing. Când era departe, casa părea pustie. Mama ne spunea întruna: „Tata se va întoarce repede, probabil mâine sau poimâine”. Ne duceam pe rând până la capătul ulitei si ne mijeam ochii să vedem cât mai departe. Așteptarea era plină de îngrijorare. În cele din urmă, zăream umbra Tatei pe podet. Cum intra în casă, trăgeam la o parte geanta; înăuntru erau împachetate doufou cu cinci miresme, coaja de doufu în sos si cotlete Wuxi. Rădeam, Tata se întorse de pe tărâmul basmelor, ba nu, Tata era chiar lumea basmelor.

Un lucru este cert, acela că nu ne-a bătut niciodată. Ne dojenea sau ne spunea câteva vorbe aspre, dar niciodată nu a ridicat mâna asupra noastră. Dintre copiii familiei, neascultător, neastâmpărat si căruia nu-i plăcea deloc cartea era fratele meu cel mic. Când întrecea măsura, mama lua papucul si-l altoia de câteva ori. Fratele cel mic plângea si se întindea în mijlocul drumului. Plângea ce plângea, apoi adormea. Atunci Tata se apropia si-l aducea în brate acasă. După ce se trezea, Tata nu-l întreba nimic, doar îi arăta mâncarea rămasă si-i spunea: „Mănâncă repede, să nu se răcească”.

Fratele cel mare a plecat în armată. Pe vremea aceea așteptarea scrisorilor devenise preocuparea întregii familii. Pe vremea când nu te puteai baza pe telefoane sau Internet, scrisorile reprezentau modul cel mai frumos în care puteai să-ti exprimi sentimentele. Din păcate, epoca scrisorilor tocmai a dispărut. Mi-e dor de acele vremuri. Scrisorile fratelui meu luminau o zi din viața familiei noastre. Toti ai casei ne strângeam în jurul mesei si-l ascultam pe Tata cum ne citea depeșele lungi ale fratelui nostru, era o adevărată ceremonie. Uneori, mai primeam si câte un colet postal, un săculeț cu alune si o scrisoare lungă. Pe atunci, în zona unde locuiam nu se cultivau alune. Alunele erau un obiect de lux. Mama le prăjea fără grabă, apoi fiecare își lua câte un pumn. Mâncam si-l ascultam pe Tata cum ne citește scrisoarea. Chiar si azi îi mai sunt recunoscător fratelui meu pentru acele scrisori lungi, care aduceau familiei o căldură deosebită, un sentiment de apropiere si o forță aparte.

Copiii creșteau pe zi ce trece si astfel creșteau si grijile părinților nostri. Venise vremea ca cei mari să se căsătorească, lucru care presupunea cheltuieli considerabile. Tata a făcut orice muncă grea ca să economisească bani; noaptea lucra la lumina slabă a lămpii, iarna spăla pungi de plastic la râu, ba chiar s-a gândit să vândă si sânge. Când nu mai avea încotro, împrumuta bani pentru a face față nevoilor de moment, apoi urma o perioadă lungă de restituire a datoriilor. De fiecare dată când lua salariul, Tata trebuia să restituie o anumită sumă de bani celor care-l împrumutaseră. L-am întrebat nedumerit:

GAO XING

TATA

Fragmente dispersate de amintiri

Din cei peste un miliard de oameni care trăiesc în China, cunosc un singur om a cărui forță literară si dragoste pentru România ne aduc aproape marele său popor. Porecla de *Merisor* cu care este alintat de numerosii săi prieteni este expresia unei afecțiuni sincere dublate de adâncă prețuire. Poet, traducător si eseist, Gao Xing s-a născut la 22 aprilie 1963 în orasul Wujiang, provincia Jiangsu, China. A absolvit în 1984 Facultatea de Limba Engleză si Limba Română din Beijing si a obținut în 1987 titlul de master în literatură. Din 1987, este redactor la revista *Literatura lumii*, iar din 2000 este redactor șef adjunct al acestei reviste. Între 1995-1996 a făcut o vizită academică în Statele Unite. A fost de două ori în România cu delegații ale scriitorilor chinezi si a primit opt delegații de scriitori români în China. Scrie si traduce. A publicat, singur sau în colaborare, nouă cărți. Este prezent în peste optzeci de reviste si antologii. Printre scriitorii tradusi de el se numără: Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Stefan Bănuțescu, Ana Blandiana, Emil Cioran, Lucian Vasiliu precum si Milan Kundera, Ivan Klima, Henry James, Eugen Ionescu, Oscar Wilde etc. Constanta se bucură de favorul de a-i fi gazdă în calitate de consul si de prieten al revistei noastre.

CONSTANTIN NOVAC

„De ce trebuie să dai bani altora?” Iar Tata răspundea: „Asta nu înseamnă că-i dau, ci că-i restitui, banii împrumutati trebuie restituiți”. Părintii mei i-au ajutat pe fratele si sora mai mare să-si întemeieze familii, le-au cumpărat masină de cusut, bicicletă si mobilă, iar lor le-a rămas să vegheze tot restul vieții o casă veche cu câteva camere si mobilă demodată. De fiecare dată când termina de rezolvat un lucru, Tata obisnuia să spună: „Mai sunt încă multe altele”. Pe umerii părinților atârna de la început până la sfârșit fericirea copiilor. Si tot asa, copiii au crescut, iar părintii au îmbătrânit.

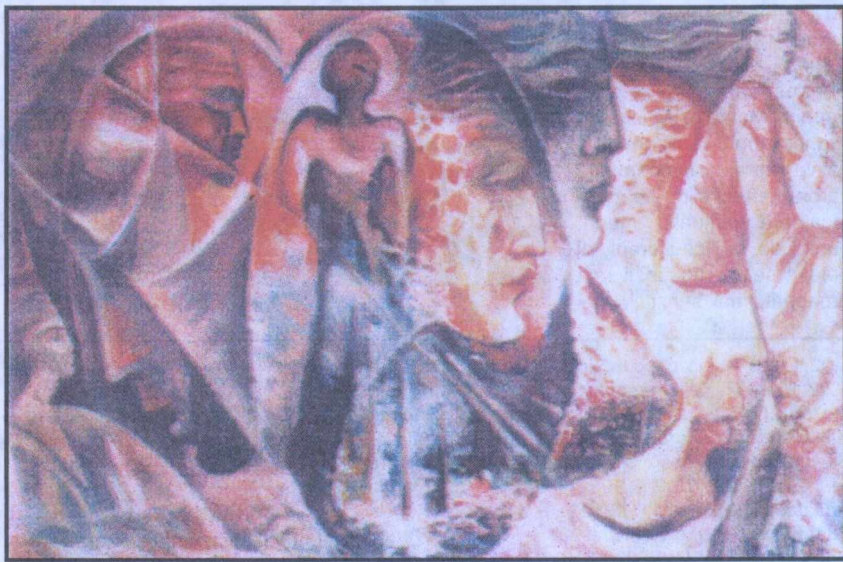
Pe când aveam saispzece ani, a trebuit să plec departe de casă, să mă duc la facultate. Părintii erau nespun de mândri că dintre noi plecăm un om cu carte. Tata s-a dus special într-o călătorie la Suzhou

această viață. Acasă sunt rădăcinile fiecăruia dintre noi.

În anii studentiei, reveneam în fiecare vacanță. În acea perioadă dificilă de studiu, întoarcerea acasă a devenit un lucru sperat si realizat, un reazem. Apoi, după ce am început să lucrez, ocaziile de întoarcere acasă s-au rărit. Mereu nu aveam timp, mereu intervenea câte ceva. Asta e mahnirea din perioada tineretii.

Odată trebuia să vin la Suzhou cu o delegatie. Mi-am dat întâlnire cu părintii în fata Uniunii Scriitorilor. Veneam de la Shanghai, dar, pentru că traficul era foarte îngreunat, am întârziat câteva ore. Tata, mama, fratele mai mare si cumnatul meu ajunseseră acolo devreme si au stat în bătaia vântului așteptându-mă mult timp. În cele din urmă,

• Meditație transcendentă

ca să-mi procure diverse obiecte de uz zilnic. Iar mama mi-a făcut colțunași în supă cu ierburi sălbatice, care-mi plăceau mie atât de mult. Când a venit vremea să plec, Tata nu s-a liniștit si a stăruit să-meargă cu mine câțiva kilometri până la gară. Cu toate că era viori, se apropia totuși de saizeci de ani. Când trenul s-a pus în mișcare, Tata mi-a făcut semn cu mâna în chip de la revedere. Palma lui lată semăna cu un steag ce mă încuraja să pornesc la drum si care oricând m-a întâmpinat acasă.

Misterul timpului: departe de locurile natale, familia a devenit mai clară, mai distinctă, ceva la care tineai mai mult.

Acasă era locul unde mama îmi aducea un pahar cu lapte cald seara, când citeam. Acasă era locul unde, în perioada caniculei, Tata își făcea vânt cu evantaiul din frunze de banan. Acasă era si locul unde iarna se puneau în plapumă, încă de cu seară, burduful cu apă caldă. Acasă era locul unde, după ce terminam școala si reveneam, găseam biletele de genul: „Mâncarea este pe poliță, abia după ce o încălzești să o mănânci!” Acasă era si surăsul luminos al fetitei vecinilor. Acasă erau si disputele nevinovate dintre frați. Acasă era locul unde, atunci când se reunea familia, atmosfera se însufletea. Acasă este locul unde ne putem întoarce în

ne-am văzut, am zămbit si am renunțat la orice cuvinte. Prietenii străini au fost tare uluiți — desi nu-mi văzusem familia de câțiva ani, n-au avut loc nici îmbrățișări, nici un torent de vorbe, nici lacrimi. Un popor este foarte greu să înțeleagă alt popor. Noi tinem totul în suflet, ne exprimăm fără cuvinte.

După vreo zece minute, a trebuit să-mi iau rămas bun de la ai mei. Atunci le-am spus părinților: „Vă rog să vă îngrijiți de sănătate”. Iar părintii la rândul lor mi-au spus: „Ai grijă să nu te obosești prea tare.”

Cât timp am învățat si am lucrat în străinătate, m-am străduit să dau cât mai multe telefoane acasă. De obicei răspundea Tata. După ce vorbeam cu mine, mi-o dădea si pe mama. Telefoanele internaționale erau scumpe, de aceea m-au rugat să le scriu mai mult.

Din nefericire, nu au fost prea multe scrisori. Tata, care îmbătrânise din ce în ce mai mult, le-a spus celorlalți membri ai familiei: „Dintre toti copiii, cel mai greu i-a fost lui, pentru că s-a bucurat de cea mai puțină dragoste din partea noastră”. Nu-si găsea tihna din această cauză. Asta mi-a povestit-o sora mea, mai târziu. Nu mi-am putut retine lacrimile. Bătrânii mei părinți, atâta amar de anin-am putut să-mi exprim sentimentele de pietate

filială si totuși voi nu m-ati făcut pe mine răspunzător de acest lucru, mai mult, ati dat vina pe voi însăși! Ah, părintii mei bătrâni si minunati...

Din receptor se aude vocea surorii mele: „Tata are cancer în ultima fază, probabil că nu mai are mult de trăit.”

Am înlemnit. Stiam că, mai devreme sau mai târziu, va veni si o astfel de zi, dar când a venit nu eram pregătit pentru ea.

Mi-am făcut bagajele si m-am grăbit către casă. Aveam să stau mai multe zile pe lângă părintii mei.

Starea de spirit a Tatei era bună, doar că era puțin mai slabit. Nu se vedea nici o urmă a bolii. Când m-a văzut acasă, a fost extrem de fericit. Mi-a pregătit cu propriile mâini apa de spălat pe față si mi-a oferit un pahar cu ceai.

De obicei când mă întorceam acasă, petreceam puțin timp cu familia, cel mai mult fiind plecat să-mi vizitez colegii. De data aceasta, mama m-a sfătuit să mănânc acasă.

La început, Tata n-a știut de starea bolii. Psihicul era foarte bun, avea poftă de mâncare, numai auzul îi slăbise. Avea mare grijă de mama, zilnic o ajuta să spele legumele, să pregătească masa, să facă curățenie si să aibă grijă de cele două nepotele. Odată, pe când ne plimbam, Tata mi-a spus: „Mama ta s-a ostenit toată viața, nu-i deloc ușor.”

După ce am stat acasă două săptămâni si ceva, Tata mi-a zis: „Ar trebui să te întorci, să nu întârzi cu lucrul.”

După ce am ajuns la Beijing, dădeam telefon mai des acasă. Mereu părintii îmi ziceau că totul este bine si n-are rost să-mi fac griji.

De la sora mea puteam să aflu cum stăteau de fapt lucrurile: picioarele Tatei începuseră să se umfle, mânca tot mai greu, arăta din ce în ce mai rău.

Mă durea sufletul.

Înainte de a pleca în străinătate, m-am întors încă o dată acasă.

Tata era vizibil mai slab, dar cu psihicul stătea bine, ca de obicei. Cred că, în sinea lui, stia totul, numai că nu spunea nimic despre asta. Zilnic, toti copiii se întorceau în casa părintească, vorbeau cu el, îi țineau de urât. Eu am venit de la Beijing de două ori, oare să nu-si fi dat seama?!

Mai mult, Tata ne-a pus să-i pregătim locul de veci si a insistat să-meargă să-l vadă. Însotindu-l pe Tata la cimitir, îmi simteam sufletul împovărat. După ce si-a văzut mormântul, a declarat: „Foarte bine!”

La despărțire, Tata dorea neapărat să ne conducă până în capătul ulitei. Am întors de câteva ori capul, Tata stătea în același loc zâmbind, fără cuvinte si fără vreun gest. Tata nu voia să ne luăm rămas bun.

Aceasta este singura imagine întreagă a Tatei care s-a păstrat în amintirile mele.

La Consulatul de la marginea mării eram prins în activitățile legate de receptia oferită cu ocazia Zilei Naționale a Chinei. Tata s-a stins din viață fără să-si vadă fiul diplomat. Mama mi-a spus că Tata stia că sunt persoană publică si că mă va putea ierta. Dar eu nu pot să mi-o iert.

Nu pot să mi-o iert. Timpul nu poate să mi-o ierte. Amintirile, pic-pic, sunt sporadice si încearcă să-mi usureze povara de pe suflet. La urma urmei, amintirile sunt totuși o iluzie, amintirile fragmentate nu pot lega timpul. Uneori, Tata apare în fata mea, își înclină capul si-mi zâmbeste. Dar în clipa imediat următoare dispare, timpul se sfarmă, unicul meu Tată nu va mai fi niciodată.

De fapt, dacă m-as fi străduit, as fi putut să mă întorc în acel răgaz lăsat de Tata. Dar, în adâncul inimii, n-am avut putere să mă confrunt cu plecarea lui. I-am lăsat pe ai mei să sufere această cruzime, iar eu m-am ascuns pe un alt continent, m-am ascuns într-un loc pe care Tata nu-l putea vedea ori atinge.

De fapt am fost foarte egoist. Sunt un fiu vinovat.

De două luni tot încerc să scriu despre Tata. Mă simt prea slab si scrisul pare un bici — fiecare cuvânt, fiecare propozitie îmi lasă răni adânci în suflet.

Până la urmă a trebuit să pun mâna pe creion si să mă confrunt cu Tata, să îndur sfichiul biciuitor al scrisului. Tată, de această dată nu mă ocroti, lasă-mă să fiu biciuit. Pentru că îți sunt fiu, pentru că doar prin bici mă pot apropia, pas cu pas, de Tine...

În românește de
NORA ZINEA și GAO XING

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România
• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

• Adresa: 8700 Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, (Muzeul Național de Istorie și Arheologie) • tel.fax: 61.11.72, 61.10.79 • rev.tomis@email.ro • website: www.tomis.seanet.ro • ISSN 12208167 • Tipar: INFCON S.A. Constanța • Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-1160, 0600 Bucharest, Romania • Redactor de serviciu: SORIN ROSCA